

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ
ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В 2021/2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

Супутник учителя-філолога

Одеса

2021

Укладачі:

Свінтковська Світлана Андріївна, старша викладачка кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», відмінник освіти України;

Плетньова Лариса Анатоліївна, методистка української мови та літератури, зарубіжної літератури НМЛ мовно-літературної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»;

Жайворонок Наталія Валеріївна, методистка української мови та літератури, зарубіжної літератури НМЛ мовно-літературної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»;

учительки української мови та літератури вищої категорії, учителі-методисти Одещини:

Верготи Лідія Танасіївна (Чорноморська гімназія №1 Чорноморської міської ради

Одеської області), *Космакова Наталія Володимирівна* (Одеський НВК «Гімназія №2 –

спеціалізована школа I ступеня з поглибленим вивченням англійської мови» Одеської

міської ради Одеської області), *Максютіна Олена Геннадіївна* (Одеська ЗОШ №38 I-III

ступенів Одеської міської ради Одеської області), *Ткаченко Світлана Іванівна*

(Великодальницький НВК «Школа-гімназія» Великодальницької сільської ради

Біляївського району Одеської області), *Цимбал Тетяна Василівна* (Одеська ЗОШ №65

I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області), *Шинкаренко Тетяна*

Анатоліївна (Чорноморська ЗОШ №4 I-III ступенів Чорноморської міської ради

Одеської області);

учительки української мови та літератури, зарубіжної літератури вищої категорії,

учителі-методисти Одещини:

Панасюк Тетяна Петрівна (Одеська гімназія №1 Одеської міської ради Одеської

області), *Утешева Тетяна Сергіївна* (Одеська ЗОШ №130 I-III ступенів Одеської

міської ради Одеської області)

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА

ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В 2021/2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Супутник учителя-філолога

(методичні рекомендації для вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури закладів загальної середньої освіти, консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників, методистів міських та районних методичних кабінетів)

Методичні рекомендації про викладання української мови та літератури у 2021/2022 навчальному році

Навчати мови – це передусім формувати в учнів уміння усвідомлювати й доцільно використовувати багатство її виражальних засобів, виробити потребу здобувати інформацію з різних джерел, оцінювати й використовувати її для ефективної комунікації, висловлювати й відповідально обстоювати власну думку й позицію відповідно до ситуації спілкування.

Зважаючи на це для успішної соціалізації здобувачі освіти мають усвідомити потребу в щоденному послуговуванні державною мовою, виявляти ціннісне ставлення до неї, розглядати майстерне володіння мовою як необхідну умову самореалізації в усіх життєвих сферах.

Соціалізації та громадянській активності здобувачів освіти, їхньому академічному поступові в здобутті освіти, вмотивованості до навчання, свідомому вибору подальшого життєвого шляху сприятиме перехід освіти до школи формування компетентностей, потрібних у XXI сторіччі.

У вересні 2020 року Кабінетом Міністрів України затверджено Державний стандарт базової середньої освіти. Державний документ ґрунтується на Законі України «Про освіту». Перелік ключових компетентностей та вмінь у Державному стандарті визначено з урахуванням «Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», але доповнено з урахуванням викликів сучасного суспільства.

Державний стандарт визначає мету та принципи освітнього процесу в закладах базової середньої освіти, дає загальну характеристику змісту навчання, містить вимоги до обов'язкових результатів навчання й орієнтири для оцінювання їх. Документ відображає ключові компетентності, які мають бути сформовані у школярів після закінчення кожного з двох циклів – *адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи)*.

Для всіх ключових компетентностей у документі визначено вміння, що є *наскрізними*. Це, зокрема, читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творча діяльність, ініціативність, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювання ризиків, розв'язування проблем, здатність співпрацювати з іншими людьми.

У Державному стандарті визначено зміст ключової компетентності «*вільне володіння державною мовою*», обов'язкові результати навчання здобувачів освіти відповідно до засад та принципів Концепції НУШ. Ці результати буде застосовано для здобувачів базової середньої освіти, починаючи з **вересня 2022 року**. Тобто за новим стандартом розпочнуть навчання ті учні, які зараз є третьокласниками Нової української школи.

Державний стандарт базової середньої освіти оприлюднено на сайті Кабінету Міністрів за покликанням: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.

Тож 2021/2022 навчальний рік є перехідним між дією чинного Державного стандарту і впровадженням нового державного документа. Упродовж року вивчення української мови здійснюватиметься за **чинними** програмами:

у 5 – 9 класах за навчальною програмою: Українська мова. 5 – 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013 (зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 07.06.2017 №804);

у 10 класі – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407;

в 11 класі – за навчальними програмами, затвердженими наказом МОН України від 28.10.2010 № 1021, крім рівня стандарту; рівень стандарту – зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 14.07.2016 № 826.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН України за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>.

У центрі освітнього процесу сьогодні – учень з його потребами, мотивами, цінностями, намірами. Тож опанування української мови повинно сприяти кращій соціалізації особистості, формуванню в неї вмінь ефективної комунікативної взаємодії. Здобувачі освіти мають засвоювати мовні явища й категорії не як щось абстрактне, обов'язкове для запам'ятання, а як інструментарій мовленнєвого вчинку. Важливо акцентувати не на розпізнаванні, класифікуванні мовних явищ, не на мовному розборі, а на правилах комунікативно доцільного використання одиниць усіх рівнів мови в усному й писемному мовленні, зокрема приділяти увагу труднощам слововживання, складним випадкам правопису, нормам узгодження мовних

одиниць, культурі слова тощо. Завдання мають обов'язково передбачати й формування в учнів умінь оволодіння різними техніками і прийомами читання, що дають змогу ефективно працювати з інформацією, критично оцінювати й інтерпретувати її, розуміти текст і підтекст, створювати власні тексти різної жанрово-стильової належності тощо.

В українській лінгводидактиці склалася традиція реалізувати виховний потенціал навчального предмета шляхом роботи з текстовим дидактичним матеріалом, зміст яких спрямовано на формування патріотизму, ціннісного ставлення до мови, українського народу, рідного краю. Уривки творів, що застосовують як матеріал для вправ, спонукають учнів успішно взаємодіяти у процесі розв'язання типових для їхнього віку життєвих проблем, адже учень (учениця) аналізує різні ситуації, висловлює власне ставлення до подій або вчинків, виділяє учасників спілкування, визначає їхні наміри; висловлює адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного; засвоює морально-етичні й психологічні принципи спілкування і співпраці тощо.

Особливим викликом 2021/2022 навчального року залишається проблема якісного надання освітніх послуг в умовах невинного загострення епідемічної ситуації в країні.

Об'єктивна потреба в застосуванні нового педагогічного досвіду зумовила те, що в ключі найефективніших способів навчання онлайн зосереджується на розробленні вправ для набуття в учнів навичок онлайнного самостійного й командного виконання навчальних вправ, а також самостійного – вправ для поточного й підсумкового контролю освітніх результатів.

Оскільки навчання дистанційно може здійснюватися в синхронному і асинхронному режимах, то, відповідно, зміст і характер вправ, методичне забезпечення їх виконання повинні залежати від особливостей співпраці учня і вчителя в умовах цих двох режимів.

Синхронний режим, коли всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у вебсередовищі, передбачає співпрацю вчителя й учнів у реальному часі. Це може бути відео-, аудіозв'язок, спілкування в чаті. Перевагою синхронності є одночасний зворотний зв'язок, миттєве залучення учасників у визначений час. Зворотний зв'язок має бути постійним і своєчасним. Ефективним є застосування *інтерактивних* вправ, розташованих на різноманітних електронних ресурсах, наприклад, що спонукає учнів до повторення, узагальнення і систематизації знань, формування в них стійких умінь і навичок. Крім того, можливість відразу перевірити правильність виконання вправ і завдань спонукає здобувачів освіти до рефлексії.

ПОРІВНЯННЯ СИНХРОННОГО Й АСИНХРОННОГО ФОРМАТІВ

	Синхронний формат	Асинхронний формат
Можливості	<ul style="list-style-type: none"> швидкий зворотний зв'язок від педагога: можна відразу пояснити концепції та поняття, які викликають у слухачів складності; організація групових активностей; розвиток навичок комунікації й колаборації; мотивація до навчання в процесі спілкування. 	<ul style="list-style-type: none"> гнучкість графіка: навчання легше поєднувати з роботою та іншими заняттями; можливість освоїти програму у власному темпі; доступність навчальних матеріалів у будь-який час; розвиток навичок самоорганізації та вміння вчитися.
Обмеження	<ul style="list-style-type: none"> необхідність синхронізувати графік і підлаштовуватися під загальний темп навчання; якщо індивідуальна увага педагога потрібна кільком слухачам, іншим доводиться чекати; залежність ефективності навчання від особистості 	<ul style="list-style-type: none"> неможливість швидко отримати пояснення від педагога, якщо не розумієш матеріал; складність розвитку навичок, які вимагають взаємодії з педагогом під час відпрацювання; високі вимоги до організації

	педагога; <ul style="list-style-type: none"> високі вимоги до якості зв'язку під час занять. 	самостійного навчання.
--	--	------------------------

Прикметною ознакою сучасного освітнього процесу є змішане навчання, що зумовлює поєднання традиційних і новітніх технологій, які в результаті їх поєднання й змішування допомагають реалізувати поставлені завдання. Змішане навчання передбачає зміщення акцентів із пасивного засвоєння знань до їх самостійного здобування, що сприяє розвитку самоосвітніх умінь здобувачів освіти. Необмежений доступ до інформації, у тому числі навчальної, що розміщена на різноманітних електронних носіях, уможливорює формування в здобувачів освіти вміння працювати з

інформацією.

У цих умовах відбувається зміна видів діяльності суб'єктів освітнього процесу: можна не просто прослухати новий матеріал у дистанційному режимі, а й обговорити його. Це формує в здобувачів освіти уміння працювати разом, аналітичні, комунікативні вміння, сприяє розвитку критичного мислення.

ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

На перший погляд, основна відмінність змішаного навчання від звичайної системи – активне використання технологій, щоб знайти матеріал і отримати нові знання. Так, технології стають повноцінною частиною навчального процесу. Проте йдеться також і про поєднання різних підходів, способів подачі матеріалу, видів роботи. Наприклад, частина інформації розподіляється на групову роботу, частина – на самостійне вивчення. Це не залежить від того, відбувається це у класі чи дистанційно.

Учитель стає не ретранслятором навчальної інформації, а фасилітатором, консультантом, що докорінно змінює його функції в освітньому процесі.

Використані джерела

Горошкіна О.М., Новосьолова В.І. Інститут педагогіки НАПН України. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ: НА ШЛЯХУ ДО МАЙСТРА

Сучасний педагог — це той, хто розкриває потенціал учнів, а не примушує їх вчити уроки.

Микола Скиба

Перспективи розвитку сучасної освіти орієнтуються на вільні та відповідальні стосунки всіх учасників освітнього процесу. Інтереси

особистості проголошуються пріоритетними, а реалізація можливостей для її розвитку є основною метою освіти.

Зрушення в системі освіти визначається саме учнями та вчителями, адже їхня цілеспрямованість, творча ініціатива, нестандартність мислення, прагнення до прогнозування, новації – це яскраві характеристики ефективності системи освіти, її життєздатності та прогресу.

Учитель повинен досягти успіху, щоб його досягли учні, а учні повинні досягнути успіху, щоб його досягло суспільство.

Однією із ключових фігур освітньої системи виступає вчитель як творець педагогічної освіти, її ідеології, змісту, технологій.

Радикально змінюється статус учителя, його освітні функції, зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня професіоналізму. А саме професійній компетентності й педагогічній культурі притаманні великі можливості розвитку та стабільності суспільства, оскільки вони є гарантом для вирішення проблемних питань між старшим та молодшим поколіннями, сприяють адаптації до нових умов, більш ефективного процесу соціалізації особистості тощо. Зважаючи на сучасні виклики, необхідне усвідомлення такого феномену, як «професійна компетентність учителя», адже конкурентоспроможним може бути саме сучасний, грамотний, умотивований, сертифікований педагог.

Сучасний педагог — це вже не гуру-транслятор нових знань. Це фактично наставник, який вміє організувати процес пізнання учнів. Не просто процес навчання чогось, а саме процес пізнання, який включає висування гіпотез.

У січні 2021 року в межах національної кампанії «Класний вчитель» за сприяння Міністерства освіти і науки України проводилося опитування серед учителів і батьків учнів щодо їхніх очікувань від сучасних педагогів.

Опитуваним запропонували сформулювати портрет ідеального вчителя, обравши найважливіші компетентності, якими той має володіти. Ці компетентності, зокрема, закладені в новий професійний стандарт вчителя, який був затверджений наприкінці 2020 року.

Загалом, на думку більшості опитаних українців, учитель має надихати, розуміти та поважати учнів, уміти розкривати їхній потенціал і бути відкритим до спілкування та постійного самовдосконалення. Бачення ідеального педагога батьками і вчителями здебільшого збігається.

Проте є невеликі

відмінності в очікуваннях. Так, учителі головною рисою ідеального педагога вважають уміння зацікавити навчанням і надихати учнівство, водночас батьки віддають перевагу повазі та рівному ставленню до всіх учнів.

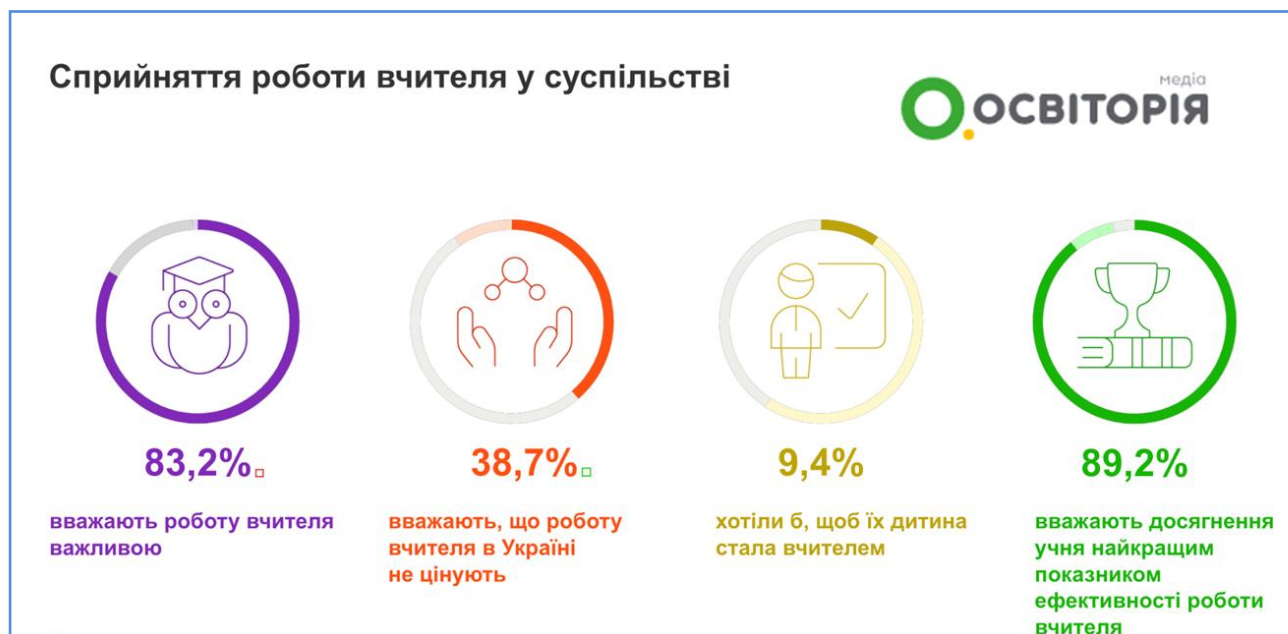
Ось такий портрет сучасного вчителя, очікуваний батьками (подаю ті компетентності, які набрали найбільше відсотків):

- повага до кожного учня, рівне ставлення до всіх – 72% ;
- вміння зацікавити навчанням, надихати учнівство – 70% ;
- розуміння дітей, уміння знаходити з ними спільну мову – 67% ;
- здатність розкривати учнівський потенціал – 51%.

Цікаво, що вимогливість до учнівства у даному переліку стоїть останньою (22%).

На замовлення громадської спілки «Освіторія» для премії Global Teacher Prize Ukraine дослідницька компанія Kantar Україна провела опитування про роль та важливість роботи вчителя.

Респондентів просили оцінити за 10-бальною шкалою, наскільки важливою є робота педагога та як її цінують в Україні.

В опитуванні респондентів попросили обрати судження, яке, на їхню думку, визначає роль учителя. Ось як відповіли учасники:

Головне завдання вчителя (на думку більшості респондентів) — у допомозі учням розвинути вміння та навички.

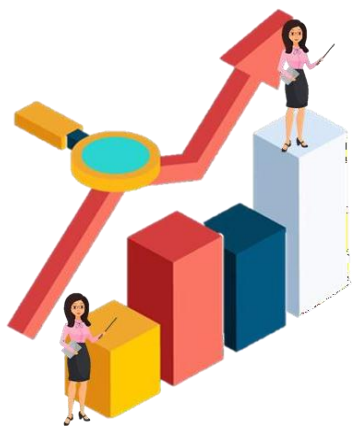
Удосконалення рівня професійної компетентності – один із основних напрямів реформування освіти. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать:

➤ «Педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свою педагогічну майстерність» (Закон

України «Про загальну середню освіту», 2020 р.).

➤ Один із дев'яти ключових компонентів формули Нової школи – «умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно» (Концепція «Нова Українська школа», 2016 р.).

Учитель. Творець. Майстер. Особистість. Вищим компонентом особистості є професійна компетентність. Тому професійно-особистісний розвиток учителя – одна з передумов ефективної освітньої діяльності. Педагогічною професією та педагогічною майстерністю можна опанувати лише на індивідуально-особистісному рівні.

«Якщо людина не знає, до якої мети вона рухається, для неї жоден вітер не буде попутним», – говорив філософ Сенека. Лише за умови чіткого усвідомлення педагогом свого призначення та визначення мети шлях до професійної компетентності (шлях до Майстра) буде вмотивованим та результативним. Це рух від «Я» **РЕАЛЬНОГО** до «Я» **СФОРМОВАНОГО**, який починається оцінкою власного «Я».

Професійна самооцінка – проєкція усвідомлюваних якостей на внутрішній еталон ідеального фахівця, співставлення своїх професійних характеристик із ціннісними шкалами, особистісне судження про власну цінність із позицій професійної придатності та майстерності, позитивну чи негативну настанову щодо себе як професіонала.

Для того, щоб оцінити свій професійний рівень, педагог повинен поставити самому собі ряд запитань:

- ❖ Чи задоволений (задоволена) я професією?
- ❖ Чи успішно я розв'язую завдання навчання й виховання, готую для суспільства випускника з бажаними якостями?
- ❖ Чи досягаю я бажаних результатів у розвитку особистості учнів?

- ❖ Чи маю й усвідомлюю перспективу свого професійного розвитку?
- ❖ Чи я відкритий (відкрита) для постійного професійного навчання?
- ❖ Чи збагачую досвід професії особистим творчим внеском?
- ❖ Чи соціально активний (активна) в суспільстві?
- ❖ Чи відданий (віддана) педагогічній професії, прагну підтримувати навіть у складних умовах її честь і гідність, професійну етику?
- ❖ Чи готовий (готова) до якісної та кількісної оцінки своєї праці, умію сам(сама)це робити?

Самоусвідомлення – перший важливий крок на шляху до Майстра. Свідомою діяльністю з удосконалення своєї особистості як фахівця є самоосвіта педагога. Оскільки навчити себе значно складніше, ніж когось, така діяльність передбачає методичний супровід, який має **«Принцип восьми само»**: **само**оцінка, **само**облік, **само**визначення, **само**організація, **само**реалізація, **само**критичність, **само**контроль, **само**розвиток.

САМО	оцінка	уміння оцінювати свої можливості
	облік	уміння вибирати своє місце в житті, у суспільстві
	визначення	встановлення власних особливостей, можливостей, здібностей, вибір критеріїв, норм оцінювання себе
	організація	уміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти, планувати
	реалізація	реалізація особистістю своїх можливостей
	критичність	уміння критично оцінювати власні переваги та недоліки
	контроль	здатність контролювати свою діяльність
	розвиток	результат самоосвіти

Шляхом досконалої організації самоосвітньої діяльності постійно вдосконалюється професійна майстерність учителя, як наслідок, формується авторитет педагога серед учнів, батьків, колег. «Творчість – це виживання», – говорив американський психолог, один із лідерів гуманістичної психології Карл Роджерс. Учитель, який працює творчо, сам створює свій імідж, наближається до найвищого рівня педагога – Майстра. Частіше бажаний імідж формується згідно з соціально прийнятою моделлю вчителя-майстра.

Модель Учителя-Майстра

Компетентності	Творчі якості
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Продуктивна ✓ Предметна ✓ Методична ✓ Комунікативна ✓ Соціальна ✓ Інформаційна ✓ Психологічна ✓ Управлінська ✓ Мотиваційна 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Креативність (здатність виробляти нові ідеї) ✓ Інтуїція (виявлення суттєвості) ✓ <u>Дивергентність</u> (здатність знайти декілька підходів вирішення проблеми) ✓ Оригінальність (наявність творчої уяви до підходу) ✓ Асоціативність (уміння проводити аналогію)
Професійність	Особисті якості
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Бездоганне знання предмета ✓ Любов до дітей ✓ Розумна вимогливість ✓ Педагогічний такт ✓ Педагогічне передбачення ✓ <u>Інноваційність</u> 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Соціальна відповідальність ✓ Прагнення до самоосвіти ✓ Духовна культура, інтелігентність ✓ Гуманність. Оптимізм, почуття гумору ✓ Критичність і самокритичність ✓ Креативність мислення

Професійна компетентність учителя – це інтегрована властивість особистості, що володіє комплексом професійно значущих для вчителя якостей, має високий рівень науково-теоретичної й практичної підготовки до творчої педагогічної діяльності та ефективної взаємодії з учнями в процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих професійних результатів.

Професійна компетентність оцінюється рівнем сформованості професійно-педагогічних умінь:

- педагогічні вміння – сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях; частина цих дій може бути автоматизованою (навички);
- аналітичні вміння передбачають уміння аналізувати педагогічні явища, осмислювати роль кожного елемента у структурі цілого й у взаємодії з іншими;

- прогностичні вміння передбачають управління педагогічним процесом, педагогічне прогнозування результатів роботи;
- проективні вміння забезпечують конкретизацію цілей навчання та поетапну їх реалізацію;
- рефлексивні вміння передбачають здійснення педагогом контрольної оцінної діяльності, спрямованої на себе, на осмислення й аналіз власних дій;
- зміст практичної готовності вчителя виражається у зовнішніх (предметних) уміннях, тобто в діях, які можна спостерігати, до них належать організаторські та комунікативні вміння;
- мобілізаційні вміння вчителя обумовлені привертанням уваги учнів і розвитком у них стійких інтересів до навчання, праці та інших видів діяльності;
- інформаційні вміння пов'язані з безпосереднім викладом навчальної інформації, з методами її отримання та обробки;
- розвивальні вміння передбачають визначення «зони найближчого розвитку» окремих учнів, класу в цілому;
- орієнтаційні вміння спрямовані на формування морально-ціннісних установок вихованців і наукового світогляду;
- перцептивні вміння допомагають розуміти інших (учнів, учителів, батьків).

Педагог – носій накопичених культурою загальнолюдських цінностей, який реалізує в педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, готовність брати на себе відповідальність за рішення педагогічних завдань, виробляти свою стратегію професійного мислення, поведінки й діяльності, формуючи тим самим педагогічний професіоналізм. Особистісному зростанню вчителя й підвищенню рівня його професійної компетентності сприяють: високий духовно-моральний імідж навчального закладу, що забезпечують сприятливі творчі умови роботи; систематична самоосвітня діяльність учителя, яка

включає навчання на курсах підвищення кваліфікації; участь у проєктах, конкурсах, фестивалях, конференціях, семінарах, педагогічних майстернях, тренінгах, роботі методичних об'єднань, творчих груп тощо; особистісно-зорієнтована методична підтримка діяльності вчителя; акцент на інноваційному, творчо-пошуковому компоненті методичної діяльності; об'єктивна оцінка праці; моральне й матеріальне стимулювання.

Професійний стандарт втілює **сучасний підхід** до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей вчителя.

Документ визначає загальні компетентності: громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька.

Загальні компетентності	
Громадянська	Здатність діяти відповідно і свідомо на засадах поваги прав і свобод людини і громадянина; реалізувати свої права та обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність цього сталого розвитку
Соціальна	Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.
Культурна	Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження.
Лідерська	Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.
Підприємницька	Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості.

Профстандарт дозволяє вчителям визначати чіткі орієнтири власного професійного розвитку, а також запобігає ризикам необ'єктивного оцінювання **професійних компетентностей** вчителів під час їхньої атестації та сертифікації.

Учитель української мови та літератури – носій високої національної культури. Крім зазначених компетентностей, він має формувати та розвивати в собі такі: літературно-художню, фонетичну, фонологічну, морфонологічну, акцентологічну, орфоепічну, орфографічну, морфологічну, синтаксичну, стилістичну, фоностилістичну, пунктуаційну тощо.

І це ще далеко не все! Подану нижче основу мініпроєкту «Учитель-словесник від А до Я» можна поширити іншими характеристиками, асоціаціями, ознаками на кожну з букв.

Учитель-словесник від А до Я. Портрет сучасного вчителя

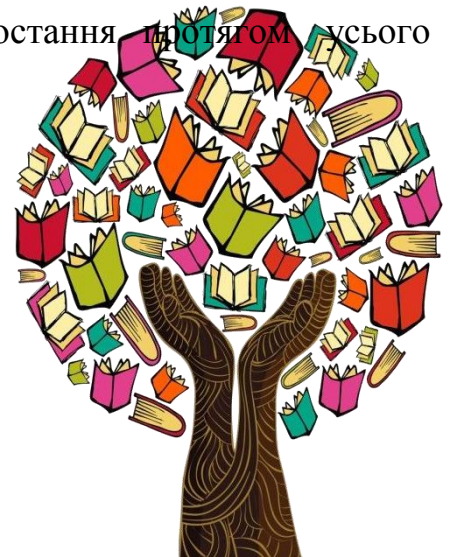
Авторська система діяльності вчителя української мови і літератури.
Багатство мовлення вчителя української мови і літератури. **В**еб-ресурси навчальних дисциплін (програм), у тому числі дистанційні курси. **Г**отовність до інноваційної професійно-педагогічної діяльності. **Д**истанційне навчання.
Експресивність мовлення вчителя. **Ж**естикуляція. **З**агальнокультурна компетентність. **І**нформаційно-комунікаційна компетентність. **К**омпетентна активність. **Л**ітературно-творчі здібності. **М**айстер-клас. **Н**еперервна освіта.
Ораторська майстерність. **П**едагогічна майстерність учителя української мови і літератури. **Р**ефлексія педагогічної діяльності. **С**амоаналіз професійно-

педагогічної діяльності. **Т**ворчість художньо-педагогічна. **У**країнознавча компетенція. **Ф**ункціонально-стилістична компетенція. **Х**удожньо-естетичний смак. **П**іннісно-світоглядна компетентність. **Ч**истота мовлення вчителя української мови і літератури. **Ш**лях професійного розвитку вчителя-словесника. **Ш**оденник (блог). «**Я**-концепція».

Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури — неперервний багаторівневий циклічний процес. Педагогічна майстерність — це відкрита самоорганізувальна, складноструктурована і водночас керована система, розвиток якої забезпечується певними зовнішніми і внутрішніми механізмами функціонування, зокрема оволодіння вчителем української мови і літератури основами педагогічної майстерності, подальшого професійного формування, розширення діяльнісної сфери та спектру інноваційних ролей і функцій, самовдосконалення, прагнення до неперервного професійного та особистісного зростання протягом усього життя.

Педагог – носій накопичених культурою загальнолюдських цінностей, який реалізує в педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, готовність брати на себе відповідальність за рішення педагогічних завдань, виробляти свою стратегію професійного мислення, поведінки й діяльності, формуючи тим самим педагогічний професіоналізм.

Особистісному зростанню вчителя й підвищенню рівня його професійної компетентності сприяють: високий духовно-моральний імідж навчального закладу, що забезпечують сприятливі творчі умови роботи; систематична самоосвітня діяльність учителя, яка включає навчання на курсах підвищення кваліфікації; участь у проєктах, конкурсах, фестивалях, конференціях, семінарах, педагогічних майстернях, тренінгах, роботі методичних об'єднань,

творчих груп тощо; особистісно-зорієнтована методична підтримка діяльності вчителя; акцент на інноваційному, творчо пошуковому компоненті методичної діяльності; об'єктивна оцінка праці; моральне й матеріальне стимулювання.

Учитель-професіонал змінює односторонню авторитарну комунікацію «вчитель» – «учень» на діалог і багатостороннє спілкування: спонукає учнів аналізувати реальні життєві моральні, суспільно-політичні ситуації в усій їх складності й суперечності; моделює навчальні ситуації, які сприяють розвитку компетентностей; систематично практикує різні форми презентації й застосування знань, індивідуальні та групові проєкти, лекційно-семінарські форми занять, дискусії, диспути, заліки; задіює дослідницькі функції в освітньому процесі, формує відповідні навички; залучає старшокласників до експериментування, виконання індивідуальних творчих завдань; використовує переваги інформаційно-комунікаційних технологій; розвиває різнобічні інтереси; забезпечує високий позитивний емоційний потенціал уроків.

Лише за таких умов можливий процес становлення та розвитку сучасного вчителя-професіонала.

Використані джерела

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
2. Концептуальні засади компетентнісного навчання української мови: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (15 березня 2019 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2019.
3. Концепція Нової Української Школи
<http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>

4. Портрет ідеального вчителя очима українців: результати інтернет-опитування (Сайт МОН України) <https://mon.gov.ua/ua/news/portret-idealnogo-vchitelya-ochima-ukrayinciv-rezultati-internet-opituvannya>
5. Матяш Л. М. Розвиток професійної компетентності педагогів // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2016. – № 9 (445).
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
7. Северин Ю.М. Розвиток професійної компетентності учителів-словесників // Рідні джерела. – 2018. – № 1 (178).
8. Сидоренко В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: акме-синергетичний аспект: термінологічний словник-довідник. – Донецьк: Витоки, 2013.
9. Свінтковська С.А. Професіоналізм сучасного вчителя: становлення й розвиток як виклик часу // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернетконф. (28–29 травня 2020 р., м. Київ) / уклад.: О. Ю.Дикий, Г.А. Коломоєць, А.А.Ребрина. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2020.
10. Теоретичний аспект становлення професіоналізму вчителя. Ю.І.Завалевський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – 2015. – Вип. 44.
11. Що думають про вчителів українці? (Сайт «Освіторія») <https://osvitoria.media/experience/vchytel-tse-nastavnyk-yakuj-maye-pidtrymuvaty-uchniv-i-dopomagaty-yim-tak-vvazhayut-46-uchasnykiv-sotsiologichnogo-opytuvannya/>

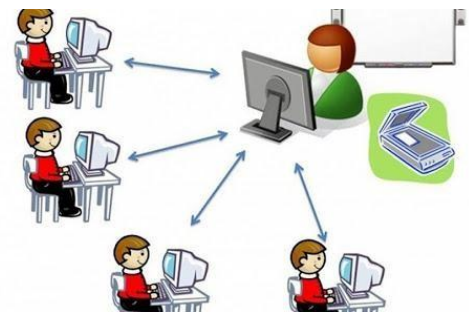
ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ

Сучасний урок – це твір мистецтва, де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня.

М. Ебнер-Ешенбах

Освіта онлайн чи її фрагменти стали повсякденною реальністю сучасної школи.

Перехід до впровадження дистанційного чи змішаного навчання вимагає насамперед чіткого уявлення вчителя про те, якими саме засобами він буде забезпечувати якість та неперервність навчання української мови та літератури.

Кожен словесник, ураховуючи досвід двох років декількаразового переходу до

онлайн-навчання, має банк електронних завдань, добірку ресурсів для різного виду навчання, використовує матеріали платформи “Всеукраїнська школа онлайн”.

На перших засіданнях шкільних методичних комісій і протягом річної роботи члени МК обговорюють, крім чинних документів, способи коректування планування (як перспективного, так і поурочного) з урахуванням викликів можливих змін у навчальному процесі, форми виконання завдань, чіткі критерії оцінювання, способи надійного зворотного зв'язку з учнями та батьками. Обов'язково визначаються правила роботи онлайн та офлайн під час дистанційного навчання: вибір виду зв'язку для

відеоконференцій,

місце й способи розміщення матеріалів (завдань тощо) для офлайн навчання.

Дистанційне навчання

Обидві форми дистанційної освіти (онлайн й офлайн) мають бути формами єдиної системи вивчення української мови та літератури.

	ОФЛАЙН	ОНЛАЙН
ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА	<ul style="list-style-type: none"> • опитування • вхідний контроль 	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомлення або повторення термінології, потрібної для роботи з темою • короткі промовідео/аудіо • інфографіки • діагностичне тестування
ПОДАННЯ НОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	<ul style="list-style-type: none"> • презентація • пошук відповідей на питання • обговорення кейсів 	<ul style="list-style-type: none"> • відеозапис • аудіозапис • тексти • відеоконференція • робота з кейсами • пошук відповідей на питання
ТРЕНУВАННЯ	<ul style="list-style-type: none"> • обговорення • дебати • питання-відповіді • групові виконання завдань не на оцінку • практичні завдання не на оцінку • спостереження за явищем • рольові гри, симуляції 	<ul style="list-style-type: none"> • питання для самоперевірки • обговорення (чат, форум) • виконання інтерактивних вправ • віртуальні тренажери • спостереження за явищем • робота з кейсами • пошук відповідей на питання • перегляд фільмів
ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАВДАННЯ	<ul style="list-style-type: none"> • завдання, що виконуються під час практичних занять 	<ul style="list-style-type: none"> • пошук відповідей на питання • інтерактивні практичні завдання

		<ul style="list-style-type: none"> • різнорівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт, відеозапис тощо) • робота над спільними документами
ОЦІНЮВАННЯ	<ul style="list-style-type: none"> • контрольна робота • опитування • виконання практичного завдання 	<ul style="list-style-type: none"> • інтерактивне тестування • усна відповідь • виконання практичного завдання (відеозапис) • письмова робота
РЕФЛЕКСІЯ	<ul style="list-style-type: none"> • діалог, групове обговорення • короткі усні / письмові відповіді на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • розроблення нотаток до лекцій • карти пам'яті • підготовка мультимедійних презентацій • відповіді на рефлексивні питання • портфоліо • ведення щоденника
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК	<ul style="list-style-type: none"> • групові та індивідуальні консультації • коментарі під час заняття від педагога 	<ul style="list-style-type: none"> • автоматизовані тести для самоконтролю • чат, форум, опитування • аудіо-, відео- або текстові повідомлення з коментарем

Під час роботи офлайн необхідно до кожного обраного виду роботи надати для учнів коментарі – інструкції щодо виконання завдань.

Матеріали для дистанційного навчання зібрані на численних ресурсах:

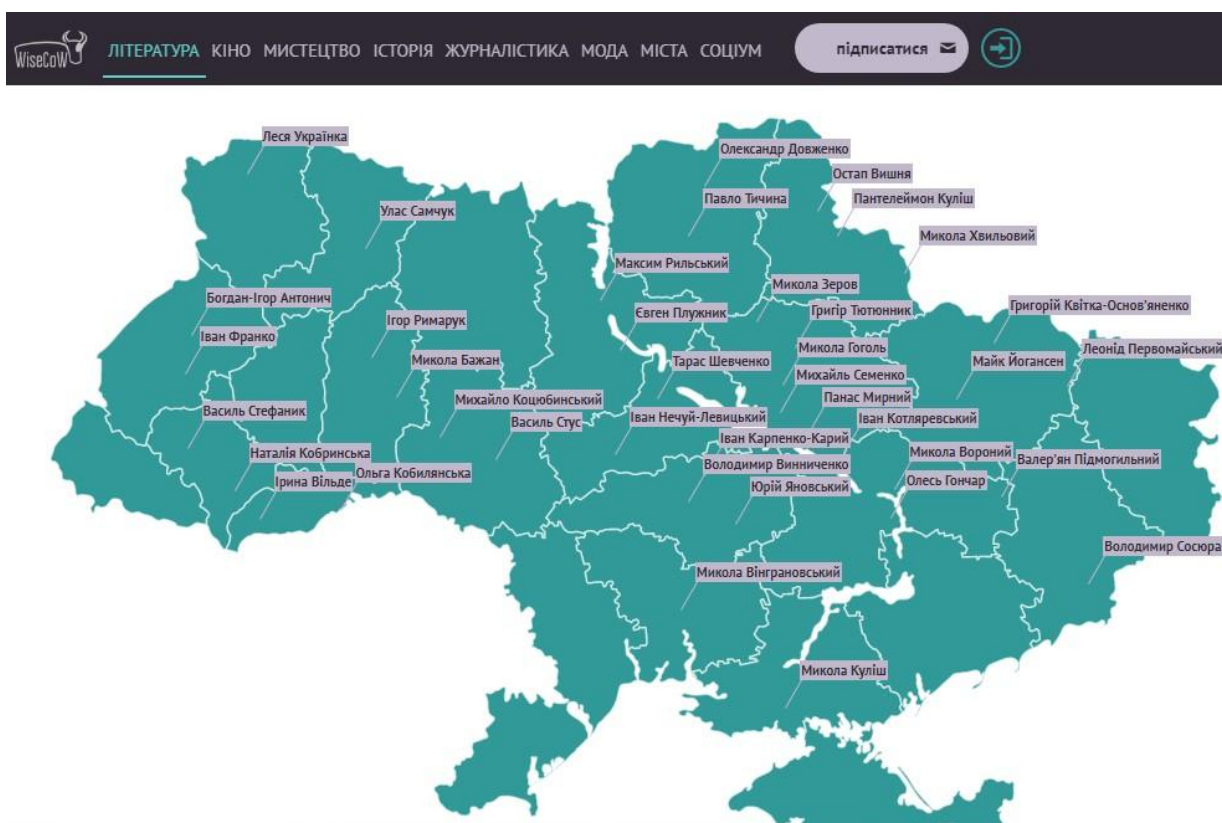
- EdEra, Prometheus, ILearn, „На урок”;

- «Всеукраїнська школа онлайн»;
- „Лайфхаки з української мови” (на платформі EdEra);
- https://osvita-omr.gov.ua/diialnist/napriamky-roboty/ikt/dystantsiina-osvita/?fbclid=IwAR3JPam_jaksv8bejd4EoeSkvz_eFbtw2Q3NxP__jk3vrMXk9jl5Ktih6O8.

Зручні для використання електронні тренажери на <https://webpen.com.ua/>, створені вчителями тренажери з морфології, правопису, пунктуації на ресурсах vseosvita.ua , Learning.ua.

Поширення як навчально-тренувальні набули ресурси «Мова - ДНК нації», Be smart.

Потужні можливості You Tube щодо використання тематичного відеоматеріалу доповнює корисний ресурс для вивчення української літератури «Українська література в іменах» <https://wisecow.com.ua/literatura/ukrayinska-literatura-v-imenax/>

Отже, визначаючись зі структурою дистанційного уроку, треба врахувати наступні особливості:

1. Визначити тип уроку та методичний інструментарій.
2. Спланувати етап мотивації компетентнісного дистанційного уроку.
3. Забезпечити актуалізацію знань.
4. Спланувати інформаційну частину (контент, форми опрацювання матеріалу).
5. Продумати контроль (мініконтроль) засвоєного.
6. Спланувати форми рефлексії.

Для кожного етапу вчитель обирає варіант реалізації – синхронний чи асинхронний формат.

Якщо вчитель працює за методикою «Перевернутий клас», то інформаційна частина переважно подається в асинхронному форматі: до уроку треба викласти теорію як відеоблок (готовий чи самостійно створений). Учні відповідно до індивідуальних особливостей чи обставин працюють над матеріалом у власному темпі та в зручний час. Але слід пам'ятати, що для використання такого виду роботи потрібен високий рівень організації самостійного навчання.

Концепція перевернутого класу

Мотиваційний етап чи етап актуалізації можна провести за допомогою інтерактивного опитування-анкетування на платформах типу Kahoot, Google forms, розгадки чи створення ребусу (rebus1).

Для групи учнів на етапі засвоєння знань чи рефлексії можна використати спільну роботу з Google документом або Padlet, хмарні сервіси Mind Maister, Popplet, Mind.

Приємів зробити навчальний контент компетентнісним багато: і порівняння відео з поясненням теми різними вчителями, і конкурс відгуків на краще власне відеопояснення, і проведення учнем фрагменту уроку у форматі «Я учитель». В асинхронному режимі можна пропонувати учням переробити електронну презентацію на ментальну карту чи інтерактивний плакат: трансформація контенту «спрацює» на створення й розвиток навичок критичного ставлення до інформації, створення продукту, презентації його.

Корисними для вчителя є й сервіси для створення справжнього навчального онлайн-середовища. Наприклад, у ресурсах типу Moodle чи Eliademy вбудований конструктор для організації контенту дистанційного уроку. Приклад створення такого дистанційного курсу з української мови – <https://www.youtube.com/watch?v=X1kiDMQUJv8>.

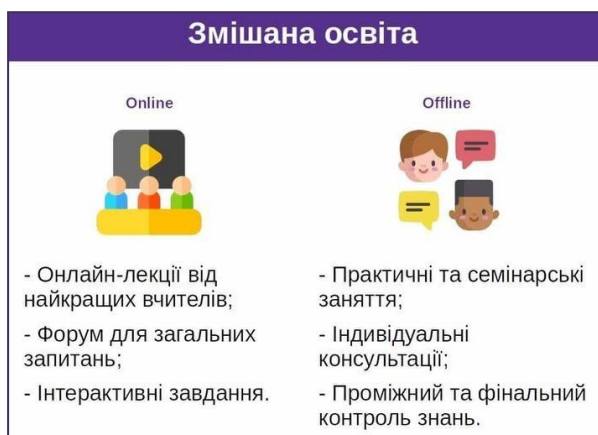
Зняти проблему психологічного «стрибка» з урочного в дистанційне навчання цілком можливо: застосовувати під час шкільних уроків технології змішаного навчання.

Змішане навчання

Змішане навчання – поєднання офлайн- (або особисто, “на місці”) та онлайн-навчання у різних пропорціях.

Поєднання онлайн-частини та особистого спілкування у такій системі дає кращі результати для прогресу учнів. Щоб навчальний процес був продуктивним, потрібна якісна та продумана структура курсу української мови та літератури.

Змішане навчання (Blended learning) – це освітня технологія, що поєднує навчання з участю вчителя (обличчям до обличчя) з онлайн-навчанням, інтеграцію досвіду навчання з учителем і самостійно.

Індивідуалізація

компетентнісність, формування компетенції сполучати різні види роботи, створення ситуацій успіху – визначні риси такого навчання.

Форми і методи впровадження

Під час моделювання курсу в системі змішаного навчання матеріал гнучко розподіляється між онлайн- та офлайн-частинами. Якість залежить від мети, поставленої вчителем, активностей та узгодженості елементів між собою.

Є декілька класифікацій змішаного навчання. Найпопулярнішою є класифікація Стейкера та Хорна. Прийнятною, урахувавши рівень технічного обладнання, є ротаційна модель, різновидом якої є й уже згаданий перевернутий клас.

Це поділ класу на групи так, що з однією групою вчитель вивчає певну тему, в той час як інша група самостійно працює за комп'ютерами, а ще одна

група разом вирішує поставлені завдання. Усі групи роблять взаємопов'язану роботу, відштовхуючись в ідеалі від особистих потреб кожного учня.

Протягом уроку учні повинні пройти усі “станції”-завдання.

Можуть зацікавити вчителів та учнів і наступні моделі:

• **Модель збагаченого віртуального навчання** – курс чи предмет, в якому учні зобов'язані проходити частину навчання зі своїм учителем офлайн, а потім завершувати індивідуальні завдання самостійно.

• Моделі, що реалізують **персоналізований підхід**:

«Автономна група» для класів, де учні суттєво різні за своїми психологічними особливостями та рівнем мотивації. Клас поділяється на дві групи : онлайн – для самостійної роботи та консультацій з учителем, офлайн – основне навчання з учителем, а самостійне – в інтернет-режимі для відпрацювання й удосконалення вмінь.

«Особистий вибір» – для учнів з високим ступенем організації самостійної роботи й умотивованості, які здатні свідомо визначитися з навчальною особистісною метою, стратегією власного опанування теми тощо: їм потрібні переважно індивідуальні консультації вчителів.

Створити середовище для змішаного навчання можливо на будь-якій обраній навчальним закладом платформі: Classroom (Google Apps for Education), office 365 тощо.

Рекомендовані на основі досвіду роботи ресурси на допомогу – <http://www.gidromet.edu.kh.ua/Files/downloads/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD.pdf>

Приклад уроку з української літератури в 11 класі в системі змішаного навчання за темою «Іван Драч. «Балада про соняшник».

I. До уроку учні отримують завдання з інструкцією (на уроці чи в Google Classroom):

A. Знайти власне прізвище в групі 1 чи 2.

B. Для групи 1.

Опрацювати викладені матеріали за інструкцією:

- На основі відеоматеріалів скласти презентацію з 4-5 слайдів за темою «Іван Драч. Короткі відомості про митця».

<https://www.youtube.com/watch?v=DVRJ-2EN-IQ>

https://www.youtube.com/watch?v=sy_v5knlptQ

<https://www.youtube.com/watch?v=siuLuBeShnU>

- Прочитати «Баладу про соняшник».

Для групи 2.

- Прочитати статтю підручника «Шістдесятники. Іван Драч». Скласти коротку таблицю головних дат життя та творчості.

- Прочитати «Баладу про соняшник».

II. План уроку

1. Онлайн чи офлайн мінітест ЗНО

- Порівнює поезію із *«сонцем оранжєвим»*, яке *«щомиті якийсь хлопчисько відкриває для себе»*,

А Василь Стус

Б Ліна Костенко

В Дмитро Павличко

Г Іван Драч

Д Андрій Малишко

- «Сонце моє оранжєве! Щомиті якийсь хлопчисько відкриває тебе для себе»*, – звертається до поезії ліричний герой твору

А «Катерина»

Б «Сучасники»

В «Уривок з поеми»

Г «Чого являєшся мені у сні?»

Д «Балада про соняшник»

- Установіть відповідність між автором та уривком із його вірша.

1ПавлоТичина 2Андрій Малишко 3Василь Симоненко 4Іван Драч

А *Можна вибрати друга і по духу брата*

Та не можна рідну матір вибирати.

Б *Красиве засмагле сонце*

В золотих переливах кучерів,

У червоній сорочці навипуск,

Що їхало на велосипеді,

Обминаючи хмари на небі...

В *Мене водило в безвісті життя*

Та я вертався на свої пороги,

Переплелись, як мамине шиття

Мої сумні і радісні дороги.

Г *Ви знаєте, як сплять старі гаї?*

Вони все бачать крізь тумани.

Д *Я візьму той рушник, простелю, наче долю,*

В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.

І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:

І дитинство, й розлука, і вірна любов.

3. Офлайн. «Складання мозаїки» – учні 1 та 2 груп поєднуються в пари (презентація – дати). За вибором учителя чи за бажанням учнів 1-2 групи розповідають про письменника Івана Драча.

4. Офлайн. Формування блоку запитань учнів щодо змісту прочитаного вірша «Балада про соняшник».

5. Практична робота за змістом, ідейно-художніми особливостями вірша.

А. Виразне читання вірша вчителем.

Б. Робота з жанровими особливостями твору – балади:

Група 1. Онлайн (власні інтернет-ресурси): знайти ознаки балади як літературного жанру, записати.

Група 2. Офлайн. Консультація вчителя щодо понять «верлібр», перетворення (метаморфоза), за потреби – лексичного значення слів твору тощо.

6. Офлайн чи онлайн. Встановлення відповідності ознакам балади твору «Балада про соняшник»:

А. Видові ознаки: віршовий ритм та наявність сюжету.

- Розповідь про верлібр та добір синонімів до назви учнем 2 групи.

- Встановлення елементів сюжету в змісті балади (напружений сюжет, несподівана розв'язка) У варіанті онлайн завдання може мати такий вигляд:

Б. Жанрові ознаки.

- **Історичне підґрунтя:**

• Пошукове завдання : висловіть власні припущення щодо того, у який час відбуваються дії твору. Назвіть ознаки часу в предметах, явищах, мовленні тощо.

• Онлайн. Прийом «живого гіперпосилання» (історія, економіка – велосипеди в Україні після Другої світової війни).

- **Фольклорна основа твору, легендність та фантастичність:**

• Інтелектуальне коло.

- Невелика кількість героїв.

- Група 1 «одягає» в дієслова та прикметники соняшник: бігав, вилазив, рвав, купався, лежав, стріляв, стрибав, вилити, побачив, застиг, відкриває, дайте покататися, візьміть. Шорстке та зелене тіло.

- Група 2 «одягає» в дієслова та прикметники сонце: красиве, засмагле сонце, золоті переливи, червона сорочка, оранжеве сонце. Сонце їхало.

- Проблемне запитання: поясніть таку нерівновагу тропів (епітетів та метафор). Чому слова «золоте німе захоплення» стосуються соняшника, але не характеризують його?

- Алгоритмичний смисл образів.

- Зосередження уваги на моральних проблемах.

- Визначення теми та ідеї вірша – балади.

- Онлайн (за допомогою власних інтернет-ресурсів): знайдіть у мережі цитату про вірш, що підтверджує сформульовані визначення теми та ідеї.

В. Бесіда про ознаки модернізму в баладі (побутова конкретика, подвійність образів на рівні смислу й тропів – модерна поетика, універсальність філософії буття, модерне осмислення таїнства народження митця – поета тощо).

7. Онлайн. Короткий тест у Кластайм для перевірки засвоєних знань та набутих умінь.

8. Обговорення результатів, виставлення оцінок (1+2 тести).

9. Домашнє завдання онлайн до наступного уроку з інструкцією для виконання.

Отже, навчальний досвід у системі дистанційного й змішаного навчання є позитивним, корисним і спонукає учня на подальшу успішну діяльність.

Поради «як ефективно провести онлайн-уроки та підготувати інструкції для учнів» від О.В. Колесник (<http://lutsk.osv.org.ua/metodichna-robota-11-46-58-25-09-2019/>)

1. Якщо ви збираєтеся використовувати інструменти для організації відеоконференцій та подання інтерактивних уроків, інструкцій, як можна частіше і довше використовуйте веб-камеру. Так, ваші учні можуть відійти від своїх комп'ютерів, поки ви проводите свій онлайн-урок, але вони менше будуть нудьгувати, якщо принаймні будуть бачити ваше обличчя, а не тільки режим демонстрації екрану, який ви використовуєте.

2. Обов'язково зверніть увагу на налаштування веб-камери. Підніміть її на рівень очей або трохи вище. Учні повинні бачити ваші очі, а не голову, втупившись у клавіатуру. Саме тоді створюється ефект присутності.

3. Не забувайте, що ваші живі уроки з організацією діалогу, із великою кількістю невеликих питань, із роботою мікрогруп не підійдуть в умовах

відеоконференції. У такому онлайн-середовищі ви не маєте переваги живого спілкування «очі в очі». Регламент спілкування повинен бути жорстким і обмеженим невеликою кількістю ваших запитань. Питання повинні бути лаконічними. Одні можуть бути спрямовані на те, щоб переконатися в присутності ваших учнів, інші – на отримання зворотного зв'язку на поставлене вами навчальне завдання чи проблему. Але це питання-завдання повинно бути максимально коротким. І відповідей від учнів ви повинні чекати не розмитих і коротких за часом.

4. Заохочуйте учнів ставити запитання. Виділіть їм для цього спеціальний час. Наприклад, оголосіть, що робите 5-10-ти хвилинну паузу, під час якої учні могли б записати своє запитання в чаті або в невеликому відеозверненні.

Використані джерела

1. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. – 2007. – №4 (46).
2. Ковальська К.Р. Дистанційне навчання як перспективна форма розвитку предметно-орієнтованих професійних компетентностей учителів. <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/>
3. Максютіна О.Г. Практика застосування електронних засобів навчання української мови/ Педагогічна наука та освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку / Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції. - 2019.
4. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів. <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>

5. Тренувальні вправи під час опрацювання складних синтаксичних конструкцій у 9 класі. <https://urok-ua.com/trenuvalni-vpravy-pid-chas-opratsyuvannya-skladnyh-syntaksychnyh-konstruktsij-u-9-klasi/>
6. Шиліна Г.А. Дистанційне навчання української мови. http://shilina-galina.blogspot.com/p/blog-page_97.html
7. Яценко Таміла. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія / Таміла Яценко. – Київ: Педагогічна думка, 2016.

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

*Однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те,
що об'єкт його праці – дитина – постійно мінлива,
завжди нова, сьогодні не та, що вчора.
Наша праця – формування людини, –
і це накладає на нас особливу, ні з чим
незрівнянну відповідальність.*

В. О. Сухомлинський

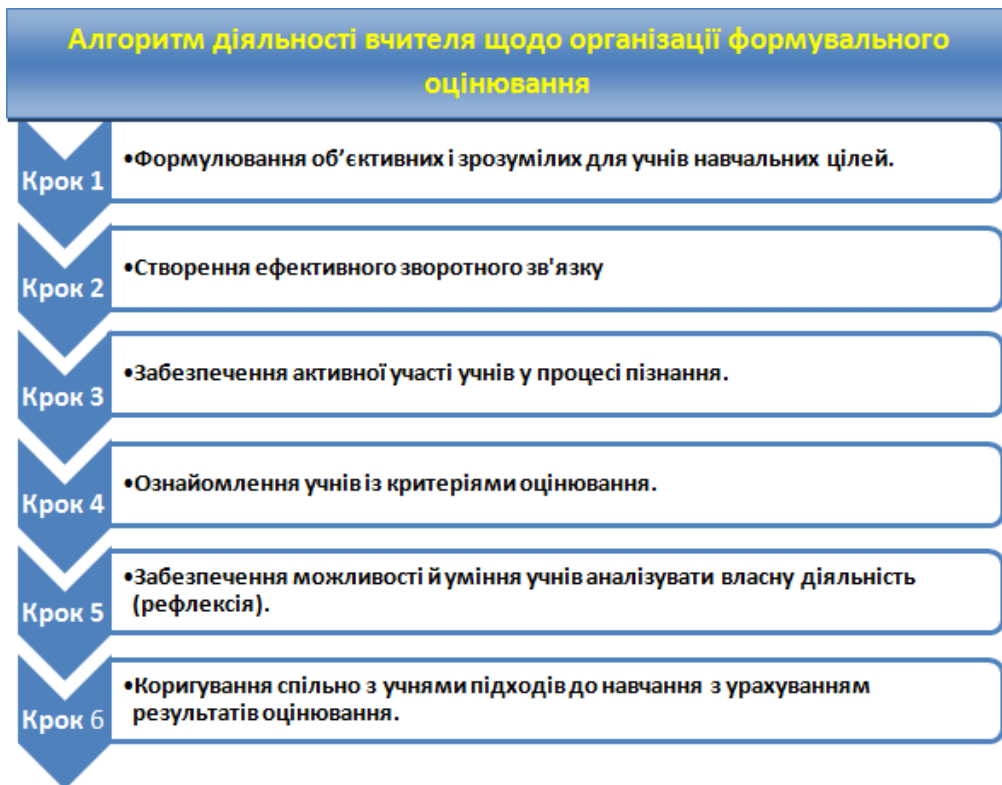
Формувальне оцінювання дає можливість учням усвідомлювати й відслідковувати особистий прогрес і планувати подальші кроки з допомогою вчителя. Для педагога формувальне оцінювання означає

бути поруч з учнем і вести його до успіху. Учителі використовують інформацію з оцінювання для коригування навчання та забезпечення правильного виконання учнями завдань. Коли наставники регулярно залучають учнів до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони допомагають їм ставати відповідальними та самостійними.

У 1998 році П. Блек і Д. Уільям проаналізували 21 дослідження і близько 580 статей та розділів книг про вплив формувального оцінювання на досягнення учнів. Вони з'ясували, що «інновації, спрямовані на впровадження практики формативного оцінювання, ведуть до істотних результатів навчання». Результати дослідження були представлені у праці «Чорний ящик: що там усередині? Оцінювання знань учнів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу».

Учені виокремили такі компоненти успішного застосування формувального оцінювання: забезпечення вчителем ефективного зворотного зв'язку з учнями; активна участь учнів у процесі власного навчання; коригування процесу навчання з урахуванням результату оцінювання; визнання вагомого впливу оцінювання на мотивацію та самоутвердження учнів, які, своєю чергою, впливають на навчання; уміння учнів оцінювати свої знання самостійно.

Розгляньмо докладніше зазначені етапи.

Ціль	Діалог	Зворотний зв'язок	Відповідальність	Обмін
------	--------	-------------------	------------------	-------

Ціль – на що звертаємо увагу.

Коли вчителеві вдасться впровадити першу стратегію формувального оцінювання у свою роботу, учні повинні відповісти на два запитання:

- *Якою є мета вивчення певної теми? Для чого я це вчу?*
- *Чого вимагає від мене вчитель? Що я повинен вміти, щоб бути добре оціненим?*

Завдяки цьому учень знає, що і для чого він буде вивчати.

Діалог – організація в класі дискусії, постановка запитань і завдань, які покажуть, як учні навчаються. Процес навчання повинен базуватись на запитаннях, відповіді на які учні знаходять самостійно. Особливо рекомендують навчальну **методику постановки завдань**, метою яких є відновлення знань та використання інформації, якою учні вже володіють. Це

запитання про порівняння, віднаходження рис схожості та відмінності, а також створення ментальних карт для того, щоб пов'язати різні концепції.

Зворотний зв'язок – для того, учень міг використати оцінку в процесі навчання, вона повинна мати форму вичерпного коментаря – зворотного зв'язку. Така інформація містить відповіді на чотири запитання:

- *Що учень зробив добре?*
- *Що треба покращити?*
- *Як треба покращити?*
- *Як учень повинен розвиватися далі?*

Дуже важливо, щоб учні знали, що буде підлягати оцінюванню. Вчитель, повідомляє учнів, які з їх робіт будуть оцінюватись підсумковою оцінкою – балами, а які у формі зворотного зв'язку.

Відповідальність – людина найкраще вчиться в групі, тому організуємо процес навчання, щоб учні працювали в парах або групах. Завдяки груповій роботі учні навчаються одне в одного, а насамперед вчать співпрацювати. Розмова між учнями про те, чого вони навчаються, пов'язує нові знання із вже здобутими, допомагаючи їм краще зрозуміти нову тему. Корисним інструментом є взаємне оцінювання. Учні на основі поданих раніше критеріїв, надають один одному зворотний зв'язок про виконану роботу

Обмін – якщо учень не буде вмотивований до навчання, то, попри значні зусилля вчителя, він не опанує нових знань і вмінь. Мотивація до навчання є однією з найбільших проблем сучасної школи. Її покращити не вдасться, якщо учні не будуть брати на себе відповідальності за своє навчання. Важливо посилювати в учнів почуття власної гідності та формувати емоційне зацікавлення навчальним предметом. Тому саме тут допомагає зв'язок теми з реальністю, в якій живуть учні, тобто відхід від абстрактного знання до його практичного застосування.

Ефективність формувального оцінювання значною мірою залежить від вибору техніки, за допомогою якої воно проводиться. Проектуючи урок,

учитель має визначитись, що саме необхідно оцінити на даному етапі та яким чином будуть використані результати оцінювання. З великої кількості технік формувального оцінювання кожен педагог обере ті, які найкраще відповідатимуть потребам учнів, з якими він працює, поставленим цілям та стилю викладання.

Різні техніки формувального оцінювання допоможуть досягненню таких цілей: мотивувати та надихати учнів, формувати позитивну самооцінку; визначити рівень індивідуального та групового поступу в навчанні; діагностувати зони росту; ідентифікувати слабкі місця; виміряти емоційну атмосферу класу тощо.

Техніки формувального оцінювання не мають бути складними та часовитратними. Однак є кілька аспектів, які мають вирішальне значення для їх ефективності.

Формувальне оцінювання має

- **орієнтуватися на досягнення певної цілі: формувальне оцінювання ґрунтується на тому, що відбувається в процесі навчання та спрямовує учнів на успішність; воно має бути конкретним, спостережуваним та вимірюваним;**
- **зосереджуватися на навичках мислення вищого порядку: важливо, аби техніки формувального оцінювання передбачали розвиток не лише відтворення, а й таких мисленнєвих навичок, як застосування, аналіз, оцінка та створення;**
- **передбачати відповідальність учнів за індивідуальну діяльність: групова оцінка корисна, проте точне визначення конкретних потреб дитини дає простір для організації подальшого персоналізованого навчального процесу; це налаштовує учнів на успіх;**
- **бути «вшитим» в урок: не змінюйте хід уроку, щоб обов'язково включити формувальне оцінювання заради формувального оцінювання; деякі техніки формувального оцінювання достатньо складні, інші – легко застосувати навіть маючи обмежений досвід; деякі техніки можна**

використовувати спонтанно, а деякі потрібно планувати заздалегідь; важливо лише те, що формувальне оцінювання має бути органічно вплетено / вбудовано в урок.

Формувальне оцінювання надає можливість здобувачам освіти вчитися на помилках, зрозуміти, що є важливим, а що другорядним, зрозуміти, що в них виходить і визначити, чого вони не знають та не вміють робити.

Узагальнивши матеріали нормативних, методичних та наукових джерел, можна стверджувати, що на уроках української мови й літератури доцільно використовувати інструменти формувального оцінювання

Техніки формувального оцінювання

Сподіваємось, цей список технік, умовно згрупованих за формою та метою застосування (див. таблицю), дасть вам кілька ідей та надихатиме використовувати формувальне оцінювання систематично.

Візуальні техніки формувального оцінювання

Техніки, які допомагають унаочнити процес оцінювання за допомогою знаків, сигналів, карток тощо, легкі у застосуванні, а також містять величезний потенціал для самооцінювання. Ці техніки створюють безпечну атмосферу і дозволяють учням

бути максимально чесними щодо своїх відповідей. Учитель може швидко визначити й оцінити як рівень індивідуального та групового поступу в навчанні, так і діагностувати зони росту та проблемні сфери.

Техніка із застосуванням карток

- **Так / Ні картки** – учитель ставить запитання, на яке учні відповідають, демонструючи відповідну картку. Таким чином вони самостійно оцінюють свою компетентність. Учитель може повернутися до того матеріалу, що викликав труднощі, або надати диференційовану допомогу тим, хто потребує.
- **Двосторонні картки.** Діти отримують картку, з одного боку якої записують, що зрозуміли з теми і короткий висновок; а з іншого боку те, що зрозуміли частково і формують запитання про те, що ще хотіли б дізнатися.
- **Індекс-картки.** Учитель періодично роздає учням картки із завданнями, розміщеними з обох боків (почергово перевертаючи певним боком) та пропонує, наприклад, назвати основні ідеї вивченого матеріалу, узагальнити їх; визначити, що з вивченого є недостатньо зрозумілим; сформулювати свої запитання тощо.
- **Кольорові картки (Світлофор).** У кожного учня є картки трьох кольорів світлофора. Учитель просить учнів показувати карткою відповідного кольору рівень розуміння матеріалу:
  - ✓ Червоний (я повністю загубився)
  - ✓ Жовтий (повільніше, я трохи заплутався)
  - ✓ Зелений (мені все зрозуміло!)

Після сигналу учитель з'ясовує: що зрозуміли діти? Що не зрозуміли?

Сигнали рукою

Учитель пропонує учням показувати сигнали, що позначають рівень матеріалу (у ході пояснення понять, принципів, процесу тощо). Попередньо потрібно домовитися з учнями про використання таких сигналів, наприклад:

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Я розумію і можу пояснити (великий палець руки спрямовано вгору). ✓ Я все ще не розумію (великий палець руки спрямовано в сторону). ✓ Я не зовсім упевнений у (помахати рукою). <p>Після ознайомлення із сигналами учитель опитує учнів кожної групи: Що саме Ви не зрозуміли? У чому відчуваєте невпевненість? Що ви зрозуміли й можете пояснити?</p> <p>За результатами отриманих відповідей учитель приймає рішення про повторне вивчення, закріплення теми або продовження вивчення тем за програмою.</p> <p>Існують варіації цієї техніки, наприклад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Великі пальці вгору / вниз - це працює так само, як картки Так / Ні. Учні використовують великі пальці для позитивної або негативної відповіді, як наприкінці шоу у римському Колізеї. - 1-2-3 пальці – ця техніка працює так само, як кольорові картки. Учні піднімають пальці, щоб відповісти: <ul style="list-style-type: none"> ✓ 1 палець (не розумію) ✓ 2 пальці (зрозуміло не зовсім, але я намагаюсь) ✓ 3 пальці (зрозуміло повністю).
<p>Техніка із застосуванням піктограм / смайлів</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Коло, трикутник, квадрат. Позначте в тексті те, що зовсім не зрозуміло/не прийнятне для вас, трикутником, те що не зовсім зрозуміло - колом, а квадратом те, з чим ви погоджуєтесь. - Валіза-м'ясорубка-кошик. На дошці прикріплені зображення валізи, м'ясорубки та кошика для сміття. Наприкінці уроку / вивчення теми діти пишуть на постітах, що було найкориснішим і що вони візьмуть з собою (прикріплюють до зображення валізи), що було цікаво, але вони ще не знають, як використати це (прикріплюють до м'ясорубки), що їм не

	сподобалось / здалось зайвим / незрозумілим (прикріплюють до кошика).
Шкалування	<p>- Індивідуальне самооцінювання. На полях зошита учень креслить шкалу і відзначає хрестиком, на якому рівні, на його думку, виконана робота. Внизу – не впорався, посередині – впорався, але виникли проблеми, вгорі – все вийшло. Під час перевірки вчитель обводить хрестик, якщо згоден з оцінкою учня, або малює свій, якщо не згоден.</p> <p>- Шкала вподобань. Учням надається 3-5 тверджень дискусійного характеру. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над проблемою / текстом / темою та розпочати обговорення з однолітками. Ці шкали можуть бути зосереджені на узагальненнях про персонажів, темах, конфліктах або символіці. Вони допомагають учням аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію. Питання на шкалі вподобань може виглядати так:</p> <p>1. Персонаж _____ (ім'я) не повинен був чинити так _____ (дія):</p> <p>_____</p> <p><i>Зовсім не згодний Не згодний Згодний Цілком згодний</i></p> <p>- Групове оцінювання. За допомогою різних шкал (10-бальних, 100-відсоткових, три(чотири)рівневих тощо) можна оцінити різні аспекти уроку, наприклад:</p> <p style="text-align: center;">Інформативність, зміст</p> <p>_____</p> <p><i>Низький рівень</i> <i>Високий рівень</i></p> <p style="text-align: center;">Залученість</p> <p>_____</p> <p><i>Зовсім пасивний</i> <i>Надзвичайно активний</i></p>

	<p style="text-align: center;">Мотивація</p> <hr/> <p><i>Абсолютно не цікаво</i> <i>Надзвичайно цікаво</i></p> <p>Ставити позначки можна крейдою, маркерами або за допомогою магнітів, наліпок, цінників тощо. Також відповідно до мети (визначити рівень індивідуального або групового поступу в навчанні) учні можуть робити це, у першому випадку, підписуючи ім'я на наліпці, або, в другому випадку, – анонімно.</p>
<p style="text-align: center;">Письмові техніки формувального оцінювання</p> <p>Ці техніки оцінюють розуміння та вміння учнів формулювати ідеї письмово. Здібності до продукування письмових текстів та дрібна моторика різні у різних учнів. Враховуйте це, особливо якщо ви обмежуєте виконання таких завдань часовими рамками.</p>	
Вікторина	Ефективний спосіб оцінити розуміння матеріалу учнями - запропонувати їм самостійно скласти запитання до теми/уроку. Відповівши на власні запитання (у парах, трійках або групах з чотирьох осіб), вони будуть готові до підсумкового уроку.
Соціологічне опитування (Діаграма думок)	Результати можуть бути оформлені у вигляді різноманітних графічних організаторів, наприклад, Т-діаграми, діаграми Ейлера-Вена тощо.
Карта розуму (Інтелект карта)	Складанню карти розуму слід навчати, тому плануйте застосування цієї техніки заздалегідь. Це чудовий інструмент самооцінки, який дозволяє учням відображати зв'язки між поняттями через зображені на схемі ключові слова, що представляють ці поняття. Можна скористатися таким ресурсом: http://www.graphic.org/concept.html

<p>3-ХД-Д (Знаю, Хочу дізнатися, Дізнався) діаграма</p>	<p>Ці діаграми дозволяють учням організувати та аналізувати інформацію на уроці, упродовж тижня, місяця. Вони також є чудовими інструментами критичного мислення, які зацікавлюють та мотивують. Вони складаються з трьох запитань:</p> <table border="1" data-bbox="505 439 1473 562"> <tr> <td data-bbox="505 439 810 562">Що ви вже знаєте?</td> <td data-bbox="817 439 1155 562">Що ви хочете дізнатись?</td> <td data-bbox="1161 439 1473 562">Що ви дізналися?</td> </tr> </table>	Що ви вже знаєте ?	Що ви хочете дізнатись?	Що ви дізналися ?
Що ви вже знаєте ?	Що ви хочете дізнатись?	Що ви дізналися ?		
<p>3-2-1 зворотній відлік</p>	<p>Учні мають зазначити письмово або усно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - три речі, які вони не знали до цього; - дві речі, які їх здивували під час роботи над темою; - один приклад, як вони готові застосувати отримані знання на практиці. <p>Існує безліч варіацій цієї техніки. Нижче наведено кілька пропозицій:</p> <ul style="list-style-type: none"> - речі, які вас здивували; - речі, які вас надихнули; - люди, з якими ви будете обговорювати те, про що ви дізналися; - дії, які ви плануєте зробити зараз; - відмінності; - ефекти; - запитання; - ключові слова; - нові ідеї; - проблеми тощо. 			
<p>Есе</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Однохвилинне есе. Техніка, яка використовується з метою представлення учнями зворотного зв'язку про вивчене з теми. Для написання есе вчитель може поставити такі запитання: Що найголовніше ви дізналися сьогодні? Які питання залишилися для вас незрозумілими? 			

	<p>- Есе-підсумок. Наприкінці уроку/теми учні пишуть три різні тексти, що підсумовують вивчене: перший текст з 75-100 слів; другий – з 30-50 слів; третій – з 10-15слів.</p> <p>- Письмо за шаблоном. Запропонуйте учням різні шаблони:</p> <p>(Ця концепція / принцип / процес) схожі на / подібні до _____,</p> <p>тому що _____.</p>
<p>Вхідні – вихідні квітки</p>	<p>Вхідні квітки використовуються на початку уроку (учні відповідають на запитання з домашнім завданням або попереднім уроком). Вихідні квітки використовуються наприкінці уроку і мають на меті визначити залишкові знання учнів.</p>
<p>Журнал записів</p>	<p>Учні ведуть записи у спеціальному журналі / зошиті / блокноті про своє розуміння теми, концепції або ідеї, що вивчаються. Учитель проглядає записи, щоб побачити, чи учень розуміє тему / концепцію, які вивчаються.</p> <p>- Варіацією цієї техніки є «Тижневий звіт». Наприкінці навчального тижня кожному учневі пропонується дати відповіді на запитання «Чому я навчився за тиждень?», «Що для мене залишилося нез'ясованим?», «Які запитання я б поставив учням, якби був учителем?» тощо.</p>
<p>Одне речення</p>	<p>Учням пропонується підсумувати тему або дати відповідь на проблемне запитання уроку одним реченням.</p> <p>- Різновидом цієї техніки є сенкан - вільний вірш з п'яти рядків, що синтезує, узагальнює, резюмує інформацію:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1-й рядок - тема (іменник, який є темою сенкану); - 2-й рядок - 2 прикметники, що характеризують тему; - 3-й рядок - 3 дієслова, пов'язані з темою; - 4-й рядок - фраза з чотирьох слів, що виражає ставлення до теми, демонструє розуміння теми;

	<p>- 5-й рядок - записують одне слово-іменник, що є синонімом (висновком) до теми.</p> <p>- Також цю техніку можна видозмінити, запропонувавши учням придумати хештег до теми; написати пост у твітер; придумати мотивуючий заголовок для газетної статті тощо.</p>
<p>Усні техніки формувального оцінювання</p> <p>Спілкування віч-на-віч та взаємодія є одним з найкращих способів залучення та співпраці учнів.</p>	
Чотири кути	<p>Кути кімнати позначені написами "Повністю погоджуюсь», «Погоджуюся», «Не згоден», «Абсолютно не згоден". Під час відкритого обговорення вчителем виголошується теза / твердження, а діти займають місце в одному з кутів відповідно до їх думки. Існують кілька варіантів цієї техніки, наприклад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чотири дороги. Учні обирають дорогу відповідно до рівня своїх компетентностей, знань з теми: <ul style="list-style-type: none"> - ґрунтова дорога («Забагато пилу, не бачу, куди прямує, допоможіть»); - бруківка («Іду рівно, але забагато вибоїн»); - шосе («Почуваюсь упевнено, але часом маю пригальмовувати»); - автобан («Подорожую самостійно і можу допомогти іншим»).
Список «Топ-10»	<p>Складання таких списків (генерування та ранжування) допомагає учням проаналізувати вивчене та виокремити головне за визначеними критеріями.</p>
Кубування	<p>Техніка, яка сприяє розумінню різних сторін явища / поняття / теми, і може використовуватись як у парі, так і в малій групі. Для виконання необхідний кубик із написаними на кожній грані завданнями. Традиційними є такі шість запитань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опиши це (колір, форма, розміри).

	<p>2. Порівняй це (на що це схоже? від чого це відрізняється?).</p> <p>3. Добери асоціації (про що змушує думати? що спадає на думку?).</p> <p>4. Проаналізуй це (скажіть, яким чином це зроблено?).</p> <p>5. Як його використати (яким чином це можна застосувати?).</p> <p>6. Запропонувати аргументи «за» або «проти» цього (що в ньому доброго чи поганого? займіть певну позицію, використайте повний діапазон аргументів від логічних до безглузвих).</p>
Трихвилинна пауза	<p>Учитель надає учням трихвилинну паузу, яка дає можливість обдумати поняття, ідеї уроку, пов'язати з попереднім матеріалом, знаннями, досвідом, а також визначитися із незрозумілими моментами. Можна надати мовні кліше для відповіді, наприклад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Я змінив своє ставлення про/щодо ...</i> - <i>Я став більш обізнаним щодо ...</i> - <i>Я був здивований ...</i> - <i>Я відчув ...</i> - <i>Я побачив зв'язок ...</i> - <i>Я співчував ...</i>
Вимірювання температури	<p>Метод використовують для виявлення того, наскільки учні розуміють завдання. Для цього діяльність призупиняється запитанням: «Що ми робимо?». Відповідь на поставлене запитання – демонстрація розуміння завдання або процесу його виконання. У разі роботи в парах або групах учитель може попросити пару або групу продемонструвати процес виконання завдання. Інші у цей час спостерігають.</p>
Шпаргалки	<p>Учитель періодично дає учням мовні зразки (вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь. Наприклад: Основною ідеєю (принципом, процесом) є _____, тому</p>

	що _____.
Дзига / спінер	Група або пара дітей отримує чотиригранний спінер (на кожній грані напис СПРОГНОЗУЙ - ПОЯСНИ - ПІДСУМУЙ - ОЦІНИ). Діти по черзі запускають спінер і виконують завдання.
ППЗПП (Пригадай, Підсумуй, Запитай, Прокоментуй, Пов'яжи)	<ul style="list-style-type: none"> - Крок 1: упродовж двох хвилин учні називають і записують найважливіші ідеї з попереднього уроку / теми. - Крок 2: учні підсумовують ці ідеї одним реченням. - Крок 3: школярі пишуть одне головне запитання з теми, на яке вони хочуть відповісти. - Крок 4: надають коментар щодо практичного застосування вивченої теми. - Крок 5: учні визначають ідею або підтему, щоб пов'язати цей матеріал з основною темою.
Дві зірки й побажання	Застосовується для взаємооцінювання творчих робіт учнів, творів, есе. Учителю пропонує перевірити роботу однокласника, однокласниці. Коли учні коментують роботи один одного, вони не виставляють оцінки, а вказують на два позитивні моменти – «дві зірки» – і на один момент, який потребує доопрацювання – «побажання».
Креативні техніки формувального оцінювання	
Творчим особистостям будуть до смаку техніки, які передбачають створення певного продукту. Також такі техніки зацікавлять тих учнів, у яких домінуючим є кінестетичний стиль навчання.	
Ілюстрація / Ескіз / Скетч / Комікс / Скрайбінг	Використання візуальних зображень для встановлення зав'язків та їх пояснення.

<p>Реклама / Памфлет / Мультимедійни й плакат / Інфографіка</p>	<p>Ви можете використовувати для цього онлайн інструменти, наприклад:</p> <p>https://www.thinglink.com/ ресурс для створення інтерактивного плакату, може використовуватись як для індивідуальної роботи, так і для групової;</p> <p>http://www.padlet.com віртуальна дошка для групової роботи;</p> <p>https://bighugelabs.com/motivator.php ресурс для створення мотиваторів;</p> <p>Infogr.am надзвичайно швидкий і простий у використанні сервіс для створення інфографіки;</p> <p>PiktoChart (простий у користуванні та ефективний генератор інфографіки);</p> <p>Canva (дозволяє користувачам створювати інфографіку, а також безліч іншого друкованого та цифрового вмісту).</p> <p>Також для створення плакатів, мотиваторів тощо можна використовувати традиційні матеріали: папір, маркери, фарби, клей, стікери тощо.</p>
<p>Комікс</p>	<p>Для створення коміксів можна скористатися такими інструментами, як <u>Pixton</u> або <u>Comic Master</u>. А можна малювати від руки паперові комікси.</p>
<p>Think-Ink-Pair-Share</p>	<p>Ця техніка передбачає послідовне виконання завдань:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Крок 1: учні індивідуально розглядають / обмірковують питання / проблему / тему. - Крок 2: учні індивідуально записують свої думки у зручний для них спосіб. - Крок 3: школярі об'єднуються у пари і обговорюють те, що вони написали. - Крок 4: кілька пар за бажанням або на вибір учителя діляться результатами обговорення з усім класом.

Рухові техніки формувального оцінювання

Поєднання оцінювальних технік із фізичними рухами та активностями не тільки мають методичний потенціал, а й сприяють кращому самопочуттю дітей та підвищенню мотивації до навчання.

Бліц-побачення	Діти у внутрішньому та зовнішньому колах стоять обличчям один до одного, утворюючи пари. У парах учні ставлять один одному складені ними запитання і відповідають на них. Після цього пари змінюються за годинниковою стрілкою, і діяльність повторюється.
Мозковий штурм «Карусель»	У класній кімнаті розміщено великі аркуші паперу з написаними на них темами. Учні в малих групах по 4 особи підходять до кожного аркуша, проводять мозковий штурм своїх ідей щодо зазначеної на ньому теми та записують їх. Коли «карусель» припиняється, учні обговорюють свої висновки.
Обернись і обговори	Ця проста техніка обговорення використовується для найкращого ефекту під час пояснення, міні-лекції вчителя або виступів інших учнів. Педагог ставить цікаве запитання з теми. Учні повертаються до сусіда і обговорюють питання один з одним.
Панельна дискусія	Учні обирають певну роль (як варіант, їм присвоюється роль учителем, не беручи до уваги їхню власну думку). Діти мають аргументувати обрану або присвоєну позицію, а потім обговорити її під час панельної дискусії. Також обговорення може відбуватися у форматі дебатів.
Подкаст	Це хороша техніка для розвитку медіакомпетентності та креативності, а також комунікативних навичок. Учні можуть виступати експертами з різних тем, готуючи серію подкастів (коротких аудіо записів). Для цього можна використовувати такі інструменти, як <u>Easy Podcast</u> , <u>djPod</u> , <u>Podbean</u> , or <u>Audacity</u> .
Інсценізація	Ця техніка дозволяє використовувати сюжети з книг чи будь-якої концепції, що ілюструє тему (наприклад, теорія

	<p>еволюції), а також демонструвати свій настрій (мімікою, рухами, пантомімою).</p>
Перевірка помилок	<p>Учитель виголошує поширене неправильне уявлення про тему або найпоширеніші помилки. Учні погоджуються або не погоджуються з виголошеним твердженням та обговорюють результати.</p>
Вибувайлик	<p>Крок 1: учитель ставить запитання чи дає завдання. Учні індивідуально відповідають на аркуші паперу, на якому складають список мінімум 3 думок / відповідей / тверджень.</p> <p>Крок 2: учні встають, а вчитель запрошує одного когось поділитися однією із записаних ідей. Усі уважно слухають та викреслюють у себе те, що вже сказав інший учень.</p> <p>Крок 3: учні сідають, коли всі їхні ідеї були названі групою.</p> <p>Крок 4: учитель продовжує запрошувати учнів відповідати, поки всі не сядуть. Оскільки вчитель слухає ідеї чи інформацію, що є спільною для учнів, він може встановити, чи існує загальний рівень розуміння теми, чи існують прогалини у знаннях та критичному розумінні матеріалу.</p>
Голосування ногами	<p>Крок 1: учитель заздалегідь готує 3-5 суперечливих тверджень з теми.</p> <p>Крок 2: учитель оголошує одне твердження, учні індивідуально стають відповідно до уявної шкали «Повністю згодна/ний» - «Абсолютно не згодна/ний» (подібні написи можна розмістити на протилежних стінах класу).</p> <p>Крок 3: після того, як всі оберуть своє місце, 2-3 учні проговорюють свою думку.</p> <p>Крок 4: учитель оголошує друге твердження, і все повторюється.</p>
Робота в групах за технологією	<p>Об'єднавши учнів у групи, можна розподілити ролі за такою процедурою:</p> <p>Крок 1: підготуйте для кожної групи набір маркерів різних</p>

<p>кооперативного навчання є універсальною технікою, яку можна застосовувати під час формувального оцінювання. Оптимальною кількістю учасників є 4 особи в групі.</p>	<p>кольорів по кількості учасників групи (червоний, синій, зелений і чорний). Попросіть учасників вибрати один із маркерів.</p> <p>Крок 2: попросіть учасників, які вибрали певний колір, підняти руку: вони отримують завдання/роль. Призначте кожній кольоровій групі одну з наведених ролей:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Спрямовувачі:</i> мають завдання спрямовувати груповий процес, утримувати групу на завданні. Наприклад, Спрямовувач може регулярно перевіряти, щоб результати були підсумовані, а робота йшла далі. ✓ <i>Залучальники / комунікатори:</i> їхнє завдання забезпечувати рівний доступ і участь усіх учасників групи. Залучальник, наприклад, може надихати мовчазних учасників висловитися, а говірких учасників помовчати за необхідності. ✓ <i>Хронометристи:</i> їхнє завдання – допомогти мікрогрупі вчасно знайти спільне рішення, ефективний спосіб виконання і завершити завдання вчасно. Таймкіпери / хронометристи, наприклад, допомагають учасникам мікрогрупи створювати швидші способи виконати дію. ✓ <i>Записувачі:</i> їхнє завдання – забезпечити, щоб голос кожного учасника групи був узятий до уваги та записаний. Записувач відповідатиме за запис резюме їхньої роботи на великому аркуші паперу. <p>Ролі можна змінювати в різних раундах виконання завдання (наприклад, за годинниковою стрілкою).</p>
---	---

Окремо можна зазначити універсальні, ефективні та легкі у застосуванні **електронні техніки формувального оцінювання**, а саме Plickers <https://get.plickers.com/>, Kahoot <https://kahoot.it/>, Polleverywhere <https://www.polleverywhere.com/>, які можна використовувати для мотивації учнів та формування позитивної самооцінки; визначення рівня індивідуального та

групового поступу в навчанні; діагностування зон росту; ідентифікації слабких місць; вимірювання емоційної атмосфери класу.

Техніки формувального оцінювання		Мета застосування формувального оцінювання					
		Формувати позитивну самооцінку дитини, мотивувати, надихати	Діагностувати сфери покращення, які вже відбулися	Ідентифікувати слабкі місця, зони росту, над якими варто попрацювати	Виміряти емоційну атмосферу класу	Моніторити процес навчання; спостерігати за навчальним	Оцінити поступ кожної дитини(поточний/ підсумковий)
Візуальні	Техніка із застосуванням карток						
	Сигнали рукою						
	Техніка із застосуванням піктограм / смайлів						
	Шкалування						
Письмові	Вікторина						
	Соціологічне опитування (Діаграма думок).						
	Карта розуму (Інтелект карта).						
	3-ХД-Д (Знаю, Хочу дізнатися, Дізнався) діаграма						
	3-2-1 зворотній відлік						

	Есе						
	Вхідні – вихідні квітки						
	Журнал записів						
	Одне речення						
Усні	Список «Топ-10»						
	Чотири кути						
	Кубування						
	Шпаргалки						
	Трихвилинна пауза						
	Вимірювання температури						
	Дзига / спінер						
	ПІЗПІ						
	Дві зірки й побажання						
Креативні	Ілюстрація / Ескіз / Скетч /Комікс /Скрайбінг						
	Реклама / Памфлет / Мультимедійний плакат / Інфографіка						
	Комікс						
	Think-Ink-Pair-Share						
Рухові	Бліц-побачення						
	Мозковий штурм «Карусель»						

Обернись і обговори							
Панельна дискусія							
Подкаст							
Інсценізація							
Перевірка помилок							
Вибувайлик							
Робота в групах							
Електронні техніки							

Отже, зворотний зв'язок є позитивним. Позитивно налаштований учитель пропонує учневі допомогу у виконанні завдання. Чим більше інформації отримує вчитель про те, що учні знають, як міркують, що вчать і як, тим більше має можливостей для корегування процесу. Розглядають ще групові форми оцінювання та вимірювання навчальних результатів за допомогою портфолію.

Наступна дія алгоритму організації формульованого оцінювання – **забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання**. Щоб знання ставало інструментом, учень має з ним працювати: застосовувати, шукати умови й межі застосування, перетворювати, розширювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки і співвідношення тощо. Це забезпечується різноманіттям прийомів, форм і методів роботи з навчальним матеріалом.

Знання й розуміння учнями критеріїв оцінювання. Практика показує, що розроблення критеріїв робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів. Укладання критеріїв спільно з учнями сприяє позитивному ставленню до процесу оцінювання. Критерії, розроблені для поточного, або формульованого, оцінювання мають описувати те, що заявлено в навчальних цілях. Важливим є ознайомлення учнів із критеріями до початку виконання

завдання, а також представлення критеріїв у вигляді градації – опису різних рівнів досягнення очікуваного результату. Чим конкретніше сформульовані критерії, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

Можливість і вміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія). Учні мають учитися самооцінюванню для того, щоб бачити мету навчання й досягати успіху. Для самостійного оцінювання можна використовувати різні форми карт, таблиці самооцінки тощо. Самооцінювання передуює оцінюванню роботи вчителем. Із метою формування адекватного самостійного оцінювання застосовується порівняння двох самооцінок: прогностичної та ретроспективної. Водночас самооцінювання передбачає не лише оцінювання учнем власної роботи, але й визначення проблем і способів їх вирішення. Доцільно також використовувати взаємооцінювання, однак без надмірного захоплення цією формою.

Останнім етапом організації формувального оцінювання є **коригування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.** Формувальне оцінювання уможливорює відстеження вчителем процесу просування учня до навчальних цілей, коригування навчального процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомлення більш високої відповідальності за самоосвіту.

Отже, навчання й оцінювання – нероздільні процеси. Як бачимо, педагогічне оцінювання є одним із найважливіших елементів сучасного навчального процесу. Від правильної організації оцінювання більшою мірою залежить ефективність управління навчальним процесом. Формувальне оцінювання – це цілеспрямований неперервний процес спостереження за навчанням учнів; воно є необхідною умовою інтерактивного навчання, у процесі якого формується культура спільного обговорення у класі, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує учнів запитувати. Формувальне оцінювання підтримує впевненість учнів у тому, що кожен із них здатен покращити свої результати, оскільки учням наводяться приклади того, що від них очікують.

Активне застосування сучасними педагогами методики формувального оцінювання є одним із ключових чинників якісної освіти.

Зараз усе частіше порушується проблема кліпового сприйняття інформації сучасними дітьми. Людей із кліповим мисленням усе більше і більше, а система освіти до цього не зовсім готова. «Суть кліпового мислення не в отриманні фрагментованих знань, а у фрагментуванні окремої інформації з великого потоку. Тобто нема окремо Світового океану, складової частини тіла людини, хімічної речовини або процесу дегідратації — ці всі поняття для кліперів об'єднує термін «вода». Набагато простіше запам'ятати слово «вода» і побудувати від нього паралелі, ніж запам'ятовувати всі поняття, в основі яких є вода. Ця система організації знань дуже схожа на те, як ми в інтернет-мережі шукаємо інформацію в пошуковиках. Ми вводимо одне слово, а пошукова система нам пропонує варіанти. Так саме і діти з кліповим мисленням орієнтуються у світі та пізнають його». Розв'язанню цієї проблеми допомагає, на мою думку, створення дітьми візуалізацій різного формату, відтворення за ними навчального матеріалу й самооцінювання. Візуалізація дозволяє переводити навчальну інформацію, що надходить по різних каналах

сприйняття, у візуальну форму, що підвищує швидкість обробки й засвоєння матеріалу за рахунок найбільш ефективних способів роботи з ним. Ментальні карти, лепбуки, опорні таблиці-схеми, комікси, мапи творів та навчальних тем із мови – це той самий зворотній зв'язок, без якого формувальне оцінювання не можливе. «Ефективний зворотний зв'язок має бути чітким, зрозумілим, своєчасним, відбуватися в атмосфері доброзичливості і взаємоповаги», - наголошує старший викладач Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти» Кабан Л. В. Якщо переглянути практичні роботи учнів (https://drive.google.com/file/d/1njAHe7Zy7oY5kXyLJyR3S8_cIE-OCCrp/view?usp=sharing), то можна зробити беззаперечний висновок, що така форма роботи не лише вплинула на рівень та стійкість їхніх знань, а й принесла їм задоволення від творчої самореалізації.

Під час дистанційного або змішаного навчання бажано використовувати цифрові інструменти формувального оцінювання, оскільки вчитель не обмежений у виборі засобів та обладнання, і це є величезною перевагою, тому що надзвичайно важливо відстежувати прогрес у навчанні кожної дитини та коригувати в разі потреби її освітню траєкторію. Поруч із живим поясненням під час відеозустрічі, інтерактивними вправами, змаганнями під час уроку учням можна запропонувати самим створити мінітести Kahoot, Quizizz, вправи learningapps, ребуси http://rebus1.com/ua/index.php?item=rebus_generator тощо. Із азартом учні редагують тексти, знаходять у них помилки. Для унаочнення досягнень учнів можна використовувати дошку Padlet.

Під час роботи в класі ефективним для формувального оцінювання є використання Scrum-дошки, яка складається з таких колонок: «Зробити», «В процесі», «Потребує перевірки», «Зроблено». Кожна з колонок заповнюється стікерами із завданнями, які команда учнів (або одна особа) повинна виконати протягом проєкту (уроку, навчальної теми тощо) для досягнення цілі. Стікери

із завданнями просуваються по колонках у міру наближення до стану «зроблено» і забезпечують прозорість прогресу.

Правила використання Scrum-дошки:

- Дошку має бути видно всім учням під час усього проєкту (теми, уроку). До речі, вона теж може бути онлайнною.
- Окремим командам можна дати окремий ватман (виділити окреме місце великої дошки) для роботи.
- Завдання мають бути написані та приклеєні на стікерах, щоб можна було їх швидко переміщувати.
- При розподілі завдань діти самі, знаючи свої сильні сторони й сильні сторони однокласників, призначають ролі для виконання завдань.
- Учитель має вчасно перевіряти виконання завдань і переміщувати стікери з колонки «Потребує перевірки» до «Зроблено».
- Окремі стікери учні можуть самостійно переміщувати до колонки «Зроблено» (усе залежить від складності завдання, наявності добре розроблених критеріїв оцінювання тощо).
- Якщо на дошці з'являтимуться індивідуальні завдання для учнів, то краще їх писати на стікерах різних кольорів (варіант – кожна команда отримує завдання певного кольору).
- Варто з самого початку визначити часові межі виконання проєкту (у цій методиці вони називаються «спринт») і відразу зафіксувати їх на дошці.

Найбільш вдалим досвідом використання цієї техніки можна назвати узагальнюючий урок із морфології в 6 класі.

Завдання сучасного вчителя розпізнати талановитість, плекати і розвивати індивідуальність кожної дитини.

У сучасній школі змінюється загальна мета оцінювання – вона перестає бути лише інструментом оцінювання успішності учня, а стає засобом навчання для вчителя також.

Замість «навченої беспорядності» – плекання самостійності та незалежного критичного мислення. Підтримка з боку вчителя розвиватиме в дітей самоповагу та впевненість у собі.

Формувальне оцінювання здійснюється під час навчального процесу, підсумкове – по його завершенні.

Формувальне оцінювання	Підсумкове оцінювання
Перевіряє, як триває навчання.	Перевіряє, що було вивчено.
Діагностувальне: ідентифікує сфери, де необхідне покращення.	Оціночне: вимірює досягнення певного рівня.
Ідентифікує недоліки і покращує навчання.	Судить про якість.
Здійснюється під час навчального процесу.	Відбувається в кінці навчального процесу.
Допомагає учням учитися одне в одного.	Змушує учнів конкурувати між собою.

Робота вчителя – розкрити потенціал кожної дитини, а не перевірити її на відповідність певному стандарту.

Формувальне оцінювання не повинно містити частки *НЕ*, жодних негативних суджень чи критики.

Формувальне оцінювання діагностує сфери, які потребують покращення, і допомагає покращити їх. Влучну аналогію навів експерт з оцінювання Пол Блек: коли кухар готує суп і куштує його, – це формувальне

оцінювання. Коли страву пробує клієнт – це підсумкове оцінювання.

Формувальне оцінювання – не просто зміна форми, це принципово інший підхід до організації системи контролю та оцінювання в освіті: формує здобувача освіти як суб'єкта соціальних відносин; формує освітній процес як максимально адаптований до індивідуальних особливостей, інтересів і потреб кожного здобувача освіти; формує вчителя як творчу особистість, яка усвідомлює особливе соціальне призначення освіти й, головне, готова реалізувати його в межах своєї педагогічної діяльності.

Використані джерела

1. Головіна О. Навіщо та як учням оцінювати себе. Закордонний досвід <https://nus.org.ua/articles/navishho-ta-yak-uchnyam-otsinyuvaty-sebe-zakordonnyj-dosvid/>
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
3. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі // Народна освіта. – 2017. – Вип. 1.
4. Концепція Нової Української Школи <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>
5. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. Порівняльно-педагогічні студії. 2009. № 2.
6. Морзе Н. В. Формувальне оцінювання: від теорії до практики / Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2013.
7. Про кліпове мислення від кліпера. Руйнуємо стереотипи <http://www.osvitaua.com/2020/09/91459/>

8. Формувальне оцінювання на уроках української мови й літератури у 5-9 класах. Гапон Л. О. // Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі/ за заг. ред. Г. І. Дідук-Ступ'як, Т. М. Миколенко, М. В. Пігур. Тернопіль, 2020.
9. Щербак О. І., Софій Н.З., Бович Б.Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: Навчально-методичний посібник / За наук. ред. О.І. Щербак. – Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», – 2014.

Сучасний урок – це ефективна взаємодія з учнями в процесі педагогічної співпраці

*Мистецтво навчання є мистецтво
пробуджувати в юних душах допитливість
і потім задовольняти її.*

Анатоль Франс

Нове покоління... Напевно, кожен із нас неодноразово повторював ці слова, характеризуючи своїх учнів та учениць. Що ж у цих словах? Похвала, іронія чи докір? «Усе залежить від ситуації», – скажете ви. Ось, наприклад, ви йдете на урок і вам здається, що він ідеальний і для учнів та учениць буде дуже цікавим, але... раптом десь посередині уроку бачите, як ваші діти «літають у хмарах», відволікаються й не слухають вас. Типові вказівки «прочитай параграф, перепиши вправу, випиши терміни, вивчи правило, склади план» не цікавлять сучасних учнів та учениць, а вчителі мають виконати отой мінімум «Учні повинні знати», «Учні повинні вміти».

І навіть

слова

вчителя, учительки на кшталт «поставлю погану оцінку», «зателефоную батькам» нині не діють.

Методи навчання, які дають можливість тримати учнів та учениць у тонусі, створювалися протягом десятиліть. Деякі з них не пройшли перевірки часом, деякі виявилися досить ефективними, проте реалії нашого життя диктують інше: сучасний урок має бути не лише пізнавальним, інформативним – він має бути цікавим, корисним, захопливим, не схожим на попередній. Саме ці умови сприяють бажанню дітей учитися, підвищують у них мотивацію до навчання.

Як же створити такі умови на уроці української мови і літератури? Треба уникнути одноманітності, шаблонності, натомість потрібно використовувати такі методи, прийоми і форми навчання, які збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення учнів та учениць, адже їм більше подобаються практичні заняття, занурення в подію, розуміння того, як і чому щось відбувається, а не коли та де. Сьогодні важливо організувати навчальний процес так, щоб діти самі пізнавали світ, самі доходили до висновків – тоді вони засвоять і утримають у пам'яті інформацію.

Пропонуємо поповнити методичну скарбничку різноманітними прийомами, які допоможуть осучаснити урок, зробити його цікавим і продуктивним.

Запорука успіху, його початкова ланка – це вміння користуватися здобутими знаннями, адже не випадково один із етапів уроку присвячений актуалізації знань. Опитування, що проводиться на початку уроку, дозволяє пригадати пройдені теми, а також підготувати учнів та учениць до сприйняття нового матеріалу. Це може бути **розминка**, що містить базові запитання, які потребують лаконічних відповідей, що є логічно взаємопов'язаними й охоплюють усю тему.

При цьому варто пам'ятати, що розминка повинна сприяти усвідомленню значимості здобутих раніше знань, тому запитання мають бути спрямовані не

на репродуктивність знань, а на розуміння, застосування їх та аналіз. Вони повинні вимагати від учнів так званих «процесуальних знань» або носити пошуковий характер, тобто повинні починатися словами «Чому?..», «Яким чином?..», «У чому особливості?..».

Вивчаючи написання слів іншомовного походження, можна запропонувати виконати завдання «Мій вибір», у процесі виконання якого потрібно вставити пропущені букви, апостроф, обґрунтувати написання слів за допомогою вивчених правил.

Такс..ст – такс.. .

Бод..білдінг – бод..арт.

Д..ректор – д..ста – под..ум.

Поз..ція – дез..нфекція.

Д..ктатура – Од..ссей.

Комп..ютер – п..юре.

Кур..єр – кур..йоз.

Ват.. – ват...

Ин..овація – ан..отація.

Кор..ектор – мір..а.

Можна урізноманітнити завдання й перевірити знання з різних тем. Наприклад, знайти в кожному рядку «зайве» слово, поділити на склади, виписати перший склад кожного «зайвого» й пояснити орфограму в новоутвореному слові.

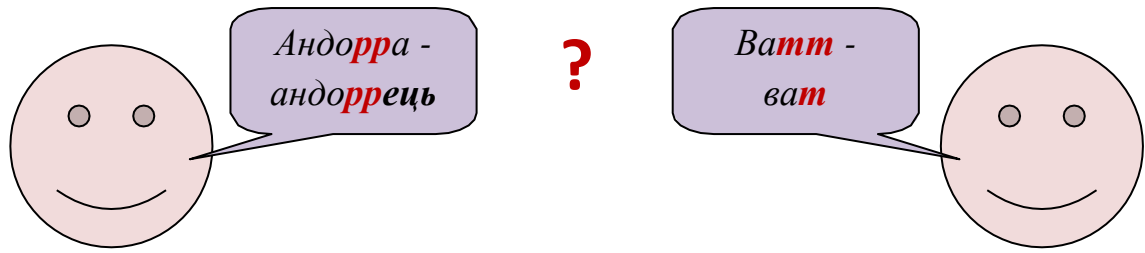
А ц..стерна, акц..я, Лейтц..г

Б с..єста, с..стема, чипс..

В симпоз..ум, оаз..з, ероз..я

Г Мадр..д, р..туал, матер..алізм

Можна запропонувати провокаційні завдання, у процесі вирішення яких учні й учениці формулюють правило, використовуючи метод спостереження.

Ефективною орфографічною розминкою є дубль-диктанти, під час виконання яких відбувається не тільки пояснення орфограм, а й добирання прикладів на такі ж правила. Виконуючи подібні завдання, учні й учениці мають можливість уникнути певних ризиків, адже, знаючи правило, доберуть той приклад, у якому впевнені. Наприклад, до слова *Мін'юст* необхідно дібрати слова, які б ілюстрували не лише правило написання апострофа, а такі, щоб за будовою вони були складними (*дит'ясла, двох'ярусний, пан'європейський та ін.*).

Для більш успішного й ефективного опитування під час розминки можна використовувати слайди або відеоряд.

Так, зокрема, під час вивчення правил про написання прикметників із *н* та *нн* можна запропонувати розглянути малюнки, на яких зображено, наприклад, *лимон, осінь, весну, журавлину, журавля, орла, вогонь*. Від слів, що називають зображені предмети, учні й учениці мають утворити прикметники й пояснити, чому в одних випадках подвоєння приголосних відбувається, а в інших – ні.

Щоб зробити уроки більш привабливими, необхідно використовувати ігрові форми роботи, зокрема **дидактичні ігри**.

У процесі вивчення частин мови актуальними є такі завдання:

- опишіть свій настрій прикметниками чи прислівниками;
- розкажіть про канікули, вихідний день, не вживаючи дієслів;
- подивіться навколо, запишіть слова, що є назвами предметів і римуються зі словом ...;
- уявіть, що ви зараз у лісі (у парку, біля моря), відтворіть звуки, що ви почули, за допомогою вигуків;

- «Частини мови в зоопарку»: уявивши частини мови тваринами, поміркуйте, якою була б кожна з них і чому;

- розгляньте ряд чисел, визначте наступне (або заповніть пропуски), урахувавши те, що йдеться про числа Фібоначчі (кожне наступне число дорівнює сумі двох попередніх): 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, ... Тут – широке поле для діяльності: перевіряємо відмінювання числівників, учимося граматично правильно складати речення, аналізуємо орфограми в числівниках.

Перевірити знання про частини мови можна за допомогою прийому «Чарівний квадрат / прямокутник».

Розгляньте таблицю й запишіть слова з неї в зазначеній послідовності.

Прочитайте речення, авторкою якого є Дзвінка Матіяш.

1. <i>Іменник чоловічого роду в називному відмінку.</i>	людині	повинність	який
2. <i>Відносний займенник.</i>	всерйоз	виявитися	світ
3. <i>Дієслово 2-ої особи однини.</i>	іншій	твоя	найкращим
4. <i>Означальний займенник.</i>	дарунком	може	це
5. <i>Іменник жіночого роду в давальному відмінку.</i>	віддаєш	сприймати	час
6. <i>Дієслово 3-ої особи однини.</i>			
7. <i>Дієслово в неозначеній формі з постфіксом.</i>			
8. <i>Якісний прикметник.</i>			
9. <i>Іменник чоловічого роду в орудному відмінку.</i>			

Складіть і запишіть речення зі слів, що залишилися. Укажіть частину мови кожного слова.

Практичне спрямування має гра «**Критерійний покер**». Учні й учениці сідають колом, так, щоб бачити одне одного. На столі розкладаємо великий аркуш, можна ватман, розділений на кілька секцій (зазвичай, їх три). Кожна секція відповідає певному критерію. Учні й учениці отримують по кілька карток (чим менше дітей у класі, тим більше карток вони можуть отримати). А потім по черзі кладуть картку у відповідну секцію, аргументуючи свій вибір. Якщо всі згодні, то хід переходить до іншого. Особливість цієї гри полягає в тому, що діти можуть блефувати й свідомо класти картку в невідповідну секцію. Інші мають це зрозуміти. Якщо якісь картки протягом гри були покладені неправильно, то вчитель / учителька має це виправити. Ефективно застосувати цю гру, повторюючи перед ЗНО правопис розділових знаків, оскільки в тестуванні часто зустрічається завдання: поєднайте речення та причину відокремлення. Виділяємо чотири секції: 1 – розділові знаки при відокремлених членах речення, 2 – розділові знаки в складному реченні, 3 – розділові знаки при вставних словах, звертаннях та прямій мові, 4 – розділові знаки при однорідних членах речення. Діти отримують картки із реченнями. Важливо, щоб знаки пояснювались лише одним правилом і не було неоднозначності. Також цю гру можна використовувати, вивчаючи, наприклад, частини мови, різні форми дієслова, односкладні речення тощо.

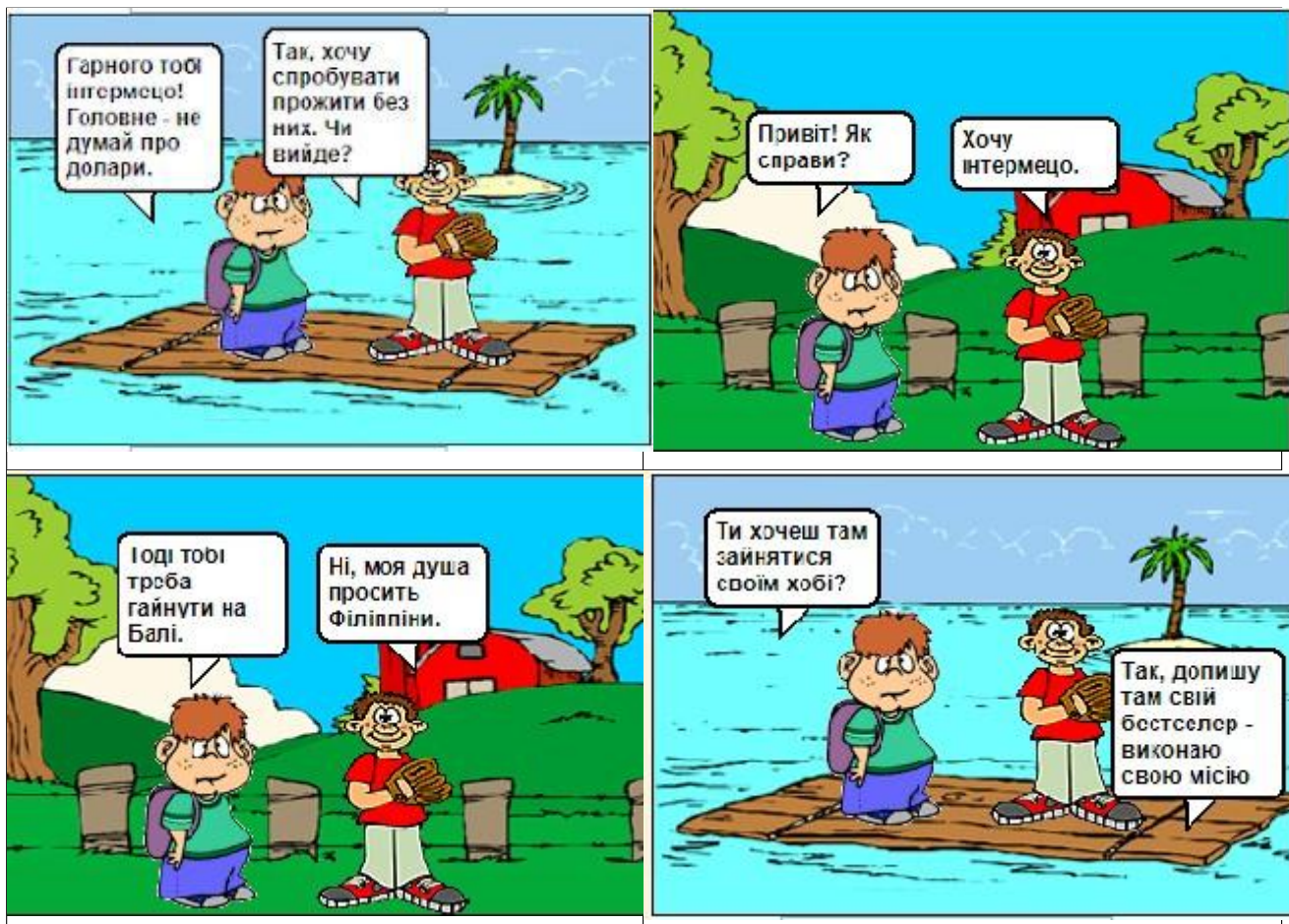
Як ще можна урізноманітнити урок? Необхідно створювати завдання, ураховуючи захоплення вихованців! Як ви ставитеся до коміксів, які вже стали невід’ємною частиною культури? Діти із захопленням стежать за цілими «віртуальними всесвітами», через картинки «фотографують» реальність очима. Уроки з використанням коміксів – освітній тренд, **комікси** – дієвий навчальний інструмент, який точно сподобається учням і ученицям.

Пропоную розглянути приклади завдань за коміксами Тетяни Бутурлим.

Тема. «Слова іншомовного походження».

1. Розгляньте комікси. Розташуйте зображення у правильній послідовності, щоб вийшла логічно побудована історія. Назвіть іншомовні слова, поясніть їх написання.

2. Складіть і запишіть твір, скориставшись сюжетом коміксів. Доберіть до твору заголовки.

Тема. Пряма мова.

1. Розгляньте комікси. Розташуйте зображення в порядку розгортання події. Прочитайте за дійовими особами.

2. Запишіть речення, додавши слова автора. Поясніть розділові знаки при прямій мові.

Можна створити комікси з пропущеними словами чи реченнями, які учні та учениці мають відновити.

У вигляді коміксів можна візуалізувати крилаті вирази та фразеологізми, навіть синтаксичні правила, правопис префіксів чи складних слів! Можна показати історію героя, який

допомагає іншим позбутися вживання калькованих слів.

<https://osvitanova.com.ua/posts/3402-komiksy-na-urokakh-rozvaha-chy-diievyi-navchalnyi-instrument>

Цікавим є прийом опитування «Капелюх запитань», суть якого полягає в тому, що учні вчать самі складати запитання. Учителю пропонує три капелюхи. У перший складаються запитання за текстом підручника. Наприклад, якщо це урок літератури, то питання за текстом твору. У другий капелюх ідуть питання оціночні, що починаються зі слів «Я вважаю, що ..., а ти як думаєш?» Цей капелюх теж важливий, оскільки вчить формулювати власну думку. Сюди потраплять питання, що стосуються оцінки тієї чи іншої події, вчинку літературного героя. У третій капелюх збираються питання, на які учень і сам не може відповісти або зовсім не знає відповіді. Це дозволяє учням самостійно оцінити рівень власної підготовки і стимулює до розширення

кругозору. Питання з капелюхів можна використовувати як при взаємних опитуваннях, так і під час фронтальних перевірок.

Із метою розвитку читацьких компетентностей та уміння критично мислити чудово спрацьовує прийом **«Щоденні три»** – читання для розвитку вертикального розвитку особистості. Ознайомившись із текстом твору, учні й учениці мають записати

- три випадки / епізоди з життя героїв, що зацікавили найбільше;
- два випадки / епізоди, які спонукали до певних роздумів;
- один випадок / епізод, який би хотіли обговорити з іншими.

Цей доволі складний ментальний процес, який починається із відбору інформації й закінчується прийняттям рішення, сприяє взаємодії, об'єднанню, взаємовпливу, взаємопроникненню, взаємозближенню учасників навчальної діяльності, адже передбачає перманентний сумнів «Я не впевнений / не впевнена, що маю рацію, бо можу помилятися, тому мені варто перевірити цю інформацію». Крім уміння виділяти необхідну інформацію, учні та учениці вчаться аналізувати та оцінювати власні й чужі припущення, аргументи, висновки; розглядають проблеми з різних точок зору, порівнюючи різні позиції; ставлять запитання з метою одержання більш точної інформації; приймають обґрунтовані рішення. Результат – прагнення розвиватися, змінюватися, покращувати себе, своє середовище.

Щоб заохотити учнів та учениць бути активними, навчити їх мислити самостійно, розвивати системне й креативне мислення, варто скористатися цікавим прийомом **«Дошки запитань»**. Це спеціально відведене місце, де учні й учениці можуть розмістити запитання, які виникли в них з приводу прочитаного твору, під час обговорення певної проблеми, вивчення творчості письменника чи письменниці. При цьому важливо встановити час, протягом якого збираються питання (день – два – тиждень). Запитання, уміщені на «Дошці», учні й учениці обговорюють між собою. Запитання, на яке знайдено відповідь, знімається, а з тих, що залишилися, укладається список, за яким

учитель планує свою подальшу діяльність: на які питання відповідь буде дана на уроці й коли саме. Важливо обговорити з учнями й ученицями, які запитання можна використати для пошукової діяльності, унаслідок чого обирається відповідна форма роботи – індивідуальна, робота в парі, групі тощо.

Методика роботи аналогічна, якщо замість дошки використати «Скриньку запитань».

Корисно робити різноманітні «сюрпризи» й «несподіванки» для своїх учнів та учениць. Звісно, місія вчителя не повинна зводитися до розваг, але всі погодяться, що в сучасному світі змусити дитину вчитися не так просто, тому важливо знайти межу між суворим уроком та розважальною частиною навчальної діяльності.

Педагог Анатолій Гін пропонує вчителю іноді виконувати разом із учнями запропоноване класові завдання, а потім продемонструвати результат виконання, наприклад, скласти речення або написати мінівір. Прослухавши відповіді, учитель / учителька може повідомити: «Я теж виконав / виконала завдання. Послухайте». Учні й учениці повинні оцінити роботу й визначити, у чому ж секрет її довершеності. Можна попередити про виконання завдання вчителем / учителькою й запропонувати учням і ученицям позмагатися. Варто зауважити, що вчитель може зумисне припуститися помилки, скажімо, у наголошенні того чи іншого слова, а учні цю помилку «упіймають». Цінність прийому в усвідомленні того, що не страшно помилятися – важливо вміти помилки визнавати: ідеться про ефективну взаємодію з учнями в процесі педагогічної співпраці.

Учитель / учителька має мотивувати учня / ученицю до розвитку, до знання предмета, до пізнання світу, тобто має вміти створювати умови для експериментів і спостереження. Для цього можна активно використовувати відео з інтернет-сервісів, наприклад, із ютубу: подивитися ролик з опитуванням, знайти мовні огріхи чи найбільш уживані мовні конструкції.

Досвід роботи показує, що учні й учениці із цікавістю ставляться до завдання знайти помилки в рекламі – у транспорті, на телебаченні, в інтернеті. Це виховує спостережливість, стимулює процес мислення, сприяє плеканню культури мовлення.

На уроках української літератури доречно проводити мистецькі паралелі, що, до речі, передбачено навчальною програмою. Якщо раніше використання великої кількості ілюстрацій та малюнків уважалося прерогативою молодших школярів, то наразі це вимога часу викладання в усіх ланках школи. Матеріал для зорової пам'яті дає змогу швидше й глибше опанувати тему.

Особливу увагу хотілося б звернути на прийом **«Опитування за відеороликом / анімацією»**.

Демонструється відео або анімаційний ряд за темою, наприклад, фрагмент фільму, що було екранізовано за вивченими літературним твором («Тигролови», «Лісова пісня», «Мина Мазайло», «Енеїда», «Фарбований Лис» та ін.), але звук вимкнений. Учням і ученицям пропонується озвучити побачене, виступити в ролі коментатора подій.

Робота з ілюстраціями активізує діяльність учнів і учениць. Так, зокрема, до драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки маємо серію оригінальних ілюстрацій із 36 шедеврів самобутньої української художниці Софії Караффи-Корбут. Можна запропонувати визначити, який епізод твору зображений на кожному малюнку. На перший погляд завдання здається простим, але практика свідчить, що учні й учениці інколи сплутують схожі епізоди. До того ж цінність такого прийому полягає в тому, що робота допомагає презентувати текст в іншій формі – графічній. У процесі роботи діти діляться враженнями від малюнків, пояснюють, чи відображають вони зміст, настрій, ідею твору, аргументуючи власні міркування й висновки..

Опрацювавши колоритні ілюстрації Анатолія Базилевича до повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», варто запропонувати написати есе за

темою «Чи можна для створення коміксу «Кайдашева сім'я» використати ілюстрації Анатолія Базилевича?».

Сучасні учні й учениці залюбки створюють сторінки в соціальній мережі «Фейсбук», в Instagram, є авторами й авторками постерів, фотоколажів, дудлів за прочитаними творами, пишуть резюме письменників і письменниць – тож не позбавляймо їх можливості розкривати свої таланти, а водночас і самим повчитися в них.

Усім давно добре відомий прийом «Синквейн» (сенкан), а от для порівняльної характеристики героїв твору доцільно використовувати технологію «Діаграма Вена» або ж прийом «Діаманта», який будується за принципом протилежностей.

Діаманта – це віршована форма з семи рядків, перший і останній з яких – поняття з протилежним значенням.

Діаманта містить сім рядків:

1-ий рядок – іменник;

2-ий рядок – два прикметники до рядка 1;

3-ій рядок – три дієслова до рядка 1;

4-ий рядок - два словосполучення або два коротких речення до рядків 1 і 7;

5-ий рядок – три дієслова до рядка 7;

6-ий рядок – два прикметники до рядка 7;

7-ий рядок – іменник, протилежний за значенням до рядка 1.

Приклад діаманти за твором Василя Симоненка «Цар Плаксій і Лоскотон»:

Оптиміст

Веселий, добрий

Розважає, звеселяє, дарує,

Усім приносить сміх; мріє про царство сліз,

Погрожує, полює, розправляє

Хвастливий нещасний

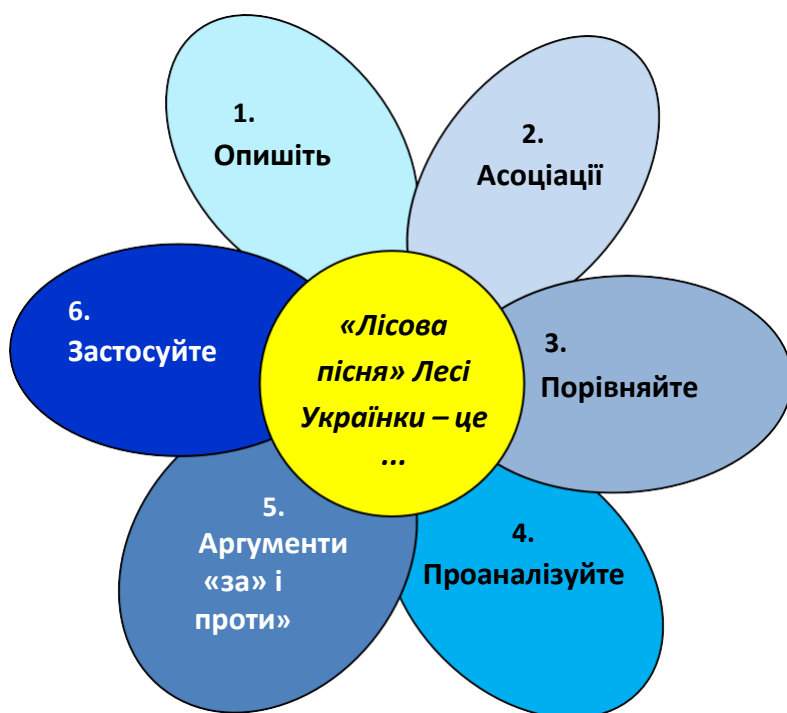
Песиміст.

Створення діаманти дає можливість краще зрозуміти суть відмінностей і взаємозв'язок понять, протилежних за значенням.

Технологія *«Квітка узагальнень»* дає можливість узагальнити велику кількість матеріалу. Роботу можна проводити як фронтально, так і в групах.

«Квітка узагальнень» під час вивчення «Лісової пісні» Лесі Українки

орієнтовно може виглядати так.

1. Опишіть за допомогою слогану або інфографіки драму-феєрію Лесі Українки «Лісова пісня».

2. Асоціюйте. Розкрийте асоціативний ряд «Лісова пісня» – Леся Українка – дитинство – Волинь – Скулин – дядько Лев Бас – легенди – міфи – народна

демонологія – Грузія – «Літературний вісник».

3. Порівняйте драму-феєрію «Лісова пісня», художній фільм за драмою (1961 р.) та український 3D-мультфільм за мотивами твору Лесі Українки та образів народної міфології.

4. Проаналізуйте, охарактеризувавши образи драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки,

- у чому ж полягає сенс життя;
- коли життя вважається повноцінним;
- яка роль мистецтва в житті людини.

5. Знайдіть аргументи «за» і «проти» за питаннями:

- Чи можна пробачити зраду?
- Чому ж віддати перевагу – матеріальному чи духовному?

6. Застосуйте (завдання за вибором):

- Створіть сторінку одного з героїв «Лісової пісні» у мережі «Фейсбук».
- Напишіть пост у соціальній мережі про драму-феєрію «Лісова пісня» Лесі Українки.
- Створити буклет // лепбук // візуалізацію за драмою-феєрією «Лісова пісня» Лесі Українки.

Ідучи на урок, кожен учитель, кожна вчителька має усвідомити, що сучасний урок — це урок демократичного спрямування, тому його слід проводити не так для учнів, як разом з ними, навчати треба не тільки словом, а й організованою справою.

Пам'ятаймо: сучасні діти з великим ентузіазмом сприймають те, про що ще не чули й чого ніколи не бачили, вони не бояться експериментувати, можуть прийняти рішення за хвилину, навіть за секунду, не хочуть витратити час на щось нецікаве й зайве, ніби промовляють вустами Сергія Губерначука:

Дай, я буду таким, як я хочу,
Щоб не всі мене розуміли...
Ти вбачаєш у цьому злочин?
Я вбачаю у цьому крила!

Тож нехай наші учні й учениці будуть крилатими, а слова *нове покоління* будуть ужиті нами як похвала і привід для гордості.

Використані джерела

1. Бондарчук О.В. Як зробити свій урок класним та бути популярним учителем: посіб. для вчителя / О.В. Бондарчук. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. – 42 с.

2. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя / А. О. Гін. — 13-е видання. — Х. : Вид. група «Основа», 2015. — 112 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. — К : Ленвіт, 2003. — 273 с.
4. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала / Валентина Федорівна Паламарчук. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. - 152 с.
5. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен / О. І. Пометун // Український педагогічний журнал. - 2018. - № 2. - С. 89-98.
6. Чепелева Н. В. Технології читання / Наталія Чепелева. — К.: Главник, 2004.- 96 с. — (Психол. інструментарій). — Бібліогр. : с. 92-94.
7. <https://osvitanova.com.ua/posts/1049-29-sposobiv-provedennia-opytuvannia-na-urotsi>
8. <https://naurok.com.ua/post/komiksi-na-urokah-rozvaga-chi-dieviy-navchalniy-instrument>
9. <https://osvitoria.media/experience/kajdasheva-sim-ya-yak-provesty-urok-po-klasychnomu-tvoru-yakyj-zatsinyat-starshoklasnyky/>

РОЛЬ МАСМЕДІА У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

*Щоб бути по-справжньому грамотним,
ви повинні бути грамотними у світі медіа.*

Маршал Маклюен

Однією з основних ознак розвитку сучасного суспільства є стрімкий розвиток комп'ютерних інформаційних технологій, який дає можливість сучасній людині навчатися, обговорювати проблеми, які турбують, знайомитися та

спілкуватися з друзями, а також перенестися в будь-яку країну світу, дізнатися про її культуру та традиції, використовуючи необмежені можливості Всесвітньої мережі Інтернет.

Зростання ролі засобів масової інформації призводить до підвищення вимог до їх значущості в суспільному житті. Встановлено, що ЗМІ є найважливішими прийомами соціалізації особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Вплив інформації масмедіа на становлення особистості, формування її світогляду, способу та стилю життя надзвичайно значний.

Медіа можуть бути і потужним джерелом знань, і серйозною завадою у навчанні та вихованні, і добрим засобом розвитку, і його гальмом. Засилля низькопробної продукції ЗМІ вимагає посилення уваги педагогів до виховання засобами медіа, уміння на ретельно відібраному матеріалі розвивати високий рівень художнього сприйняття, пізнавальні інтереси та творчі можливості здобувачів освіти.

МЕДІАОСВІТА В ШКОЛАХ

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа.

ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНА МЕДІАОСВІТА?

- Допомогти підліткам в практичному і творчому використанні медіа та їх змісту;
- Навчити критично аналізувати продукцію медіа;
- Розуміти характер роботи індустрії медіа;
- Самостійно створювати власний медіаконтент.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МЕДІАОСВІТИ:

АНАЛІЗ
медійних
текстів

РОЗВИТОК
навичок
критичного
мислення

СТВОРЕННЯ
власних
медіапродуктів
(медіатекстів)

Знаходити потрібну інформацію, перевіряти її на достовірність;

Створювати медіапродукти та поширювати їх;

Розпізнавати маніпуляції, які використовують під час створення та передавання інформації у медіа тощо.

ПРАКТИЧНІ НАВИЧКИ, які вчитель має розвинути в учнів:

НАВЧИТИ МЕТОДАМ ДЕКОДУВАННЯ, АНАЛІЗУ МОВИ МЕДІА:

- За допомогою вправ розвивати навички критичного мислення;
- Перевіряти джерела інформації та замовника;
- Аналізувати форми подачі матеріалу медіа, наприклад, усні тексти, плакати, карикатури та інше.

НАВЧИТИ АЛГОРИТМУ ВЗАЄМОДІЇ З МЕДІА ЗА СХЕМОЮ:

- **Знання** - пошук першоджерел, мета інформаційного повідомлення, на яку аудиторію воно розраховане.
- **Дія** - що я можу зробити з цією інформацією, кому вона необхідна, навіщо мені потрібна ця інформація.
- **Рефлексія** - після критичного осмислення інформації створення власного продукту, висловлення думки.

РЕСУРСИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ:

САЙТ

www.medialiteracy.org.ua,
де міститься бібліотека з ресурсами для вчителів.

КНИЖКА
"Media Literacy in Europe: 12 good practices that will inspire you"
<http://evensfoundation.be/programs/media/media-literacy-in-europe-12-projects-that-will-inspire-you-2/12-good-practices-that-will-inspire-you/>

 ЩО ЩЕ МОЖЕ ДОПОМОГТИ:

Інтегрування медіаграмотності в процес викладання різних дисциплін;

Залучення професіоналів-журналістів до ведення уроків та гуртків;

Мотивація дітей конкурсами, наприклад, видання стін-газет.

У сучасному суспільстві ЗМІ виконують низку функцій, важливими серед яких є такі: комунікативна – спостереження за подіями та формування суспільної думки стосовно їх сутності; інформаційна – збирання, редагування, коментування та поширення інформації; ретрансляційна – відтворення певного способу життя з відповідним набором політичних, духовних,

соціальних цінностей. Кандидат наук з державного управління Карлова В.В. зазначає: «ЗМІ справляють вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства, на соціально-психологічний і духовно-культурний розвиток кожного члена суспільства, тому що кожна нова інформація, що надходить по каналах ЗМІ, відповідним чином стереотипізована й несе в собі багаторазово повторювані ціннісні орієнтації й установки, що закріплюються у свідомості людей».

Жоден із нас уже не може уявити себе без мобільного телефону, смартфона, комп'ютера чи ноутбука. І якщо раніше ми отримували інформацію лише з книжок, періодичної преси й телевізора, то нині всі ці функції об'єднав у собі персональний комп'ютер. Це технічний засіб навчання і зв'язку, який просто треба прийняти.

Комп'ютер розширює горизонти для ознайомлення дитини з навколишнім світом і при цьому дає їй змогу відчувати себе активним суб'єктом пізнавальної діяльності.

Інтернет-технології допомагають педагогам зробити заняття цікавішим, різноманітнішим, насиченішим. Вони дають змогу регулювати освітні завдання за ступенем складності та підвищувати інтерес дитини до навчання.

Інтернет-технології не замінюють вчителя. Вони можуть стати ефективним дидактичним засобом у руках вдумливого педагога і «взяти на себе» частину його роботи за умови, що педагог ретельно добиратиме

завдання й ігри за змістом освітнього матеріалу, які відповідатимуть рівню розвитку та підготовки дітей. Тож педагогу слід добре орієнтуватися в різноманітності комп'ютерних навчальних ігор і знати, де їх знайти або як створити самому.

Масмедіа – невід'ємний чинник сучасного уроку. Інтернет-технології стали природною частиною життя дітей і сучасної молоді. Невміння працювати з комп'ютером і орієнтуватися в інтернет-просторі в сучасному суспільстві можна порівняти з невід'ємним вмінням писати й читати. Комп'ютер є не тільки розвагою, але й засобом спілкування, самовираження та розвитку здобувача освіти. У кіберпросторі існує велика кількість спеціальних сайтів, адресованих дітям різного віку, які дозволяють розширити коло інтересів дитини і сприяють її додатковій освіті, спонукають до кмітливості, привчають до самостійного розв'язання задач. Навчання – це «пряма й первинна функція медіа, яка має все більше додаткових технологічних рішень, що враховують активність споживача: пошукові сервіси, енциклопедії, тематичні сайти тощо. Легкість і швидкість отримання інформації з медіа – важливий ресурс розвитку особистості».

Цифрова грамотність визнана Європейським Союзом однією з ключових для повноцінного життя та діяльності людини.

Тому пріоритетною ціллю освіти є використання засобів масової комунікації та медіапедагогіки для формування умінь орієнтації в інформаційному полі, для протистояння маніпуляціям громадською свідомістю, для адаптації людей до нових соціальних умов життя, позитивного саморозвитку особистості.

Оскільки на початку XXI ст. відбулася остаточна переорієнтація молодіжної аудиторії на аудіовізуальну медіаінформацію, медіаосвіта стала актуальним напрямом в українській педагогіці. Основними її завданнями є: підготувати нове покоління до життя за сучасних інформаційних умов, до сприйняття різної інформації, навчити розуміти її, усвідомлювати наслідки її

впливу на психіку, опанувати способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Загальною метою медіаграмотності учнів є процес самостійного критичного осмислення ними різних медійних повідомлень. У зв'язку з цим одним із найважливіших завдань медіаосвіти є розвиток в учнів здатності до критичного аналізу. Текстові повідомлення на мобільному телефоні, пісня у стилі рок-музики, художні фільми або вечірні новини – все це ЗМІ, медіа. І якщо наші діти вже у школі навчаться розуміти те, що їм повідомляють, вони зможуть думати і приймати творчі рішення в майбутньому. Критичний аналіз ЗМІ – не професія, а спосіб зрозуміти сучасне життя.

«Задоволення потреби у спілкуванні, моральній підтримці – найважливіші потреби підлітків. Якщо вони не можуть задовольнити їх в реальному житті, то задовольняють їх у Мережі, яка дає їм можливість «втекти» від проблем, труднощів, що виникли на певному етапі соціалізації» – наголошує кандидат педагогічних наук, професор Веретенко Т.Г. Щоб повноцінно орієнтуватись у віртуальному просторі, дитині треба вчитися структурувати великі потоки інформації, дотримуючись основних правил безпеки в мережі.

Аналіз медіатексту трактується як метод дослідження повідомлення, викладеного в будь-якому вигляді та жанрі медіа (телепередачі, фільми, матеріали у пресі, сайті мережі Інтернет тощо) шляхом розгляду окремих його складових частин, художньої своєрідності з метою розвитку в аудиторії самостійних суджень, критичного мислення, естетичного смаку.

Аналіз медіатекстів розглядається в тісному зв'язку з такими поняттями, як

медіаграмотність	– уміння аналізувати та синтезувати просторово-часову реальність, уміння «читати» медіатекст;
медіавплив	– вплив медіатекстів на аудиторію: у сфері освіти та виховання, розвитку свідомості, формування поведінки, поглядів, реакцій, відгуків, поширення

	інформації тощо;
інтерпретація медіатексту	– процес перекладу медіаповідомлень мовою, яку сприймає індивід;
медіасприйняття	– сприйняття медіареальності, почуттів і думок авторів медіатексту тощо (причому аналіз медіатексту є логічним продовженням сформованості в аудиторії сприйняття творів медіакультури).

Аналіз медіатексту – це складний розумовий процес, що вимагає від адресата медіа усвідомленої рефлексії, розпізнавання як окремих знакових частин тексту, переданого за допомогою ЗМІ, так і його цілісного, контекстного відображення, а від педагога – систематичної та цілеспрямованої роботи.

Для здійснення повноцінного критичного аналізу медіатексту учні повинні володіти комплексом таких умінь:

– спостерігати:	цілеспрямовано сприймати отримувану медіаінформацію, уміти групувати факти, властивості та явища, помічати в них схожість і відмінності, класифікувати їх;
– пояснювати:	розкривати істотні властивості досліджуваного медіатексту, його внутрішньої структури та зв'язків з іншими об'єктами;
– порівнювати:	зіставляти елементи медіатексту з метою виявлення подібності та відмінності між ними;
– визначати:	уміти дати назву побаченим предметам і явищам;
– асоціювати:	виділяти взаємозв'язок між елементами медіатексту, з'єднувати їх за принципом взаємодії;
– робити висновки:	робити висновки на основі наявної інформації або фактів;
– застосовувати:	використовувати отримані знання в повсякденних ситуаціях взаємодії з медіа інформації.

Чим приваблює інтернет дітей і підлітків?

- Різноманітне спілкування.
- Утамування інформаційного голоду.
- Пошук нових форм самовираження.
- Анонімність і віртуальна свобода (моделювання множинності «Я»).
- Відчуття спільності та приналежності до групи.

Навчальні, розвивальні та розважальні інтернет-ресурси орієнтовані на дітей будь-якого віку. За їх допомогою діти в цікавій ігровій формі засвоюють основи письма та лічби, вчать малювати та моделювати, привчаються до самостійної роботи і складають уявлення про навколишній світ. Розв'язання цікавих задач формує навички навчальної діяльності. До завдань розвиваючих програм та ігор входить також удосконалення пам'яті, уваги, мислення, логіки, спостережливості, тренування швидкості реакції тощо. Існує багато ігор, що водночас мають виховну й освітню основу.

Світ навколо нас змінюється щохвилини. Якщо 100 років тому вчитель мав авторитет людини, яка знала майже все, то зараз він може тільки скерувати на потрібний шлях. Учителі так само, як усі інші, губляться в різноманітті гаджетів: смартфонів, айфонів, електронних книжок, дошок, мультимедійних пристроїв та у великому обсязі інформації Інтернету. Але для того, щоб залишатися цікавим для учнів, вчителю необхідно крокувати в ногу з часом.

З появою у дітей мобільних телефонів змінився також їхній спосіб мислення. Уся інформація повинна бути чіткою, невеликою, логічно пов'язаною між собою, як меню мобільного телефону. На уроках мови та літератури можна використовувати різноманітні таблиці при вивченні будь-яких тем, які несуть чітку інформацію і зазвичай легко запам'ятовуються і застосовуються. Використання мультимедійних пристроїв позитивно впливає на освітній процес. З їх допомогою можна створювати презентації, інтерактивні завдання, демонструвати фрагменти художніх і навчальних

фільмів; це не лише допоможе вчителю чітко спланувати хід уроку, а й зацікавить учнів, дасть змогу побачити те, про що йде мова, зробить інформацію більш доступною і корисною.

Якщо добре подумати, з появою Інтернету можна побувати де завгодно і побачити що завгодно, навіть не виходячи з приміщення. Для освіти учнів це є дуже важливим. Не всі вчителі можуть скористатися цим на уроці, але проєктна робота може дати гарні результати. У таку роботу зазвичай включаються навіть ті учні, які неохоче працюють на звичайному уроці. До того ж це дає змогу отримати найвищий бал із задоволенням.

Під час навчання учнів 9-11 класів можуть бути використані навіть соціальні мережі. Цей незвичний спосіб діяльності є дуже дієвим. Загальновідомо, що більшість часу підлітки проводять у віртуальному спілкуванні. Чому б не стати частиною їхнього світу у кіберпросторі? Сьогодні підлітки переконують: «Якщо тебе не існує в Інтернеті, тебе не існує взагалі». Це реалії нашого життя. Хочеш бути почутим підлітками – спілкуйся з ними їхньою мовою. Тому так важливо мати свій сайт, блог, сторінки в соціальних мережах, електронну пошту. Створивши спільноту зі своїми учнями, учитель присутній у їхньому житті, легко доносить потрібну інформацію, може побачити мрії та сподівання своїх дітей.

Зростання зацікавленості до проблеми розвитку критичного мислення – як в освіті загалом, так і в медіапедагогіці зокрема – зумовлений одним із

напрямів реалізації компетентнісного підходу в освіті, а саме становленням ключових компетентностей надпредметного характеру, до яких належать педагогічні техніки і технології формування умінь розуміння текстів, обробки різної інформації. Критичне мислення – складний феномен, пов'язаний зі світоглядом, ціннісними орієнтаціями, менталітетом як учня, так і вчителя. Розвинуте критичне мислення дозволяє людині сприймати, оцінювати, інтерпретувати медіаінформацію на рівні особистісного знання. Досягнення високого рівня аналізу медіатекстів здійснюється шляхом застосування різноманітних форм творчих занять з учнями: створення колажів, фотомонтажу, слайд-фільмів, кіно і відеострічок, радіопередач шкільної мережі тощо; проблемних, проєктних, інтерактивних і евристичних завдань: обговорення, дискусії, презентації власних медійних проєктів, тренінгових форм роботи тощо. Безперечно, вивчення технологічних прийомів розвитку критичного мислення саме по собі не може дати відчутних результатів. Набагато важливішим є творче використання цих прийомів для надання допомоги школярам застосовувати ці знання у конкретній ситуації, скажімо, при перегляді медіатексту, виконанні творчого завдання, осмисленні проблеми тощо. В основу організації медіаосвітнього процесу, зокрема з метою розвитку критичного мислення, повинні бути покладені принципи проблемного, проєктного та інтерактивного навчання. Різноманітні методичні прийоми ґрунтуються на циклах (блоках, модулях) творчих та ігрових занять, що здійснюються в навчальній або позанавчальній діяльності.

Отже, використання елементів медіа в освіті та вихованні учнів є дуже важливим. Щоб збільшити цікавість учнів та допомогти їм пристосуватися до реалій життя, учитель повинен користуватися усіма можливими формами та методами викладання. Адже від учителів залежать життя та успіх учнів.

Використані джерела

1. Веретенко Т.Г., Снітко, М.А. Компонентнісний підхід до діяльності підлітків у Інтернет-мережі // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – № 84.
2. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у вір. Чепа, Н. М. Бугайова. – К.: Видавництво: ТОВ «Видавничий Будинок “Аванпост-Прим”», 2010. (Посібник для батьків).
3. Карлова В.В. Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості.
<http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07kvvunc.htm>.
4. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В.В. Різуна. — Київ: Центр вільної преси, 2012.
5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні.
URL:http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini/.

РЕФЛЕКСИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО УРОКУ

*Чим більше людина знає про те, що вже зроблено,
тим більше в його силах зрозуміти, що потрібно робити далі.*

Б. Дізраелі.

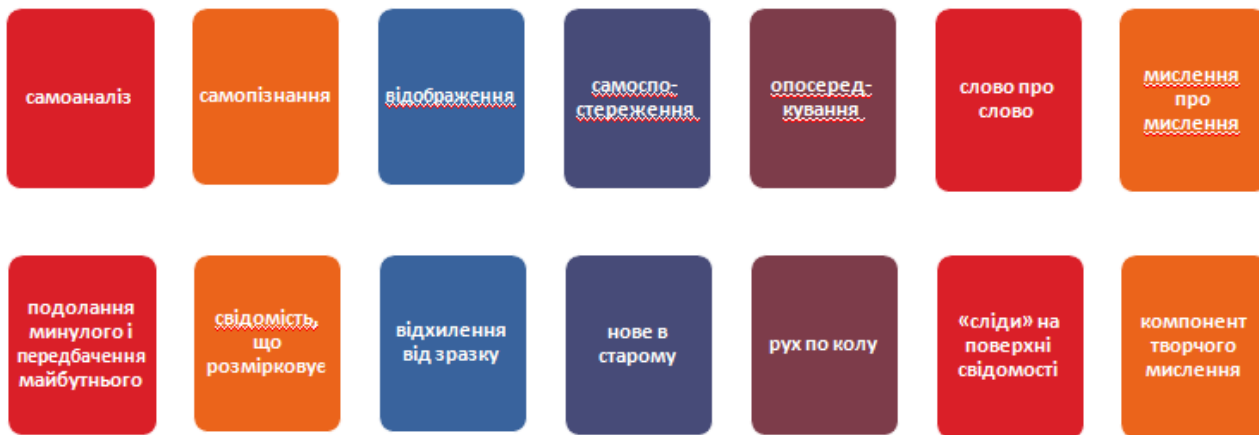
Сучасне демократичне суспільство України потребує змін стратегії й тактики мовної освіти і спонукає до пошуку нових шляхів та способів удосконалення процесу навчання української мови. Реалізація Концепції

«Нова українська школа» передбачає створення оптимальних умов підвищення ефективності навчально-виховного процесу задля формування компетентного мовця, розвитку його природних здібностей, реалізації власного пізнавально-творчого потенціалу. У процесі модернізації мовного навчання особлива роль відводиться технологічному підходу, який відповідає новим завданням та сучасній компетентнісній парадигмі мовної освіти в Україні.

Сьогодення потребує висококваліфікованих фахівців із знанням української мови, професіоналів, здатних абсорбувати все нове та прогресивне, готових до накопичення та отримання нових ідей, самопізнання та самооцінки. Тільки вчитель, здатний до аналізу своєї діяльності, саморозвитку, вдосконалення себе як особистості і як професіонала, може досягти успіхів, бути гнучким у прийнятті рішень, прагне до реалізації нововведень та інновацій, знаходить нові, нестандартні шляхи вирішення професійних завдань, сприяє самореалізації особистості учня. Тому рефлексивний вчитель – це вдумливий, що вміє аналізувати, досліджувати свій досвід, професіонал, здатний самовдосконалюватися та саморозвиватися, вирішувати творчі, нестандартні завдання, що виникають у процесі професійної діяльності.

Рефлексія є предметом дослідження багатьох наук: філософії, психології, педагогіки та ін. Ще в 17 ст. англійський філософ Джон Локк (1632-1704) вперше використав поняття «рефлексія», маючи на увазі процес (також досвід), за допомогою якого відбувається накопичення та отримання нових ідей.

Гіпертекст поняття РЕФЛЕКСІЯ

Рефлексивний компонент в професійній діяльності дозволяє педагогу знайти свій індивідуальний стиль, досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, прогнозувати і аналізувати результати своєї праці та удосконалювати свою професійну діяльність. У житті кожного вчителя настає момент, коли він починає аналізувати і думати не тільки про те, що він робить, але і як він це робить, що вдається зробити добре, а що не виходить. Здібність вчителя до рефлексії – це фактор і засіб його особистісного росту як професіонала, тому можна стверджувати, що рефлексія несе в собі велику розвиваючу функцію – учитель пізнає себе, стає більш уважним, критичним, вимогливим у ставленні до себе та інших. Оволодіння рефлексією як здібністю до критичного самоаналізу, дає можливість вчителю краще усвідомлювати індивідуальні особливості своєї особистості і допомагає йому будувати більш адекватні його можливостям цілі та плани на майбутнє. Серед факторів, які більш всього заважають вчителям в розвитку рефлексивних умінь, вони називають: несформованість навичок та вмінь самоаналізу і самооцінювання, труднощі у визначенні цілей та плануванні свого професійного розвитку, відсутність інтересу до цієї проблеми, обмаль часу, боязнь постійно займатися нескінченим аналізом своїх дій, небажання отримати критику з боку своїх колег.

Класифікації педагогічної рефлексії

За змістом	За формою діяльності	За способом проведення	За сферою людської сутності	За функцією
<ul style="list-style-type: none"> • усна; • письмова.	<ul style="list-style-type: none"> • фронтальна; • індивідуальна; • групова; • колективна.	<ul style="list-style-type: none"> • анкета; • питання; • символ; • таблиця; • ситуація; • малюнок.	<ul style="list-style-type: none"> • фізична; • сенсорна; • інтелектуальна; • духовна.	<ul style="list-style-type: none"> • рефлексія діяльності; • рефлексія змісту навчального матеріалу; • рефлексія настрою та емоц. стану.

Рефлексія – досить складний процес, що вимагає часу, зусиль та певних здібностей. У той же час, саме рефлексія дає змогу зробити процес самопізнання більш цілеспрямованим та усвідомленим.

Методика організації етапу рефлексії

1. Установлення фактів (що відбулося?). На цьому етапі доречно поставити запитання: Що і навіщо вивчали? Яких помилок припускалися чи могли б припуститися?

3. Виявлення і формулювання результатів рефлексії (ідеї, пропозиції, закономірності, відповіді на запитання).

2. Аналіз причин (чому це відбулося?). На цьому етапі ставляться запитання: Які способи діяльності ми використовували? Як ми досягли мети?

4. Планування подальших дій (що нам робити далі?).

Яка мета рефлексії? У чому користь щодо її використання? Рефлексія спрямована на усвідомлення пройденого шляху, на збір інформації у загальну «скарбничку» опрацьованого, обдуманого, зрозумілого кожному учневі. Мета рефлексії – підсумок, на якому учень не просто зафіксував матеріал, а

вибудував смисловий ланцюжок, порівняв способи і методи, застосував у поєднанні зі своїми або іншими установками. Але вчитель повинен вміти варіювати між місцем проведення рефлексії на уроці і застосуванням певного виду діяльності. Якщо вчитель цього не вміє, то рефлексія не буде мати реального, фіксованого результату.

Рефлексія, на нашу думку, у загальному контексті – це осмислення й оцінка діяльності людини, здатність особистості до самоаналізу й аналізу іншого суб'єкта взаємодії, в педагогічному, лінгводидактичному аспекті – аналіз учителем й учнем своєї або чужої діяльності під час навчального процесу. Педагогічна рефлексія на уроках української мови та літератури може здійснюватися як у цілому до всього навчального заняття, так і до окремого етапу уроку, а також до певної діяльності учнів / учня / групи учнів. Рефлексію визначаємо невід'ємним структурним компонентом технологічної моделі сучасного уроку української мови. Таким чином, у проекції технології уроку української мови розглядаємо рефлексію як складник педагогічної діяльності вчителя, компонент процесу учіння учнів, обов'язковий етап застосування сучасних активних форм, методів, прийомів навчання. Рефлексія має постати необхідним структурним етапом уроку, обов'язковою частиною діяльності вчителя (навчання) й учня (учіння), водночас пронизувати весь зміст і перебіг заняття. Вважаємо, що саме наявність рефлексії, рефлексійна діяльність вчителя і формування рефлексійних умінь учня на уроці мови відрізняє методику навчання від технології навчання.

Один із принципів розвивального навчання — принцип активності та свідомості. Учень може бути активним, якщо усвідомлює мету навчання, його необхідність, якщо кожна його дія є усвідомленою та зрозумілою.

Рівні рефлексування учнів

Низький рівень –

учень відрефлексує тільки окремі етапи діяльності, відчуває труднощі під час вербалізації; погано знає свої психо-фізіологічні особливості.

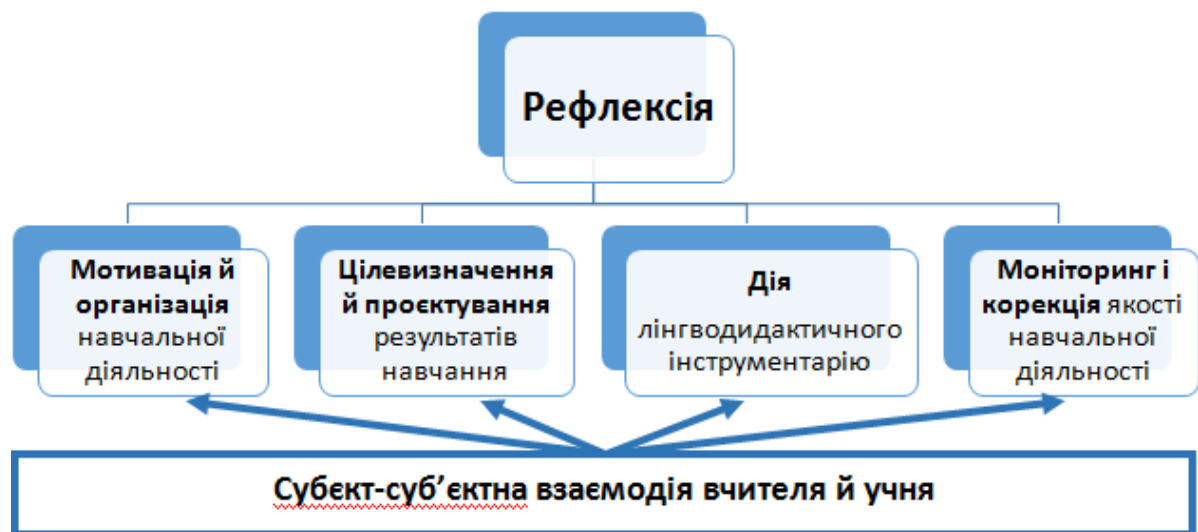
Середній рівень –

учень відрефлексує свою діяльність і почуття з допомогою вчителя; оцінює власні можливості й індивідуальні особливості, але відчуває труднощі у практичному застосуванні цих знань.

Високий рівень –

учень володіє уміннями рефлексії і саморефлексії власної діяльності та почуттів, не відчуває труднощів під час їх вербалізації, об'єктивно оцінює свої особливості, керується цими знаннями у процесі навчання.

Обов'язковою умовою створення розвивального середовища на уроці є етап рефлексії. Слово рефлексія походить від латинського reflexio — звернення назад. Словник іноземних слів визначає рефлексію як роздум про свій внутрішній стан, самопізнання. Тлумачний словник української мови трактує рефлексію як самоаналіз. У сучасній педагогіці під рефлексією розуміють самоаналіз діяльності та її результатів.

Рефлексія може здійснюватися не лише наприкінці уроку, як це прийнято вважати, але й на будь-якому його етапі. Рефлексія спрямована на усвідомлення пройденого шляху, на збирання до спільної скарбнички усвідомленого, обдуманого, зрозумілого кожним. Її мета не просто піти з уроку із зафіксованим результатом, а побудувати смисловий ланцюжок, порівняти способи й методи, застосовані іншими, із власними.

Сучасні технології передбачають, що учень повинен не лише усвідомити зміст матеріалу, але й осмислити способи та прийоми своєї роботи, уміти обрати найбільш раціональні. *Що я робив? З якою метою? Чому я це роблю так? Який результат я отримав? Який варіант кращий?* — ось ті питання, які ставлять собі учні, що володіють рефлексією, тобто які вміють усвідомлювати свою діяльність. Рефлексія діяльності дає можливість осмислення способів і прийомів роботи з навчальним матеріалом, пошуку найбільш раціональних. Цей вид рефлексії застосовують на етапі перевірки домашнього завдання, захисту проєктних робіт. Застосування цього виду рефлексії наприкінці уроку дає можливість оцінити активність кожного учня на різних етапах уроку, використовуючи, наприклад, прийом «сходів успіху». Самооцінка активності на кожному етапі уроку:

Я все знаю, все вмію – УСПІХ.

Я нічого не знаю, не вмію.

Найголовніше — допомогти учневі переосмислити свій неуспіх, знайти його причину з позиції: «неуспіх — випадковий, успіх — закономірний». Важливо переорієнтувати з песимістичної оцінки подій на оптимістичну. Доцільно на етапі рефлексії ще раз пригадати й акцентувати увагу учнів на ефективності роботи з використанням алгоритму, тобто в певній послідовності. Наприклад, на завершальних етапах вивчення теми (проблеми) учні, працюючи над проєктом, отримують пам'ятки з вказівками або порадник, де детально описані дії.

Під час організації дискусії на уроці пропонуємо учням правила ведення дискусії, які допомагають розв'язувати як виховні завдання (формування комунікативної та дискусійної культури), так служать і вербальним матеріалом для учнів на етапі рефлексії.

За допомогою спеціальних вправ школярі навчаться усвідомлювати значення кожного уроку, а вчитель — отримувати зворотній зв'язок від своїх

учнів щодо їхнього сприйняття освітнього процесу. Такі вправи рекомендуємо застосовувати під час рефлексії:

1. Прийом «Приріст знань та досягнень»

Таке завдання наприкінці заняття дозволяє учням миттєво підсумувати знання, здобуті впродовж уроку.

Принцип: Запропонуйте учням наприкінці заняття по черзі за принципом прийому «Мікрофон» назвати 2 факти, продовживши відповідні фрази, – «я не знав...», «тепер я знаю...».

Наприклад:

- *я не знав, як пишуться за новим правописом слова, у яких «пів» означає «половина».*
- *тепер я знаю, що такі слова пишемо окремо, разом пишемо лише ті з них, які становлять собою єдине поняття (наприклад, південь, півострів та інші).*

2. Прийом рефлексії «Закінчи речення»

Виконання такої вправи дозволить кожному учню зробити самоаналіз своєї роботи, зрозуміти значення уроку та набутих знань.

Принцип: Попередньо підготуйте картки з 14 незакінченими фразами та наприкінці уроку запропонуйте учням дописати речення, виражаючи власні думки

- *сьогодні я дізнався...*
- *мені було цікаво...*
- *мені було важко опрацьовувати...*
- *я виконував завдання...*
- *я зрозумів, що...*
- *тепер я можу...*
- *я відчув, що...*
- *я навчився...*
- *у мене вийшло...*

- *я спробую...*
- *мене здивувало...*
- *ці знання я зможу використати (поза уроками)...*
- *мене здивувало...*
- *мені захотілося...*

3. Прийом рефлексії «Наплічник»

Цей прийом найкраще використовувати наприкінці теми або ж по закінченню опанування певного блоку знань. Мета – усвідомити свої здобутки в навчанні.

Принцип: Учні передають один одному умовний «наплічник». Той, хто тримає його в руках, має озвучити свої досягнення та навести конкретний приклад. Якщо не вдається одразу зібратися з думками, учень може сказати фразу «Пропускаю хід» та передати слово наступному школяреві.

Приклад:

- *я запам'ятав/запам'ятала імена усіх героїв роману;*
- *я зрозумів/зрозуміла, чим між собою відрізняються Мавка з «Лісової пісні» та Марічка з повісті «Тіні забутих предків»;*
- *я навчився/навчилася визначати головні та другорядні члени речення.*

4. Прийом рефлексії «Синквейн»

Це спосіб творчого переосмислення навчального матеріалу, який дозволяє в художній формі проаналізувати вивчене поняття, процес або явище.

Принцип: Запропонуйте учням скласти 5-ти рядковий тематичний вірш, наприклад, про певний термін.

Синквейн будується за наступними правилами:

- 1 рядок – тема або предмет (записується лише одне слово – іменник);
- 2 рядок – опис предмета (позначається два слова-прикметники);
- 3 рядок – опис дії (вказується три дієслова);
- 4 рядок – фраза, що виражає відношення до предмету;

• 5 рядок – синонім, що узагальнює чи розширює зміст теми або предмета (описується одним словом).

Простота форми цього прийому, що здається на перший погляд, насправді приховує сильний, багатогранний інструмент для рефлексії. Адже оцінювати інформацію, викладати думки, відчуття і уявлення в декількох словах, насправді, не так вже й легко. Але це складна і плідна робота, як для педагога, так і для дитини. Звичайно ж, уміння вигадати синквейн вимагає від дитини певної підготовки, а від вихователя ретельно продуманої, планомірної роботи. Доцільно спочатку пропонувати дітям для прослухування готові синквейни, наприклад: Квітка Гарна, червона Пахне, прикрашає, дивує Це частина живої природи Весна Запропонувати дітям знайти різне і загальне в рядках, звернути увагу не лише на зміст, а і на побудову віршів, перерахувати кількість рядків і слів в кожному рядку. Щоб навчити дітей складати синквейн, їм пропонуються наступні вправи, метою яких є уміння виділяти з потоку мови потрібну частину мови.

За допомогою сигнальних карток (плескання в долоні) оберіть слово, найбільш відповідне по змісту до картинки. Лисиця – доброта, хитрість, злість. Вовк – захист, зло, радість і так далі. Синквейни корисні у якості оцінки лексичного багатства й словникового багажу учнів. Обговорюючи учнівські сенкани про, наприклад, кохання, можна на уроці скласти «Словник кохання», у якому присутні такі його характеристики, як: *безмежне, божевільне, вистраждане, гірке, глибоке, жертвне, запальне, лебедине, небесне, неповторне, п'янке, перше, піднесене, романтичне, сентиментальне, фатальне, чисте, шалене, юне...*

На уроках літератури синквейн не лише допомагає організувати діалог, а й дозволяє відпрацьовувати навички аналізу тексту, сприяє індивідуалізації навчання, забезпечує мовленнєвий розвиток учнів. Наприклад, синквейн до образу Григорія Многогрішного з роману «Тигролови» Івана Багряного

Григорій Многогрішний

сильний, волелюбний

витримує, утікає, полює

Григорій Многогрішний – символ мужності й нескореності.

Борець, в'язень, «диявол».

При роботі з даним прийомом учитель вирішує одразу багато важливих завдань:

- ✓ реалізується особистісно-орієнтоване навчання;
- ✓ вивчений на уроці матеріал набуває емоційного забарвлення, що сприяє його більш глибокому засвоєнню;
- ✓ відпрацьовуються знання про частини мови;
- ✓ значно активізується словниковий запас учня;
- ✓ удосконалюються навички використання в мовленні синонімів, антонімів;
- ✓ розвиваються вміння узагальнювати і синтезувати складну інформацію, формулювати ідею;
- ✓ активізується і розвивається мисленнєва діяльність, образне мислення;
- ✓ вдосконалюється вміння виражати власне ставлення до чого-небудь.

Синквейни – чудовий спосіб контролю. Написати вірш-мініатюру грамотно і точно передати смисл літературного явища (героя, образу, епохи), не знаючи тексту, неможливо.

Синквейн також гарний метод самоконтролю. Прочитавши матеріал, можна подумки придумати цей вірш. Якщо вийшло – тему засвоєно добре. Більше того, синквейн містить квінтесенцію навчального матеріалу, а тому пізніше можна повторити дану тему, просто пригадавши свій вірш.

Переваги синквейну	❖ алгоритмічність;
	❖ доступність різним віковим категоріям;
	❖ спосіб на будь-якому етапі уроку, вивчення теми, перевірити, що знаходиться в учнів/учениць на рівні асоціацій;
	❖ міцний інструмент для рефлексії;
	❖ не потребує великих часових затрат;
	❖ допомагає створити ситуацію успіху;
	❖ дозволяє відчути себе хоча б на мить творцем;
	❖ виходить майже в усіх.

Чи має дидактичний синквейн відношення до поезії? З цього приводу існує багато суперечок.

Більшість учителів використовують цей прийом на уроках літератури у якості прикладу творчої роботи. І така позиція має сенс, адже, складаючи такий вірш, кожен реалізує свої таланти і здібності: інтелектуальні, творчі, образні. Правильно складений синквейн має яскраво виражене енергетичне забарвлення, фіксує емоційні оцінки учня, його поточні враження, відчуття й асоціації. Усе це ознаки поетичного світовідчуття.

«Шістдесятники»

талановиті, сміливі

прагнуть, створюють, борються

Плеяда «шістдесятників» прагнула оновлення літератури.

Митці, інтелігенти, борці, творці

Синквейн цінний саме як інструмент для розвитку початкових навичок творчої діяльності, впевненого залучення до лабораторії мистецтва слова.

Наприклад: Напишіть синквейн про свого улюбленого літературного героя. І коли для розкриття його образу ви будете добирати єдині правильні описи, дії і ключову фразу, то обов'язково відчуєте, наскільки

ближчим, зрозумілішим і ріднішим став для вас цей персонаж. Ви немовби пропустите мистецтво слова через себе.

У будь-якому випадку, синквейн – вид творчого завдання, а тому і в цьому простому жанрі можна прагнути досягти досконалості.

Як ми побачили, технологія складання синквейну універсальна і подобається не тільки учням, а й дорослим.

У буденному житті синквейн можна використовувати в якості розваги, що приносить і користь, і задоволення. Наприклад, на дні народження кожен гість може подарувати імениннику свій вірш, завдяки якому той зможе побачити себе з боку, зрозуміти, як його сприймає оточення.

Отже, синквейн може зайняти гідне місце в портфоліо педагогічних прийомів словесника.

Синквейн

Влучний, лаконічний.

Осмислює, синтезує, захоплює.

Пригадай: стислість – сестра таланту.

Прийом.

Синквейн змушує відшукувати головне, характеризувати явище коротко і влучно, розвиває естетичний смак, а в сучасному житті його багатьом не вистачає.

Така проста технологія, окрім розвитку критичного мислення, здатна підвищити інтерес до теми, розвинути креативність, удосконалити комунікативні навички. Також це непоганий спосіб зацікавити дітей, які люблять поезію і не люблять точні науки.

Завдання 1. Прочитайте текст. Знайдіть у тексті три слова, виражені іменниками, та складіть із ними синквейни.

Ранок Ранок був ясний, бадьорий. Гострою свіжістю дихало повітря. Роса блищала на травах, прибивши куряву на дорозі, затіненій дубами й грабами. Соковита зелень сліпила очі, а сонячні блищинки розсипалися в лісі

золотими дукатами. – Ку-ку! Ку-ку! – лунало в гущавині. Чорноголові дятли діловито дерлися корою, вистукуючи й вислухуючи хворі дерева. Бризками сонця перелітали з гілки на гілку золотаві іволги. Дорога йшла лісом. По балках дзюрчали струмки, бубонцями стрибало по камінцях їхнє балакуче скло. У долині блищав став, а далі вився в кам'янистому руслі Буг, народжений у карпатських снігах. Ставало парко. Сонце випило світанкову свіжість. У траві густо скрекотіли коники. Пахтіло бузиною й жасмином.

Приклади синквейнів:

Роса

Чиста, срібляста.

Блищить, освіжає, вмиває.

Трави стають чистими.

Краса.

Жасмин

Білий, ніжний.

Цвіте, пахне, п'янить.

Ліс наповнюється пахощами.

Незабутній аромат.

6. Прийом рефлексії «Акрослово»

Це ще один спосіб творчої систематизації знань, набутих під час уроку.

Принцип: Запропонуйте учням на кожну літеру слова (імені героя, поняття, автора та інше), надати його змістовну характеристику.

СЛАВА ГЕРОЯМ

Не думали про себе,

Ехом клич лунав,

Боятись більш не треба,

Егоїст лише дрімав.

Стояли стійко, як могли,

*На смерть ішли без вину,
А кулі били з висоти,
Сікли, мов капустину.
Очі закриті вже навек,
Така зрадлива доля,
Невже скінчився для них лік,
Яка ж дорога воля.*

Наприклад, опишіть **УСПІХ**

У – унікальна особливість людини

С – сила характеру і наполегливість

П – працелюбність

І – ініціатива і віра в себе

Х - харизма

6. Прийом рефлексії «Поділись думками»

Інколи, щоб освітній процес відбувався ефективніше, варто дослухатись до думок своїх же учнів. Проведіть опитування, в якому учні зможуть аргументовано висловити власне ставлення до уроків та до навчального процесу. Такий вид рефлексії буде більш ефективним для взаємодії зі старшокласниками.

Принцип: Запропонуйте учням відповісти на наступні запитання (опитування може бути анонімним).

- *Що подобається на уроках?*
- *Що не подобається на уроках?*
- *Чи можеш вчитися краще на уроках?*
- *Що заважає вчитися краще?*
- *Постав собі оцінку за урок за 12-ти бальною системою та аргументуй її.*

7. Прийом рефлексії «Плюс – мінус – цікаво»

Рефлексію можна провести усно біля дошки, де вибірково учні висловлюють свою думку, або індивідуально (під час такої роботи школярі працюють самостійно).

Принцип: Запропонуйте учням, заповнити табличку з трьома стовпчиками.

- У графу «+» записуються факти, що викликали позитивні емоції та зацікавили.
- У графу «-» учні виписують тезисно те, що з теми уроку їм залишилося незрозумілим.
- У графу «?» позначається те, про що йшлося на уроці, однак учню хотілося б дізнатися про це більше.

8. Прийом рефлексії «Аргументація власної відповіді»

Така вправа стимулює школярів до самоаналізу роботи на уроці.

Принцип: Запропонуйте учням закінчити речення.

- *На уроці я працював/ла _____, бо _____*
- *Своєю роботою на уроці я _____*
- *Урок здався мені _____*
- *Протягом уроку я _____*
- *Мій настрій _____*
- *Матеріал уроку був для мене _____*

Рефлексія – важливий етап уроку, під час якого відбувається самоаналіз роботи, систематизація знань та усвідомлення їхнього значення. Завдяки неформальній рефлексії процес навчання стає набагато цікавішим, легшим та ефективнішим як для учнів, так і для вчителя.

Все, що робиться на уроці з організації діяльності рефлексії — не самоціль, а підготовка в свідомій внутрішній рефлексії розвитку дуже важливих якостей сучасної особистості: **самостійності, заповзятливості та конкурентоспроможності.**

Самостійність. Не вчитель відповідає за учня, а учень аналізує, усвідомлює свої можливості, сам робить свій вибір, визначає міру активності та відповідальності в своїй діяльності.

Заповзятливість. Учень усвідомлює, що він може зробити тут і зараз, щоб стало краще. У разі помилки або невдачі не зневірюється, а оцінює ситуацію і, виходячи з нових умов, ставить перед собою нову мету й завдання та успішно розв'язує їх.

Конкурентоспроможність. Уміє робити щось краще за інших, діє в будь-яких ситуаціях ефективніше. Проте, процес рефлексії має бути багатогранним, оскільки оцінювання повинне проводитися не лише учнем, але й оточенням. Таким чином, рефлексія на уроці — це спільна діяльність учнів і вчителя, що дозволяє удосконалювати навчальний процес, орієнтуючись на особистість кожного учня.

Ми з вами добре знаємо, що будь-яка людина з радістю робить те, що у неї добре виходить. Але будь-яка діяльність починається з подолання труднощів. У людей рефлексій дорога від перших труднощів до перших успіхів значно коротша. У нашій професії вчителя немає межі досконалості. Те, що ще вчора видавалося єдино можливим, сьогодні здається застарілим. З'являються нові ідеї та бажання щось змінити. І будь-який творчо працюючий учитель перебуває в постійному пошуку.

Все, що ми робимо зараз, — це не самоціль, серйозна підготовка до постійної внутрішньої рефлексії. Повернімося до питань рефлексій і поставимо їх собі:

- *Що я роблю?*
- *З якою метою?*
- *Які результати моєї діяльності?*
- *Як я цього досяг?*
- *Чи можна робити краще?*
- *Що я робитиму далі?*

Поки вчитель ставить собі ці запитання — він розвивається. Як тільки він починає задовольнятися досягнутим — припиняється його професійне зростання.

Переваги рефлексії

- поворот учня на самого себе: **рух думки «угору» та «вглиб», від «назовні» до «всередину»;**
- усвідомлення здобутих знань і вмінь;
- порівняння свого сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших, коригування певних позицій;
- набуття вміння рефлексувати в реальному житті, усвідомлюючи свої дії та прогнозуючи подальші кроки;
- для вчителя систематичне використання етапу рефлексії дає можливість своєчасно побачити реакцію учнів на навчання та внести необхідні корективи в роботу.

Безумовно, рефлексія є обов'язковою умовою саморозвитку вчителя.

Використані джерела

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. - Київ, Ірпінь. - Перун, 2005.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. Ред. Проф. І. Д. Звереві. – Київ. Сімферополь, Універсум: 2012.
3. Орбан-Лембрик, Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Е. Орбан-Лембрик. - К.: Академвидав, 2005.
4. Пеньковська Н.М. Психологічні умови розвитку рефлексії у молодших школярів: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07/ Ін-т психології ім. Г.С.Костюка, АПН України. - К., 2003.
5. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. –Х.: Прапор, 2004.
6. [http : //www.ezhva-licey.ru/teachers/nmr/metodich_razrabotki/itogi_uroka](http://www.ezhva-licey.ru/teachers/nmr/metodich_razrabotki/itogi_uroka).

Інтегроване навчання – чітке розуміння мети уроків української мови та літератури в різних контекстах

*Справжній педагогічній творчості властиві
риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці.*

В. Сухомлинський

Реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів і створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний інтегративний підхід.

Сучасна освіта вимагає від учителя володіння високим рівнем знань та умінь, логічним та структурованим мисленням, розумінням та аналітичним сприйняттям інформації. Щоб зрозуміти саму суть інтегрованого навчання, спробуймо для початку визначити поняття «інтеграція».

Інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більшої кількості систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, що набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

Інтегроване навчання — це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Інтеграція у шкільному навчанні реалізується як у межах окремого навчального предмета, так і між різними навчальними дисциплінами.

Коли вчитель встановлює зв'язки між блоками навчальної інформації (чи окремими темами) у межах кожного навчального предмета, він реалізує внутрішньо-предметну інтеграцію. Її ще називають послідовною інтеграцією та порівнюють з ниткою, на яку, наче намистинки, нанизують теми в певній логічній послідовності. Саме так створюють цілісність – намисто. Під час послідовної внутрішньо-предметної інтеграції вчитель має створити умови, за яких учні не тільки вивчають теми, а й розуміють зв'язки між ними.

Якщо вчитель установлює зв'язки між окремими навчальними дисциплінами, він реалізує міжпредметну інтеграцію.

Сучасна освіта – предметоцентрична, отже, основну увагу зосереджують на внутрішньопредметній інтеграції. Перехід початкової освіти на якісно новий рівень, це, по суті, рух від внутрішньопредметної до міжпредметної інтеграції.

Інтегроване навчання дає змогу вчителю та учням «виходити» за межі окремого навчального предмета (окремої освітньої галузі) та сприяє формуванню в дітей цілісної картини світу.

Учні зможуть:

- краще зрозуміти сутність об'єкта чи явища в контекстах різних навчальних предметів та сформуванню цілісних уявлень про них;
- глибше зрозуміти ключові ідеї з огляду на їх аналіз із різних точок зору;
- краще оцінити, як використати набуті ідеї та навички в життєвих ситуаціях;
- системно мислити.

Упровадження інтегрованого навчання – це, по-перше, питання рівня взаємодії навчальних дисциплін та глибини об'єднання їхнього навчального змісту; по-друге, визначення способів, якими цього можна досягти.

Головне питання, яке виникає в учителя, коли починається впровадження міжпредметного інтегрованого навчання, – це зв'язки між навчальними предметами (освітніми галузями).

У сучасній школі узвичаїлася міжпредметна інтеграція, здійснювана різними шляхами:

- створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих – “Природознавство”, суспільствознавчих – “Я у Світі”, біологічних – “Основи здоров'я”, музичне й образотворче мистецтво – “Мистецтво”, та ін.);
- розроблення нових форм уроків (урок із міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок);
- впровадження навчальних проєктів;
- організація тематичних днів та тижнів.

Етапи реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання (від простого до складного):

- введення міжпредметних зв'язків на уроках суміжних дисциплін на основі репродуктивної діяльності і елементів проблемності;
- постановка міжпредметних навчальних проблем і самостійний пошук їх вирішення на окремих уроках;
- систематичне проблемне навчання на основі ускладнених міжпредметних проблем всередині окремих курсів;
- включення спочатку двосторонніх, а потім і багатосторонніх зв'язків між різними предметами на основі координації діяльності вчителя;
- розробка широкої системи в роботі вчителів, які здійснюють міжпредметні зв'язки як в змісті й методах, так і в формах організації навчання, включаючи позакласну роботу і розширюючи межі програми.

Переваги інтегрованого навчання

- збільшується інтерес до навчання, поживляється навчально-виховний процес
- постійне звертання до життєвого досвіду дітей
- відбувається постійна зміна різних видів діяльності дітей
- забезпечення сприятливих умов для розвитку творчості як вихователя, так і дітей
- інтегрування різних видів діяльності позбавляє дітей від перевтоми
- вивільнений навчальний час можна використати на інші форми роботи з дітьми, для їх самостійної діяльності

Уміння бачити взаємозв'язки всіх аспектів навколишнього світу зрештою стає звичкою яка буде допомагати учням протягом усього їхнього життя.

Інтегрований урок з української мови та краєзнавства

5 клас

Українська мова

Тема. Головні члени речення. Види речень за метою висловлювання
Краєзнавство

Тема. Пори року. Зима. Звичаї та обряди

1.1 Прочитайте текст, визначте його стиль і тип мовлення.

Зима прийшла! Прийшла красунечка зима!

От і прийшла до нас чаклунка-зима зі своїми холодними чарами. Накрила весь світ широкими білими крильми й чарує, робить його казковим і неповторним, білим-білим...

Хто з нас не дивувався першою сніжинкою казкової форми й краси! Хто не радів першому снігу, який прикрашає весь навколишній світ дивом! Хто не захоплювався морозним ранком, коли все вкрито срібним пухнастим інеєм!

Зима по-своєму красива й чарівна! Узимку ти ніби живеш у чарівній і неповторній казці. А казка всюди...

І так важливо, щоб це душею відчули всі, щоб пройнялися красою й неповторністю своєї землі, ставали добрішими, чуйними, терплячими й люблячими.

З. Варавкіна

1.2 Випишіть окличні речення, з'ясуйте їх роль у тексті. Підкресліть граматичні основи, укажіть, якими частинами мови виражено головні члени.

1.3 Напишіть етюд «Танок сніжинки». Використайте речення різні за метою висловлювання та емоційним забарвленням.

Інтегрований урок з української мови та образотворчого мистецтва

6 клас

Українська мова

Тема. Розбір прикметника як самостійної частини мови

Образотворче мистецтво

Тема. Петриківський розпис

1.1 Прочитайте текст. Визначте тему та основну думку. Виконайте повний морфологічний розбір прийменників за схемою:

1) Прийменник для розбору (+ іменник або займенник); 2) група за походженням; 3) група за будовою; 4) із яким відмінком ужитий і яке значення виражає; 5) правопис.

Петриківський розпис

Петриківський розпис (назва походить від села Петриківка, що в Царичанському районі на Дніпропетровщині), можливо, найнатуралістичніший з-поміж багатьох осередків декоративного малювання в Україні. Від покоління до покоління передавалася любов до природної форми, до природних кольорів, а головне – до відтворення дрібних деталей. Кожен майстер укладав у розпис фантастичне бачення квітів. Згідно з традицією, художники деталізували стебла, листя, плоди, але уникали надто різких ліній. Усе це свідчить про тонке відчуття природи, уміння схопити

миттєві зміни й передати перехід від одного стану до іншого.

Петриківці завжди вчилися один в одного, але жоден з них ніколи сліпо не наслідував учителів.

За Д. Степовиком

1.2 Доповніть текст власними враженнями від даного виду образотворчого мистецтва.

1.3 Розгляньте картини, написані в стилі петриківки, назвіть образи-символи, зображені на них, та розкажіть про їхнє значення.

Інтегрований урок з української мови, української літератури та зарубіжної літератури

8 клас

Українська мова

Тема. Відокремлені члени речення

Українська література

Тема. Галина Малик. «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»

Зарубіжна література

Тема. Льюїс Керролл. «Аліса в Країні Див»

1.1 Прочитайте текст. Складіть до нього план та перекажіть (усно) текст за планом.

Льюїс Керролл та його Аліса

Книга Льюїса Керролла (справжнє ім'я Чарльз Латвідж (Лютвідж) Доджсон, – англійський письменник, математик, логік, філософ, дякон і фотограф) «Аліса в Країні Див» виникла під впливом реальних подій та

людей. До задуму написати «Алісу в Країні Див» автора підштовхнув випадок на прогулянці. 4 липня 1862 року професор Доджсон вирушив кататися човном у товаристві дочок декана свого коледжу. Серед трьох дівчат була десятирічна Аліса. Вона звернулася до професора з проханням розповісти казку. І Доджсон тут-таки вигадав історію про те, як сама Аліса нібито потрапила до підземної країни, де з нею трапилося чимало незвичайного. Повернувшись додому, Доджсон занотував у блокноті основний сюжет казки. А вже за три роки видав її під назвою «Аліса в Країні Див», підписавши псевдонімом Льюїс Керролл. Перша рукописна книжка, подарована Керроллом Алісі Ліддел мала назву «Пригоди Аліси під землею». Автор наклеїв на обкладинку світлину семирічної Аліси Ліддел, підкресливши вік своєї літературної героїні. У казці Алісі 7 років.

Минуло шість років, і Керролл написав продовження пригод головної героїні цього твору – «Аліса в Задзеркаллі», де юна героїня перетворилася на справжню королеву. Себе письменник зобразив у вигляді Білого Лицаря, який розповідає Алісі про неймовірні винаходи. *А на прощання просить озирнутися й помахати йому рукою.*

За матеріалами інтернет-видань

1.2 Випишіть із тексту речення з відокремленими членами. Виконайте їх синтаксичний розбір.

1.3 Накресліть схему останнього речення, визначте його будову.

1.4 Порівняйте образ Аліси (за казкою «Аліса в Країні Див» Льюїса Керролла та Алі (за казкою «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» Галини Малик). Що спільне та відмінне в портретних

характеристиках героїнь творів? Чи змінилися дівчатка після пригод незвичайними країнами?

Інтегрований урок з української мови та біології

8 клас

Українська мова

Тема. Звертання. Розділові знаки при звертанні

Біологія

Тема. Синантропні організми. Птахи боліт та водойм

1.1 Спишіть речення, розставляючи розділові знаки при звертаннях. Визначте, у якому значенні вжито виділене слово. До якого синонімічного ряду воно входить? Синонімом якого слова виступає в цьому контексті? Виконайте синтаксичний розбір останнього речення.

1. Синочку мій моя *лелеко* моя любов моя зоря я понесу тебе далеко, туди,

за синії моря (*В.Сосюра*). 2. Кохай мене, я твій

завжди незмінна подруго далека моя зажурена *лелеко* приплинь сюди! (*М. Упеник*)

3. Дивись, лелечка і *лелека* ген подалися до села (*А. Малишко*). 4. Але ж це [щастя] там, у нас,

далеко, на Україні, край Дніпра, де проліта

старий *лелека* одвічним вісником добра (*Л. Дмитерко*).

1.2 Доберіть легенду про лелеку. Прочитайте й перекажіть її.

1.3 Продовжте речення «Лелека...» так, щоб у ньому містилася інформація про те, що символізує цей птах. Підкресліть у складеному реченні головні й другорядні члени.

Інтегрований урок з української мови та музичного мистецтва

9 клас

Українська мова

Тема. Текст. Засоби міжфразового зв'язку в тексті

Музичне мистецтво

Тема. Творчість В. Івасюка

1.1 Прочитайте текст. Визначте тип мовлення, тему, основну думку, мікротеми. Виділіть засоби міжфразового зв'язку в тексті. Доведіть, що текст належить до публіцистичного стилю. Запишіть складний план або тези тексту (за вибором).

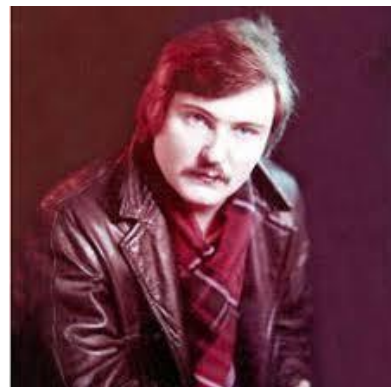
Володимир Івасюк

«Червону руту» співав увесь світ. Можливо, у ту мить, коли згасало його життя, ця незбагненна пісня також звучала в радіо- чи телепередачі, у кав'ярні чи ресторані, в сільській хатині чи міському парку...

У день поховання митця на Личаківському кладовищі мелодія «Червоної рути» завмерла... Як завмерли в місті Лева трамваї та тролейбуси, як

завмерло вмите сльозами багатотисячне братство, що вийшло проваджати композитора в останню путь.

Івасюк є ровесником ліверпульської четвірки, що стала музичним символом другої половини ХХ століття,— ансамблю «Бітлз», тому беззаперечно прийняв і, як більшість молоді 60-х рр., сприйняв новітню форму музичення. Будучи натурою з чітко вираженою національною належністю, Івасюк увібрав ідеї «Бітлз» творчо, перенісши їх на український ґрунт, поклавши початки новій, названій молодіжною, музиці в Україні.

Зазвучала «Червона рута», згодом — «Водограй». Ці пісні підхопив увесь світ — їх виконували польські, чеські, грузинські, японські ансамблі. Стало зрозуміло: народилася новітня українська естрада європейського рівня. У передмові до третьої, найповнішої збірки пісень Володимира Івасюка, виданої посмертно, Софія Ротару писала: «Молодий митець був улюбленцем свого покоління. У творах композитора лунала музика, народжена красою людей, чарівністю дібров та синіх гір, які надихали його вразливе серце. Творче спілкування з Володимиром Івасюком було святом...»

За таке коротке життя Івасюк встиг зробити чимало. Його творча спадщина налічує майже 150 пісень, камерні твори, симфонічні сюїти, музику до театральних спектаклів...

Та успіх композитора сприйняли не всі. Як кожна справді талановита людина, він мав чимало заздрісників і недоброзичливців, які славу Івасюкових пісень намагалися затьмарити скаргами й доносами...

Та час і Бог все розставили на свої місця. Уже посмертно Володимира Івасюка відзначено найвищою нагородою нашої держави — Національною премією імені Тараса Шевченка. Пісня «Червона рута» дала назву Фестивалю молодіжної пісні, який живе вже багато років.

І. Лепша

1.2 Прослухайте пісню «Червона рута» у виконанні Володимира Івасюка. Напишіть відгук про твір.

1.3 Кажуть, що справді талановиті люди талановиті в усьому. Довідайтеся про інші обдарування та здібності Володимира Івасюка, скориставшись додатковими джерелами інформації. Напишіть про це пост у фейсбук.

Інтегрований урок з елементами STEAM-освіти з української мови, географії, історії

9 клас

Українська мова

Тема. Узагальнення та систематизація вивченого з теми: «Типи складних речень. Складні речення з різними видами зв'язку»

Географія

Тема. Пам'ятники культури на карті Одеси. Одеса на карті України

Історія

**Тема. Розвиток культури України в другій половині XIX століття.
Розвиток театрального мистецтва**

1.1 Дослідження-моделювання тексту з елементами реконструювання. Змоделюйте текст (поєднайте пари речень або перебудуйте подані відповідно до характеристики, зазначеної в дужках).

Одеса театральна

1. Нещодавно ми гуляли Катерининською вулицею. Сьогодні вирішили звернути в провулок Чайковського. Він

причаївся між Катерининською та Пушкінською
(складне речення з різними видами зв'язку).

2. Ім'я провулку дав композитор Чайковський. Він
диригував в Одеській опері. Опера за 200 років

так і не завела собі примари
(складнопіднядне речення

з
послідовною підрядністю).

3. Перша будівля була відкрита у 1810-му й згоріла в 1873 році. Сучасну будівлю театру побудували в 1887-му архітектори Фельнер і Гельмер у стилі нового віденського бароко

(складносурядне речення).

4. Привертають увагу сходи. Вони ведуть з провулку

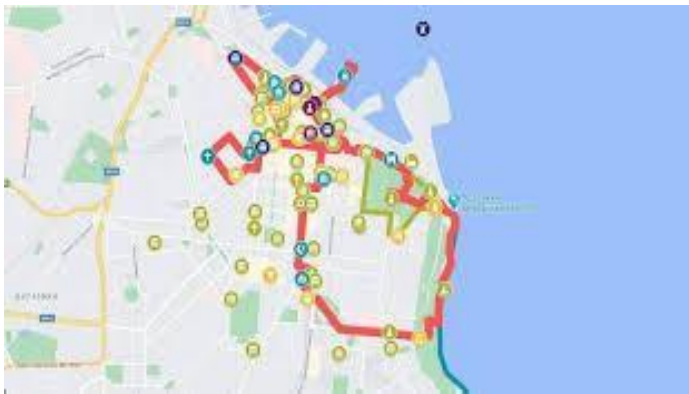
Театр опери і балету

Чайковського на Театральну площу. Драбина має 28 сходинок з чавунними перилами (*складне речення з різними видами зв'язку*). 5. За площею провулок Чайковського впирається у вулицю Ланжеронівську. На неї виходить центральний вхід храму служителів Мельпомени (*складнопідрядне речення з підрядним означальним*).

Із газети

1.2 Випишіть із тексту фразеологізм, поясніть його значення. Доберіть 5-6 фразеологізмів, що стосуються професійної діяльності людей. З'ясуйте значення й походження дібраних стійких сполук.

Додаток №1. Карта пам'яток і цікавих місць Одеси

Інтегрований урок із STEAM-освіти з української мови та фізики

9 клас

Українська мова

Тема. Правопис слів іншомовного походження

Фізика

Тема. Вага. Невагомість. Перевантаження.

1.1 Прочитайте текст. Підкресліть у тексті слова іншомовного

походження.

Корабель у космосі

А що чекає корабель у космосі? Адже його може закрутити з шаленою швидкістю.

Отже, космонавт повинен навчитися легко переносити найрізноманітніші оберти й вібрації.

Кандидата в космічні мандрівки саджають у різні апарати – центрифуги, ротори, вібростенди, які імітують можливі космічні пригоди.

Центрифуга обертає його з шаленою швидкістю, навзводи з вітром, вібростенд трясє так, наче хоче витрясти з нього душу, а ротор обертається одночасно в трьох площинах – бовтанка виходить немислима.

А. Попович

1.2 Зробіть синтаксичний розбір виділеного речення. Знайдіть фразеологізми, поясніть їх.

1.3 Складіть маршрут уявної подорожі Сонячною системою. Використайте фразеологізми.

1.4 Укладіть словничок предметів (пристроїв), які потрібні космонавтам під час перебування в космосі.

Використані джерела

1. Барановська О. В. Міжпредметні зв'язки у профільній школі: практична зорієнтованість та технологізація / О. В. Барановська // Перший незалежний науковий вісник. – 2016. – № 9–10.
2. Гайдаєнко І.В. Міжпредметні зв'язки на уроках української мови/divovo.in.ua>i-v-qajdayenko-mijp...
3. Жидкова Н. Міжпредметні та внутрішньокурсів зв'язки як засоби формування міжпредметної компетентності на уроках правознавства в

учнів 10 класів / Н. Жидкова // Молодь і ринок. – 2015. – № 5 (124).

4. <https://nus.org.ua/view/integrované-navčannya-yak-osvitnij-pazl/>
5. <https://nus.org.ua/articles/integrované-navčannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/>
6. <https://www.creativeschool.com.ua/blog/integrované-navčannya-dlya-tsilisnogo-spryjnyattya-svitu/>

Методичні рекомендації про викладання зарубіжної літератури у 2021/2022 навчальному році

Головна мета вивчення предмета «Зарубіжна література» в загальноосвітній школі – прилучення учнів до кращих здобутків зарубіжної літератури та культури, розвиток творчої особистості (читача), формування в неї гуманістичного світогляду, високої моралі, естетичних смаків, а також якостей громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти.

У 2021/2022 навчальному році вивчення зарубіжної літератури в 5 – 9 класах здійснюватиметься за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 № 804; у 10-11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.

Звертаємо увагу, що основою для календарно-тематичного планування уроків зарубіжної літератури є чинні навчальні програми. Учитель має право самостійно розподіляти години на текстуальне вивчення творів, розвиток мовлення, позакласне читання, ураховуючи визначену кількість годин на опрацювання конкретного розділу. Він має змогу вільно і творчо підійти до організації навчальної діяльності на уроках зарубіжної літератури з урахуванням конкретних умов викладання, читацьких інтересів учнів.

Викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти здійснюють *українською мовою*. Твори зарубіжних письменників у курсі зарубіжної літератури вивчають в *українських перекладах*. Для зіставлення можливе залучення перекладів, переспівів іншими мовами, якими володіють учні (англійською, німецькою, французькою тощо). За наявності необхідних умов бажаним є розгляд художніх текстів (у фрагментах або цілісно) мовами оригіналів. У такому разі предмет «Зарубіжна література» виконує додаткову функцію *вдосконалення володіння учнями іноземними та іншими мовами*.

Навчальна та методична література з української літератури, рекомендована МОН, зазначена в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки, що розміщений на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki>).

Використані джерела

<https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykladannya-zarubizhnoyi-literatury-u-2020-2021-navchalnomu-rotsi/>

СУЧАСНІ ФОРМИ РОБОТИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Учень – це не посудина, яку потрібно наповнити,
а факел, який треба запалити.*

К. Ушинський

Сучасний учень мислить образами. Саме тому на уроках варто візуалізувати матеріал, що допоможе краще засвоїти навчальний матеріал. Один із способів візуалізації текстової інформації, який успішно можна використати в навчальному процесі, – це «хмара слів».

«Хмара слів» (хмара тегів, або зважений список) – це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. Ключові слова найчастіше – це окремі слова, і важливість кожного ключового слова позначається розміром шрифту або кольором. Таке уявлення зручно для швидкого сприйняття найвідоміших термінів і для розподілу термінів за популярністю щодо один одного. За допомогою хмар слів можна візуалізувати матеріал з теми у більш наочний спосіб. Це сприяє розвитку критичного мислення та зв'язного мовлення учнів, тренує пам'ять.

Кольорова хмара зі слів приковує погляд учня і змушує зосередитися на матеріалі. Цей вид роботи буде доречним на будь-якому етапі уроку. «Хмарки» можна використовувати, демонструючи на екрані чи інтерактивній дошці, для фронтальної роботи з класом. Це цікаво ще й тим, що, навівши курсор на окреме слово, його можна виділити. Як і різного виду картки, «хмари слів» можна застосувати індивідуально й для групової роботи, якщо завантажити їх на комп'ютер і роздрукувати. І навіть якщо в кабінеті немає проектора або можливості роздрукувати, то їх можна створювати і на звичайній дошці кольоровою крейдою і навіть у зошиті, запропонувавши ідею створення самим учням.

Ось декілька варіантів використання хмари слів. Хоча насправді їх безліч. У будь-якому завданні повинен бути сенс. Освоїти сервіси зі створення «хмар слів» нескладно, але з чого скласти ці хмари, що з ними робити далі? Як ці хмари допоможуть вирішувати завдання навчального плану? Усе залежить від мети, яку ставить учитель перед собою та учнями.

«Хмарки слів» на уроках зарубіжної літератури:

- у хмару можна записати тему уроку, яку учні повинні визначити;
- скласти пропозиції щодо визначеної теми, «хмара» відіграє роль опорного конспекту;

- прочитати в «хмарі» головне питання, на яке необхідно знайти відповідь протягом уроку;
- скласти речення або розповідь, використовуючи якомога більше слів з хмари;
- створити словникову «хмару» на основі невеликих нещодавно вивчених навчальних текстів, і попросити учнів пригадати, про що були ці тексти, і в якому саме контексті використовувалися слова;
  - розповісти про письменника, використовуючи слова з «хмари»;
  - скласти характеристику образу літературного героя;
  - зробити "хмарку" підказок до диктанту, кросвордів тощо;
  - повторити основні поняття теми, що вивчається і т.п.
  - впізнати твір за текстом;
- записати в хмару героїв двох творів і дати завдання виписати їх у дві колонки;
- записати риси характеру двох героїв, дати завдання виписати у дві колонки
- скласти розповідь про героя твору, використовуючи якомога більше слів з «хмари»;
- зашифрувати в «хмарі» цитату з тексту або вислів про письменника.

Це тільки деякі варіанти використання "хмар тегів/слів". Кожен вчитель може додати до свого арсеналу вправ найрізноманітніші ідеї.

Подаю варіанти використання хмарок на уроках зарубіжної літератури.

«Хмарки слів»

Завдання: назвати твір, автора та розшифрувати цитату, що є епіграфом уроку, пояснити її.

Відповідь: (Чарльз Дікенс «Різдвяна пісня у прозі», «Май душу, май серце, і будеш людиною на всі часи»).

6 клас. Мацуо Басьо. Хайку.

Завдання: розказати про особливості японської поезії, користуючись словами-підказками. Форма

6 клас. А.П. Чехов «Товстий і тонкий».

Завдання: розподілити в дві колонки слова із хмаринки, що пов'язані з

хмаринки теж ретельно підбирається, адже пов'язана з твором.

Цифра – це три рядки у творі. А далі можна побачити підказки, що вказують на особливості японського хайку як жанру: хоку (інша назва віршів), це вірші-мініатюри, у яких описується природа та людина як частина природи, і між ними панує гармонія. Тут обов'язковими є сезонні слова, символи, твір має підтекст. Поезія відзначається простотою, але автор акцентує увагу на деталях.

героями твору (саме це завдання слугуватиме підказкою для розповіді про героїв).

Товстий	Тонкий
Херес	Кава
Флер-д'оранж	Шинка
Привітний	Коробки
Мовчазний	Валізи
радник	Хвалькуватий
Михайло	асесор
	чиношанування
	Порфирій

9 клас. «Нова драма».

Завдання: за ключовими словами розкрити особливості «нової драми».

Відповідь: своєрідний конфлікт, підтекст, показ внутрішніх переживань, звернення до античності, вплив символізму, «драма ідей» – новий жанр, нова роль режисера та глядача, відкритий фінал.

5 клас. Марк Твен «Пригоди Тома Соєра».

Завдання: вписати імена героїв твору, розповісти про їх взаємини з Томом, назвати ім'я героя твору, якого немає в хмарці.

Відповідь: Том Соєр, Сід, Мері, тітка Поллі, Гек Фінн, Бекі Тетчер, Джо Гарпер, індіанець Джо. Не вписано Меффа Поттера.

9 клас. Р.Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Завдання: за словами в хмарці пригадати історію написання твору.

Відповідь (орієнтовна): задум виник, коли Рей Бредбері дізнався про спалення бібліотеки в Олександрії. У творі описано майбутнє Америки. Роман було надруковано в бібліотеці на машинці. В основі твору –

неопубліковані «Пішохід» та «Пожежний». Назва твору вказує на температуру, при якій папір горить, зайнявшись сам. Головний герой – Гай Монтег.

6 клас. Р.Бредбері «Усмішка».

Завдання: скласти розповідь за змістом твору, використовуючи слова із хмаринки.

Сьогодні ми маємо покоління дітей із «кліповим мисленням». Воно сприймає інформацію поверхово, через зображення, часто відсутня концентрація уваги. Несформована читацька компетентність зумовлює проблему низької читацької культури. Така проблема існує в усьому світі. Це підтверджено програмою міжнародного оцінювання PISA, започаткованою в 2000 році. Програма передбачає перевірку читацької грамотності, математичної та природничо-наукової грамотності. Тестують 15-річних учнів, виявляючи їхню спроможність використовувати знання й уміння, здобуті в школі, за можливих життєвих труднощів. Участь у цій програмі бере 81 країна світу. Україна вперше брала участь у 2018 році.

Читацька неграмотність – проблема українських школярів. Неправильно говорити, що сучасні діти не читають. Вони читають, однак це зовсім інший вид читання. Сьогодні загально визнаним є той факт, що наше розуміння поняття читацької грамотності змінюється. Навички читання, які вважалися потрібними для розвитку особистості 20 років тому, відрізняються від тих, які потрібні сьогодні.

За словами Еріка Шмідта з Google, за два дні людство створює стільки інформації, скільки загалом створили від зорі цивілізації до 2003 року. Це близько п'яти ексабайтів даних у день. Успішні громадяни мають уміти використовувати інформацію з різних галузей, а також застосовувати технології ефективного пошуку, систематизації та відсіювання інформації.

Для систематизації, структурування, виділення ключових понять можна використовувати на уроках своєрідні артбуки різного типу.

Артбук – це рукотворна книга, щоденник подорожей, оформлені ескізні блокноти, а ще колажі та замальовки, зібрані в єдине ціле. Це гарний спосіб закарбувати в пам'яті основні моменти або важливі події. Не всім сучасним учням подобається малювати, тому часто використовуємо стилізовані **артбуки – кінострічки**, які створюються за принципом «5 ключових подій чи фактів». Найчастіше таку форму роботи використовують для знайомства з новою темою чи постаттю митця, не називаючи імені. Завдання учнів – визначити про кого йдеться, доповнити факти, на наступний урок підготувати артбук про героя. Ось кілька прикладів такої роботи + шаблон.

<p>Батько-торговець хотів, щоб син став теж торговцем або адвокатом, але той мріяв стати актором, літератором.</p>	<p>Навчався в Клермонтській колегії, де проходили навчання родичі короля.</p>	<p>Поклен та Маделін Бежар засновують «Блискучий театр», який банкрутує через 2 роки, а засновник через борги опиняється у в'язниці.</p>	<p>Засновник жанру класичної комедії. Король Людовік XIV симпатизує митцеві, навіть стає хрещеним його сина.</p>	<p>Помер майже на сцені, не розкаюючись перед священиком. Церква забороняла поховання. Втрутився король. Поховали за кладовищем, на місці для самовбивць.</p>
--	---	--	--	---

Відповідь: Жан Батіст Мольєр.

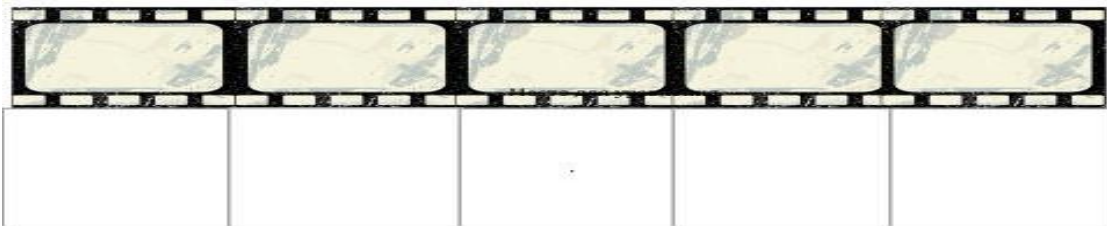
<p>У 19 років не зміг вступити до коледжу через нестачу коштів. Був продавцем газет на вулиці.</p>	<p>Три дні на тиждень читав книги. У 27 років замість університету закінчив бібліотеку</p>	<p>Ніколи не користувався комп'ютером, тексти творів набирив на друкарській машинці.</p>	<p>Премія його імені присуджується за кращий фантастичний кіносценарій</p>	<p>Є злочини гірші, ніж спалювати книжки. Наприклад, не читати їх.</p>
--	--	--	--	--

Відповідь: Рей Бредбері.

				
Перші псевдоніми Finn O'Donovan та Ned Lang.	Американський фантаст, майстер іронічних та гумористичних оповідань.	У його оповіданнях існував певний прообраз інтернету.	20 романів, більше 400 оповідань і повістей перекладено на 65 мов світу	Нагороджений преміями «Мандрівник-97», «Малій Золотий Остап-97», нагородою ім. Даніеля Галлана

Відповідь: Роберт Шеклі

Кросенс. Теорія і практика використання

Кросенс – головоломка нового покоління, побудована на асоціаціях. Слово «кросенс» означає «перетин смислів» і створено авторами за аналогією зі словом «кросворд». Ця унікальна ідея належить письменнику, педагогу і математику Сергію Федіну і доктору технічних наук, художнику і філософу Володимиру Бусленку. Кросенс уперше був надрукований у 2002 році у журналі «Наука і життя». Це асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із дев'яти квадратів (як у грі «Хрестики-нулики»). Дев'ять зображень розташовані в ньому таким чином, що кожен малюнок має зв'язок із попереднім і наступним, а центральний об'єднує за смислом відразу декілька. Зв'язок може бути як поверхневий, так і змістовий. Але в будь-якому випадку це прекрасне завдання для розвитку логічного і творчого мислення.

Кросенс – це сучасний методичний прийом візуалізації навчального матеріалу, який виконує кілька важливих функцій. Під час розгадування кросенсу розвиваються комунікативні і регулятивні вміння; навички роботи з інформацією; підвищується допитливість і мотивація до вивчення предмету.

Кросенс – не просто головоломка нового покоління, він поєднує в собі найкращі якості зразу деяких інтелектуальних розваг: загадки, ребусу, головоломки. Кросенс є прекрасним засобом розвитку логічного і творчого мислення учнів.

Створюємо кросенс

Для полегшення процесу створення кросенсу спочатку потрібно заповнити словами кожен квадрат, а потім замінити їх образами. Оскільки в цьому завданні велика роль суб'єктивного сприйняття образів і зображень, то можливі свої варіанти зв'язків, за умови, що учень обґрунтує свою версію.

Пам'ятайте! Якщо ви дасте один і той самий кросенс кожному учневі для розгадування – відповіді будуть відрізнятися. Якщо ви дасте завдання скласти кросенс на одну й ту саму тему кільком групам учнів – роботи будуть відрізнятися. І це добре! Кросенс може допомогти вам відкрити нестандартне, креативне, образне мислення в учнів!

10 ідей для кросенса

1. Кросенс-знайомство.
2. Кросенс – презентація історико-культурної доби, літературного напрямку.
3. Кросенс – вивчення особливостей жанру.
4. Кросенс – біографія письменника.
5. Кросенс за сюжетом художнього твору.
6. Кросенс – характеристика персонажа.
7. Кросенс – аналіз символіки, образної системи твору.
8. Кросенс – аналіз проблематики твору.

9. Кросенс – нанизування (узагальнення) поняття, почуття, філософської категорії.

10. Кросенс – побажання.

Ось кілька кросенсів та їхніх розшифрувань (орієнтовних).

9 клас. Рей Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». Історія написання та тема твору.

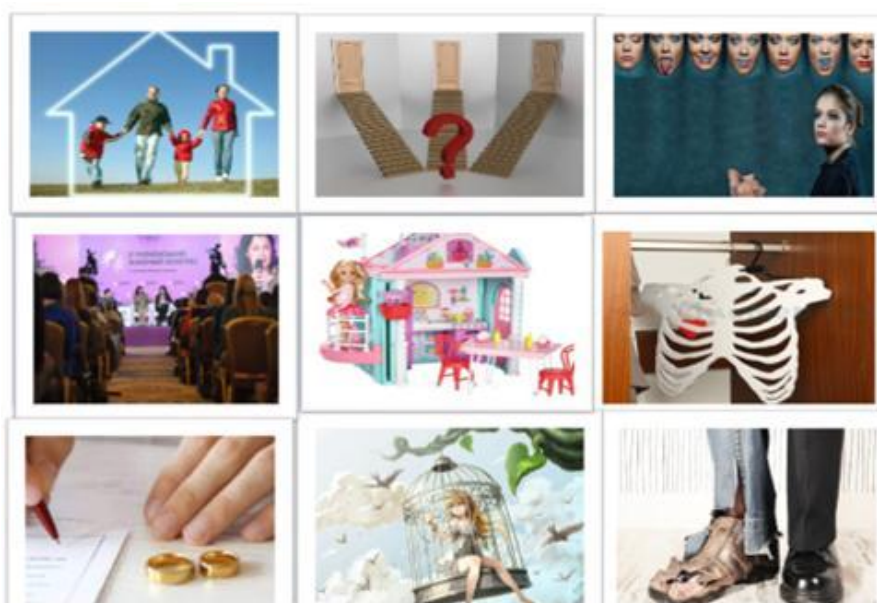
1	Письменник-фантаст Рей Бредбері.
2	Спалення Олександрійської бібліотеки (поштовх до написання).
3	Оповідання «Пішохід» (в основі).
4	Друкарська машинка в бібліотеці (на ній надруковано).
5	Майбутнє людства, НТП.
6	Тоталітарний режим (у творі).
7	Прозріння людини.
8	Читання книг (Біблія) – шлях до прозріння.
9	Книги, читання рятують світ від загибелі.

6 клас. Рей Бредбері «Усмішка». Сюжет твору.

1	Рей Бредбері.
2	Американський письменник.
3	Події відбуваються в 70-х роках ХХІ століття.
4	Місто зруйноване і розбомблене.
5	Спалення книг- свято
6	Натовп рветься шматувати картину.
7	Тому вдається захопити клаптик.
8	На долоні лежала усмішка.
9	Має з'явитися людина з душею.

9 клас. Г.Ібсен. «Ляльковий дім». Проблематика «нової драми».

1	Проблема сімейного щастя.
2	Проблема життєвого вибору.
3	Справжнє і фальшиве.
4	Істина та обман.
5	Багатство і бідність.
6	Фальшиві ідеали.
7	Шлюб за розрахунком.
8	Жінка і суспільство, емансипація.
9	«Лялька» в ляльковому домі.

Фейсбук та інстаграм сторінки

Останнім часом на уроках зарубіжної літератури використовуємо такий вид роботи, як створення фейсбук-сторінки письменника чи літературного героя. Опрацювавши вдома біографію письменника, на уроці діти заповнюють уявну сторінку, акцентуючи увагу на тому, що цікавило письменника, із ким він дружив, чим захоплювався, що було найбільшою перемогою чи поразкою в житті. Заповнюючи сторінку, діти висловлюють власне ставлення до письменника, знаходять цікаву інформацію, сперечаються, приходять до спільного висновку. Також створюють такі сторінки для характеристики образів твору: потрібно не тільки розповісти про героя, а висловити особисте ставлення до нього, проаналізувати вчинки персонажа.

Зараз на часі "бум" соцмереж, тому актуально використовувати знайомі учням інтернет-сторінки: інстаграм, фейсбук... «Анкета літературного героя», «Аналіз епічного твору». Ці шаблони можна використати на будь-якому уроці літератури. Характеристика персонажів – один із важливих етапів щодо вивчення літературного твору в школі. Зробити цей процес цікавим для учнів допоможе форма сторінки одної із популярних соціальних мереж – Facebook, яку необхідно заповнити від імені обраного літературного персонажа.

Інтерактивні аркуші LiveWorksheets

Найбільшою проблемою для багатьох вчителів в процесі дистанційного навчання стала нескінченна кількість робіт, що треба перевірити. Тут незамінними помічниками вчителя стануть інтерактивні аркуші, які можна інтегрувати в Google-додатки або надсилати учням через покликання. Їх існує

досить багато, один із найпоширеніших LiveWorksheets. По-перше, сервіс безкоштовний. По-друге, хоч і англomовний, але після перегляду відеоуроку інтуїтивно зрозумілий. По-третє, сервіс дає змогу перетворювати готові завдання (документи чи PDF) на інтерактивні досить легко. По-четверте, є можливість автоматичного оцінювання та є змога вбудовувати аудіо, відео, ілюстрації та інші в саму роботу.

Щоб розпочати роботу з таким сервісом, слід зареєструватися <https://www.liveworksheets.com>

Далі можна користуватися матеріалами колег, які є у загальній бібліотеці (у сервісі є можливість зберігати матеріали і приватними), або ж створити власну інтерактивну сторінку, завантаживши матеріали (зазвичай у PDF форматі). Якщо це відкриті питання, то варто вписати відповідь, яку потім автоматично перевірятиме комп'ютер у порожні поля. Учень бачитиме власні правильні відповіді (зелений колір) та помилки (рожевий).

Далі можна користуватися матеріалами колег, які є у загальній бібліотеці (у сервісі є можливість зберігати матеріали і приватними), або ж створити власну інтерактивну сторінку, завантаживши матеріали (зазвичай у PDF форматі). Якщо це відкриті питання, то варто вписати відповідь, яку потім автоматично перевірятиме комп'ютер у порожні поля. Учень бачитиме власні правильні відповіді (зелений колір) та помилки (рожевий).

МІФОЛОГІЯ

1. Хто покарав Прометея за непокору? _____
2. Що люди зараз носять на згадку про Прометея? _____
3. Яка тварина лютувала на острові Крит? _____
4. Хто вбив критського бика? _____
5. Основна риса характеру Нарциса? _____
6. Митець, який сам собі створив дружину? _____
7. Матеріал, з якого Пігмаліон вирізьбив статую? _____
8. До чийого царства вирушив Орфей за Еврідікою? _____
9. Скільки дітей народилося у Брахмі? _____
10. Що понад усе не любив Апоп? _____
11. Яке природне лихо спіткало Єгипет після того, як Тефнут посварилася із батьком? _____
12. На яких тварин перетворилися брати Тефнут? _____
13. Ра – це бог... _____
14. Гора, на якій жили боги ... _____
15. Наймогутніший ворог Геракла ... _____
16. Цар, якому Геракл мав служити 12 років... _____
17. Хто з титанів тримав на плечах небо? _____
18. Від кого, згідно з давньоіндійським міфом пішли люди? _____
19. Богиня родючості, шлюбу, хліборобства у Греції ..... _____
20. Слабке місце Ахілла.... _____

МІФОЛОГІЯ

1. Хто покарав Прометея за непокору? Зевс
2. Що люди зараз носять на згадку про Прометея? обручка
3. Яка тварина лютувала на острові Крит? бик
4. Хто вбив критського бика? Тісей
5. Основна риса характеру Нарциса? егоїзм
6. Митець, який сам собі створив дружину? Пігмаліон
7. Матеріал, з якого Пігмаліон вирізьбив статую? Мармур
8. До чийого царства вирушив Орфей за Еврідікою? Аїд
9. Скільки дітей народилося у Брахмі? 8
10. Що понад усе не любив Апоп? сонце
11. Яке природне лихо спіткало Єгипет після того, як Тефнут посварилася із батьком? посуха
12. На яких тварин перетворилися брати Тефнут? мавпи
13. Ра – це бог... сонця
14. Гора, на якій жили боги ... Олімп
15. Наймогутніший ворог Геракла ... Гера
16. Цар, якому Геракл мав служити 12 років... Еврісфей
17. Хто з титанів тримав на плечах небо? Атлант
18. Від кого, згідно з давньоіндійським міфом пішли люди? Ману
19. Богиня родючості, шлюбу, хліборобства у Греції ..... Деметра
20. Слабке місце Ахілла.... спина

<https://www.liveworksheets.com/3-eq270306pd>

БІНГО

На підсумкових уроках можна використовувати ігрові технології, наприклад «Бінго». Учні знають цю гру та правила, тому процес досить швидкий та ефективний. Грати можна парами чи четвірками. Наприклад:

БІНГО					
Твір	Автор ↓	Жанр ↓	Герої ↓	Тема ↓	Напря́м ↓
«Шинель»					
«Гобсек»					
«Пігмаліон»					
«Ляльковий дім»					
«451 градус за Фаренгейтом»					

Використані джерела

1. ІКТ в ролі мотиватора у навчанні.- [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://popsm1.blogspot.com/2013/11/blog-post_27.html.
2. Інформаційно-комунікаційні технології. - [Електронний ресурс]. –Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/інформаційно-комунікаційні_технології.
3. Концепція Національної програми інформатизації.
4. Покоління Z: як ми стаємо свідками появи нової генерації інноваторів.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://earlybirds.platfor.ma/z-generation>

4. Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки".
5. Чала М.С., Шовенко О.С. Онлайнві інструменти реалізації STEM - STEAM- STREAM-освіти: [каталог онлайнних ресурсів.] - Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», - 2019.
6. Кожухова Х.В. Теоретичні засади застосування цифрових технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів//Інформаційно-комунікаційні технології в освіті Вип. 14. Т. 2. 2019.
7. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: Посібник для вчителя / За ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза – К.: Центр вільної преси, Академія української преси, 2016.

КЕЙС ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У 2021/2022 навчального році залишається проблема якісного надання освітніх послуг в умовах загострення епідемічної ситуації в країні. А для цього вчитель зарубіжної літератури має працювати як очно, так і у змішаній формі, бути готовий перейти на дистанційну форму навчання.

Зміни, що відбуваються сьогодні в суспільному житті, вимагають розвитку нових педагогічних технологій, що орієнтуються на індивідуальний розвиток особистості, навичок самостійного навчання, формування вміння чітко

вирішувати поставлені завдання. Такий підхід спонукає до впровадження в освітній процес альтернативних форм і способів освітньої діяльності/

Прикметною ознакою сучасного освітнього процесу є змішане навчання, що зумовлює поєднання традиційних і новітніх технологій, які в результаті їх поєднання й змішування допомагають реалізувати поставлені завдання. Змішане навчання передбачає зміщення акцентів із пасивного засвоєння знань до їх самостійного здобування, що сприяє розвитку самоосвітніх умінь здобувачів освіти. Необмежений доступ до інформації, у тому числі навчальної, що розміщена на різноманітних електронних носіях, уможливує формування в здобувачів освіти вміння працювати з інформацією. Сучасні учні як «цифрове покоління», хочуть навчатися швидко, ефективно та мобільно. Один із способів надати їм таку можливість — запроваджувати систему змішаного навчання.

У цих умовах відбувається зміна видів діяльності суб'єктів освітнього процесу: можна не просто прослухати новий матеріал у дистанційному режимі, а й обговорити його. Це формує в здобувачів освіти уміння працювати разом, аналітичні, комунікативні вміння, сприяє розвитку критичного мислення.

Учитель стає не ретранслятором навчальної інформації, а фасилітатором, консультантом, що докорінно змінює його функції в освітньому процесі; На перший погляд, основна відмінність змішаного навчання від звичайної системи – активне використання інтернет-технологій, щоб знайти матеріал і отримати нові знання. Так, технології стають повноцінною частиною навчального процесу. Проте йдеться також і про поєднання різних підходів, способів подачі матеріалу, видів роботи. Наприклад, частина інформації розподіляється на групову роботу, частина – на самостійне вивчення. Це не залежить від того, відбувається це у класі чи дистанційно.

За змішаного навчання змінюється роль учителя. Тут вони – **фасилітатори** навчального процесу. Тобто, люди, які організують колективне обговорення так, щоб усі учні були максимально залучені, а проблеми вирішувалися швидко й ефективно. Відтак, основна мета вчителів — не оцінити учнів на уроці, а активно взаємодіяти з ними, відстежувати прогрес та допомагати

у разі потреби. Активно впроваджується формувальне оцінювання. Так вчителі перестають бути просто спостерігачами і займають роль менторів.

Змішане навчання — не тотожне електронному, дистанційному (або онлайн-) навчанню. Онлайн-навчання не передбачає особистої комунікації між учнями у класі, чи учнем(-ницею) і вчителем(-кою). Це водночас його основна перевага і недолік у порівнянні зі змішаним навчанням. Адже учні, які навчаються онлайн, не мають можливості особисто спілкуватись і розвивати навички роботи в команді. Натомість система змішаного навчання дозволяє вирішити цю проблему.

У сучасному інформаційному світі при обов'язковим компонентом підготовки вчителя зарубіжної літератури, як і будь-якого вчителя, є оволодіння ним сучасними технологіями отримання, обробки й передачі учням нової інформації засобами інтернет-ресурсів, мережевними сервісами. Це особливо набуває важливості в умовах змішаного та дистанційного навчання.

Впровадження в практику роботи з учнями інформаційно-комунікативних технологій дає змогу зацікавити школярів вивченням зарубіжної літератури, стимулює до самостійного пошуку нової інформації, розвиває навички виділяти головне у великій кількості матеріалу з різних джерел, у тому числі й електронних, розвиває їх креативність, творчі здібності, вміння висловлювати свої судження, а також формує одну із ключових компетентностей особистості — інформаційну. Тому потрібно здійснювати змістовне наповнення уроків зарубіжної літератури відповідними матеріалами, добирати доцільні методи роботи з використанням інтернет-ресурсів.

Одним із способів цільового використання глобальної мережі на уроках словесності є **веб-квест**, який можна віднести як до методу проблемного навчання, так і до проектної технології одночасно. Веб-квест являє собою не простий пошук інформації у мережі, адже учасники, працюючи над завданням, збирають, узагальнюють інформацію, роблять висновки. Крім того, учасники веб-квесту вчаться використовувати інформаційний простір мережі Інтернет для розширення сфери своєї творчої діяльності.

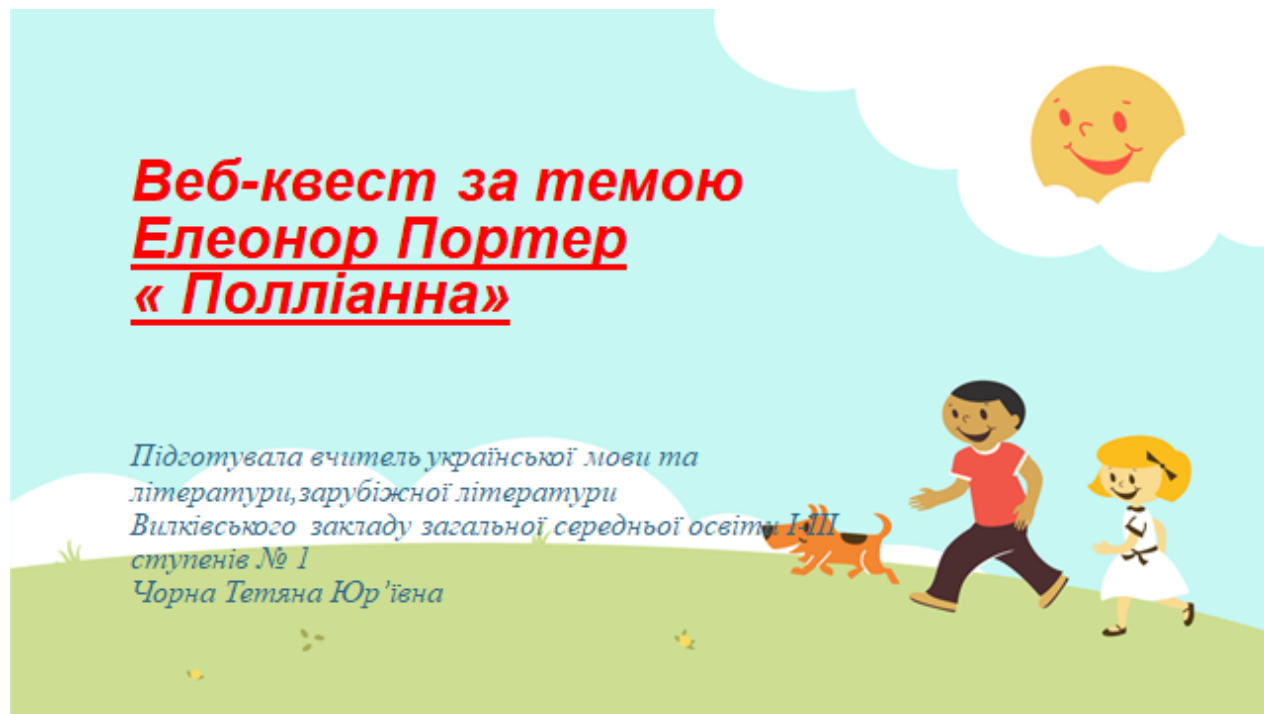
Веб-квести на уроках зарубіжної літератури – ефективний засіб мотивації навчальної діяльності старшокласників: постановка проблеми.

Технологія веб-квесту, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет і інтегруючи їх у навчальний процес, допомагає ефективно виробляти цілий ряд компетентностей;

- використання інформаційних технологій для вирішення професійних завдань (в т.ч. для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів, баз даних тощо);
- самонавчання і самоорганізація;
- робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль), тобто навички командного рішення проблем;
- вміння знаходити кілька способів рішень проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обгрунтовувати свій вибір;
- мовленнєва діяльність під час публічних виступів.

Приклад веб-квестів презентацій:

Урок веб-квест у 5 класі на тему « Елеонор Портер «Полліанна»:

Мета:

формувати навички інформаційної діяльності;

досліджувати та порівнювати історичні факти;

*розвивати інтерес до літератури, історії,
мистецтва, інформатики; формувати мотивацію до
навчання;*

*формувати читацьку компетентність;
використовувати й аналізувати джерела інформації;
залучати мережу Інтернет;*

*формувати критичне мислення, вміння встановити
логічні зв'язки між явищами.*

Пам'ятка для учасників веб-квесту

ПОЗНАЙОМТЕСЯ З ТЕМОЮ І ПРОБЛЕМОЮ КВЕСТУ.

ВИБЕРІТЬ ОДНУ ІЗ ЗАПРОПОНОВАНИХ РОЛЕЙ.

ПОЗНАЙОМТЕСЯ ІЗ ЗАВДАННЯМИ СВОЄЇ РОЛІ.

ВИВЧИТЬ СПИСОК РЕСУРСІВ.

СКЛАДІТЬ ПЛАН ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ ЗГІДНО СВОЄЇ РОЛІ.

**ДОСЛІДЖУЙТЕ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЗГІДНО СВОЄЇ
РОЛІ.**

**ОФОРМІТЬ ЗВІГ У ВИГЛЯДІ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ
ПРЕЗЕНТАЦІЇ, БУКТРЕЙЛЕРУ, СЛАЙД-ШОУ, ТОЩО.**

ПОЗНАЙОМТЕСЯ З КРИТЕРІЯМИ ОЦІНКИ ВАШОГО ЗВІГУ.

ОБГОВОРІТЬ РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ В МІКРОГРУПІ.

ПІДГОТУЙТЕСЯ ДО ЗАХІСТУ ВЕБ-КВЕСТУ.

РОЗПОДІЛ РОЛЕЙ

Для виконання завдання ви повинні обрати одну із запропонованих ролей і об'єднатися в групи:

Біографи

Мистецтвознавці

Літературознавці

Читачі

Історики

Адміністратор

Біографи

1. Знайдіть матеріали про життя і діяльність Еленор Портер, її творчість.

2. Зверніться до цікавих фактів

з її біографії.

Скористайтесь інтернет-ресурсами:

<https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=5924>

<https://dovidka.biz.ua/elinor-porter-tsikavi-fakti/>

Історики

Завдання:

- Дослідити історію створення роману "Полліанна"

- Інтернет – ресурси:

<https://uahistory.co/pidruchniki/nikolenko-world-literature-5-class-2018/43.php>

- <https://zarlit.com/textbook/5klas/48.html>

Мистецтвознавці

Завдання:

Дослідити мистецьку інтерпретацію роману Елеонор Портер "Полліанна" в театрі, кіно та ілюстраціях

Інтернет-ресурси:

<https://viv-online.com/ua/events/theatre/premjera-pjesy-pollianna/>
<https://moemisto.ua/kyiv/vistava-polianna-u-teatri-yunogo-glyadacha-16953.html>

Літературознавці Читачі

Завдання:

1. Опрацювати зміст роману.
2. Проаналізувати роман «Полліанна».

Інтернет-ресурси:

<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?id=162>

<https://dovidka.biz.ua/polliana-analiz/>

Адміністратор

Завдання адміністратора - створити сайт проєкту та розмістити на його сторінках зібраний групами матеріал.

Для успішного виконання ролі адміністратора учень має володіти навичками роботи в Інтернеті, а також уміти створювати веб-сторінку або сайт, групу за допомогою сервісів Google.

Інтернет-ресурси:

<http://www.google.com.ua/intl/ru/about/products/>

Урок веб-квест по роману Елеонор Портер «Полліанна»

Підготувала вчитель російської мови та літератури
Одеської загальноосвітньої школи №73 І-ІІІ
ступенів Одеської міської ради Одеської області
Савицька Марина Віталіївна

Мета квесту:

- удосконалювати навички аналізу художнього тексту на прикладі твору Е.Портер «Полліанна»;
- спонукати учнів до самоосвіти;
- розвивати критичне мислення;
- досягти розуміння світоглядних позицій автора та ствердження гуманістичних ідей твору;
- розвивати інтерес до літератури, історії, мистецтва,інформатики;
- формуванн вмінь використовувати й аналізувати джерела інформації; залучати мережу Інтернет;
- виховувати самостійність думки та найкращі моральні якості.

Пам'ятка для учасників веб-квесту

- 1.Познайомтеся з темою веб-квесту.
- 2.Виберіть одну із запропонованих ролей.
- 3.Познайомтеся із завданнями своєї ролі.
- 4.Вивчіть список ресурсів.
- 5.Складіть план пошуку інформації згідно своєї ролі.
- 6.Досліджуйте інформаційні ресурси згідно своєї ролі.
- 7.Познайомтеся з критеріями оцінки вашого звіту.
- 8.Оформіть звіт у вигляді мультимедійної презентації чи іншого продукту.
- 9.Обговоріть результати роботи в мікрогрупі
- 10.Підготуйтеся до захисту веб-квесту.

Розподіл ролей

Для виконання завдання ви повинні обрати одну із запропонованих ролей і об'єднатися в групи:

- 1.Біографи.
- 2.Історики.
- 3.Мистецтвознавці.
- 4.Літературознавці.Читачі.

Біографи

Завдання:

1. Знайдіть матеріали про життя і діяльність Е.Портер, її творчість.
2. Зверніться до цікавих фактів біографії письменниці.

Інтернет-ресурси:

<https://dovidka.bi.ua/elinor-porter-tsikavi-fakti/>

https://www.youtube.com/watch?v=16SU_0K_KBI

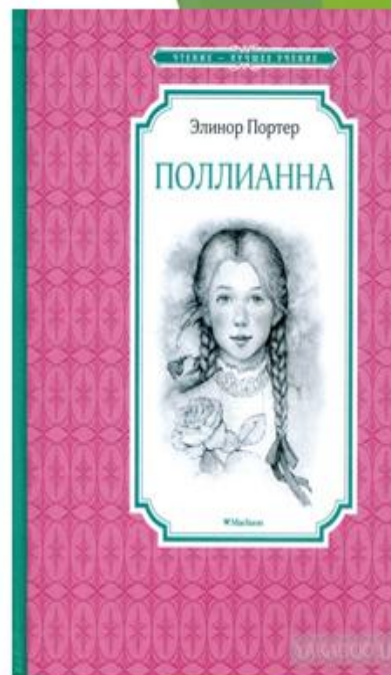
Історики

Завдання:

1. Дослідити історичну епоху, на яку припадали роки життя Елеонор Портер.
- Дослідити історію створення роману "Полліанна"

Інтернет-ресурси:

<https://www.youtube.com/watch?v=dbnj9bU1q4I>

Мистецтвознавці

Завдання:

1. Відображення знедолених дітей у художній літературі.
2. Відображення знедолених дітей у мистецтві.
3. Дослідити мистецьку інтерпретацію твору «Полліанна» в ілюстраціях, кіно та сучасній сцені.

Інтернет-ресурси:

<https://www.youtube.com/watch?v=LbYk71WRkDo>

<https://www.youtube.com/watch?v=6Ah8NK3nkVc>

https://www.zankovetska.com.ua/repertoire/main_stage/pollyanna.html

Літературознавці. Читачі.

Завдання:

1. Опрацювати та проаналізувати зміст роману «Полліанна»
2. Відповісти на питання:
  - Чи можна навчити радити і бути щасливим?
  - Що для цього потрібно?
  - Як змінилися жителі під впливом "гри у радість"?

Інтернет-ресурси:

<https://www.ukrlib.com.ua/world/print.php?tid=662>

Критерії оцінки робіт учнів

	<i>Середній</i>	<i>Достатній</i>	<i>Високий</i>
Розуміння завдання	Включені матеріали, що не мають безпосереднього відношення до теми; використовується одне джерело, зібрана інформація не аналізується і не оцінюється	Включаються як матеріали, що мають безпосереднє відношення до теми, так і матеріали, що не мають відношення до неї; використовується обмежена кількість джерел	Робота демонструє точне розуміння завдання
Виконання завдання	Випадкова підбірка матеріалів; інформація неточна або не має відношення до теми; неповні відповіді на питання; не робляться спроби оцінити або проаналізувати інформацію	Не уся інформація узята з достовірних джерел; частина інформації неточна або не має прямого відношення до теми	Оцінюються роботи різних періодів; висновки аргументовані; усі матеріали мають безпосереднє відношення до теми; джерела цитуються правильно; використовується інформація з достовірних джерел

Критерії оцінки робіт учнів

Результат роботи	Матеріал логічно не побудований і поданий зовні непривабливо; не дається чіткої відповіді на поставлені завдання	Точність і структурованість інформації; привабливе оформлення роботи. Недостатньо виражена власна позиція і оцінка інформації. Робота схожа на інші учнівські роботи	Чітке і логічне представлення інформації; уся інформація має безпосереднє відношення до теми, точна, добре структурована і відредагована. Демонструється критичний аналіз і оцінка матеріалу, визначеність позиції
Творчий підхід	Студент просто копіює інформацію із запропонованих джерел; немає критичного погляду на проблему; робота мало пов'язана з темою веб-квеста	Демонструється одна точка зору на проблему; проводяться порівняння, але не робляться виведень	Представлені різні підходи до вирішення проблеми. Робота відрізняється яскравою індивідуальністю і виражає точку зору мікрогрупи

Результат роботи

- презентації
- тести
- буктрейлер
- слайд-шоу
- відео - проект
- опорна схема

ВЕБ_КВЕСТ уроку в 7 класі «Вальтер Скотт « Айвенго» :

*Вальтер Скотт.
Роман «Айвенго»*

*Веб-квест
7 клас*

Інструкція

Шановні учасники веб-квесту!

- ❖ Уважно прочитайте мету тексту.*
- ❖ На наступних сторінках ознайомтеся із завданнями.*
- ❖ Роботу виконайте за допомогою мережі Інтернет та різноманітних комп'ютерних програм.*
- ❖ Створіть у співпраці з іншими учасниками спільний проект.*
- ❖ Презентуйте вашу роботу.*
- ❖ Результати переішліть модератору на електронну пошту.*

Бажаю всім групам успіху!

Мета веб-квесту

- 1. Удосконалити навички роботи в мережі Інтернет.*
- 2. Навчитися використовувати різноманітні програми для роботи на уроках.*
- 3. Сформуванати навички створення презентацій, буктрейлерів, фотоколажів та відеороликів.*

Критерії оцінювання

Результат роботи	Матеріал логічно побудований і поданий зовні привабливо; не дається чіткої відповіді на поставлені завдання	Точність і структурованість інформації; привабливе оформлення роботи. Недостатньо виражена власна позиція і оцінка інформації. Робота схожа на інші учнівські роботи	Чітке і логічне представлення інформації; уся інформація має безпосереднє відношення до теми, точна, добре структурована і відредагована. Демонструється критичний аналіз і оцінка матеріалу, визначеність позиції
Творчий підхід	Учень просто копіює інформацію із запропонованих джерел; немає критичного погляду на проблему; робота мало пов'язана з темою веб-квеста	Демонструється одна точка зору на проблему; проводяться порівняння, але не робляться висновки	Представлені різні підходи до вирішення проблеми. Робота відрізняється яскравою індивідуальністю і виражає точку зору мікрогрупи

Вальтер Скотт «Айвенго»

- **Історики**
- **Завдання:** підготуйте повідомлення про історію виникнення та правила проведення лицарських турнірів
- **Роботу презентувати у вигляді презентації.**

Ресурси:

1. <https://ivivmedievalclub.wordpress.com/2014/09/03/>
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%B%D0%B8%D1%86%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D1%86%D1%80#

Вальтер Скотт «Айвенго»

- ◆ Дизайнери
- ◆ Завдання: створити відеоряд «Обладунки справжнього лицаря»
- ◆ Готове завдання надіслати на електронну пошту a.kofizhiu@ukr.net

Ресурси:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D1%86%D0%B0%D1%80>
2. <https://literatureworld.iimdofree.com/%D1%96%D0%BB%D1%SE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D0%BS>

Вальтер Скотт «Айвенго»

- ◆ Архітектори
- ◆ Завдання: Знайдіть інформацію про замок Конісбро, який є прототипом замку, який описав Вальтер Скотт у романі «Айвенго».
- ◆ Роботу представити у вигляді презентації

Ресурси:

1. <http://www.russianwomanjournal.com/travelling1/119300309.htm>

Вальтер Скотт «Айвенго»

- *Режисери*
- *Завдання: створити власний трейлер до фільму «Айвенго», використовуючи уривки з фільмів.*
- *Готову відеороботу надіслати на пошту a.kofizhiu@ukr.net*

Ресурси:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%86%D1%8F:%D0%95%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%86%D1%87_%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%86%D0%B2_%D0%2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0_%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%82%D0%B0
2. <https://www.youtube.com/watch?v=ngn-GvaXic8>

Веб-квест урок у 10 класі:

Макарук Олеся Олександрівна

вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури

Одеська ЗОШ №79

Приморського району, м.Одеса

Веб-квест за темою

Густав Флобер «Пані Боварі»

ВІЗИТКА ВЕБ-КВЕСТУ

Назва веб-квесту :

Густав Флобер "Пані Боварі" – соціально-психологічний роман, протест проти егоїзму, бездуховності, черствіння; утвердження моральних і духовних цінностей людини.

Мета:

- *формувати навички інформаційної діяльності;*
- *досліджувати та порівнювати історичні факти;*
- *розвивати інтерес до літератури, історії, мистецтва, інформатики; формувати мотивацію до навчання;*
- *формувати читацьку компетентність; використовувати й аналізувати джерела інформації; залучати мережу Інтернет;*
- *формувати критичне мислення, вміння встановити логічні зв'язки між явищами.*

Пам'ятка для учасників веб-квесту

1. *Познайомтеся з темою і проблемою квесту.*
2. *Виберіть одну із запропонованих ролей.*
3. *Познайомтеся із завданнями своєї ролі.*
4. *Вивчіть список ресурсів.*
5. *Складіть план пошуку інформації згідно своєї ролі.*
6. *Досліджуйте інформаційні ресурси згідно своєї ролі.*
7. *Оформіть звіт у вигляді мультимедійної презентації, буктрейлера, слайд-шоу, тощо.*
8. *Познайомтеся з критеріями оцінки вашого звіту.*
9. *Обговоріть результати роботи в мікрогрупі.*
10. *Підготуйтеся до захисту веб-квесту.*

РОЗПОДІЛ РОЛЕЙ

Для виконання завдання ви повинні обрати одну із запропонованих ролей і об'єднатися в групи:

- Біографи**
- Мистецтвознавці**
- Літературознавці**
- Читачі**
- Історики**
- Адміністратор**

Біографи

Завдання:

1. Знайдіть матеріали про життя і діяльність Густава Флобер, його творчість.
2. Зверніться до цікавих фактів з його біографії.

Інтернет-ресурси:

<https://booktera.com/blog/gustav-flaubert-yudina-pero#:~:text=%D0%A8%D1%98%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B3%D1%8E%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%44%D0%B8%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%3A%text=%D0%92%D1%98%D0%BD%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%98%D1%8E%D0%92%D0%B0%D0%B2%D0%B0%BF%D0%BE%20%D1%8E%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BE%D0%BE%20%D0%B0%D1%8E%20%D0%B0%D0%BD%D1%86%20%D1%83%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B0%D1%8E>

Історики

Завдання:

Дослідити історію створення роману "Пані Боварі"

Інтернет-ресурси:

https://studexpo.ru/52082/literatura/istoriya_stvorenniy_a_romanu_pani_bovari

https://scribble.su/zarub_ukr/zarub-lit-10-isaeva/29.html

Мистецтвознавці

Завдання:

Дослідити мистецьку інтерпретацію роману «Пані Боварі» в ілюстраціях, кіно та сучасній сцені

Інтернет-ресурси:

https://scribble.su/zarub_ukr/zarub-lit-10-nikolenko/31.html

Літературознавці. Читачі.

Завдання:

1. Опрацювати зміст роману.
2. Створити літературний паспорт «Пані Боварі».

Інтернет-ресурси:

<https://www.ukrlib.com.ua/stvslo-zl/printit.php?tid=5732>

<https://dovidka.biz.ua/pani-bovari-analiz/>

<https://ycilka.net/tvir.php?id=506>

Адміністратор

Завдання адміністратора - створити сайт проєкту та розмістити на його сторінках зібраний групами матеріал.

Для успішного виконання ролі адміністратора учень має володіти навичками роботи в Інтернеті, а також уміти створювати веб-сторінку або сайт, групу за допомогою сервісів Google.

Інтернет-ресурси:

<http://www.google.com.ua/intl/ru/about/products/>

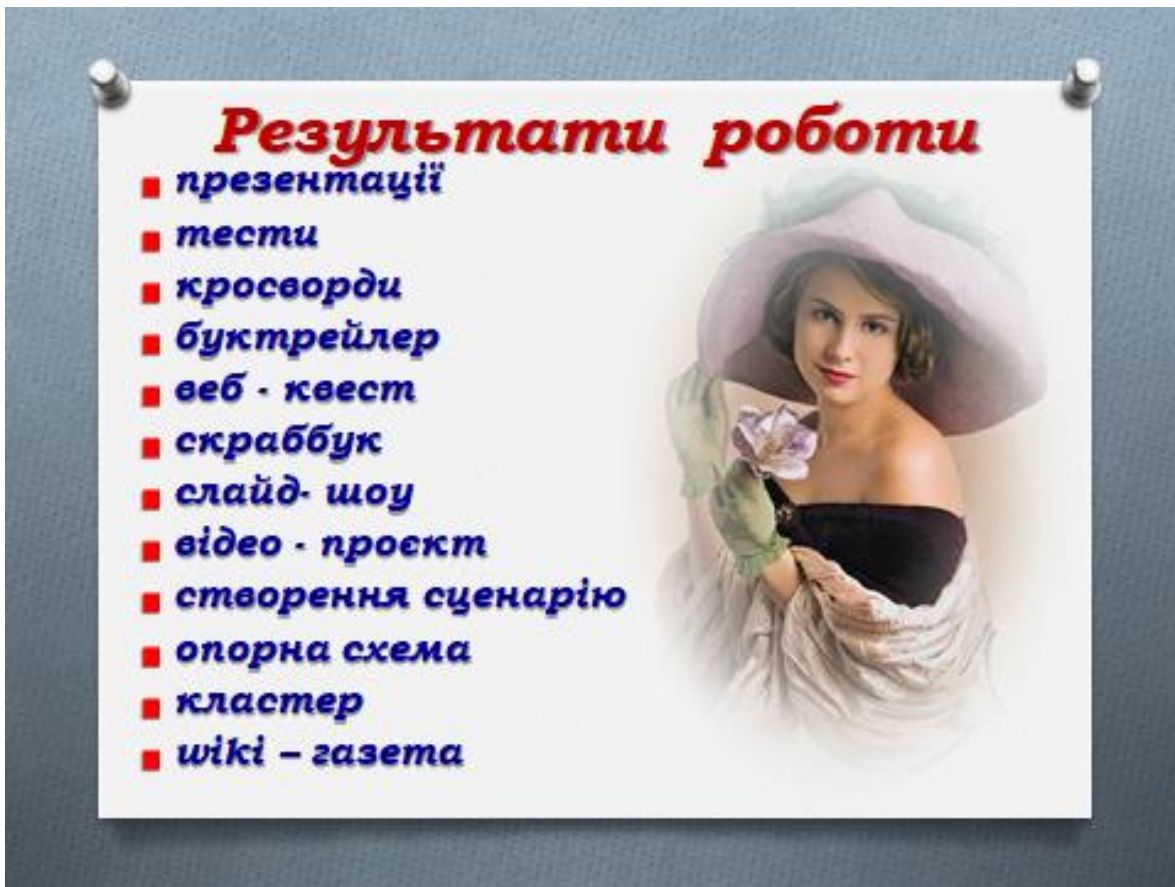

Критерії оцінки робіт учнів

	<i>Середній</i>	<i>Достатній</i>	<i>Високий</i>
Розуміння завдання	Включені матеріали, що не мають безпосереднього відношення до теми; використовується одне джерело, зібрана інформація не аналізується і не оцінюється	Включаються як матеріали, що мають безпосереднє відношення до теми, так і матеріали, що не мають відношення до неї; використовується обмежена кількість джерел	Робота демонструє точне розуміння завдання
Виконання завдання	Випадкова підбірка матеріалів; інформація неточна або не має відношення до теми; неповні відповіді на питання; не робляться спроби оцінити або проаналізувати інформацію	Не уся інформація узата з достовірних джерел; частина інформації неточна або не має прямого відношення до теми	Оцінюються роботи різних періодів; висновки аргументовані; усі матеріали мають безпосереднє відношення до теми; джерела цитуються правильно; використовується інформація з достовірних джерел

Критерії оцінки робіт учнів

Результат роботи	Матеріал логічно не побудований і поданий зовні непризablyно; не дається чіткої відповіді на поставлені завдання	Точність і структурованість інформації; приблизне оформлення роботи. Недостатньо виражена власна позиція і оцінка інформації. Робота схожа на інші учнівські роботи	Чітке і логічне представлення інформації; уся інформація має безпосереднє відношення до теми, точна, добре структурована і відредагована. Демонструється критичний аналіз і оцінка матеріалу; визначеність позиції
Творчий підхід	Студент просто копіює інформацію із запропонованих джерел; немає критичного погляду на проблему; робота мало пов'язана з темою веб-квеста	Демонструється одна точка зору на проблему; проводяться порівняння, але не робляться висновки	Представлені різні підходи до вирішення проблеми. Робота відрізняється яскравою індивідуальністю і виражає точку зору мікрогрупи

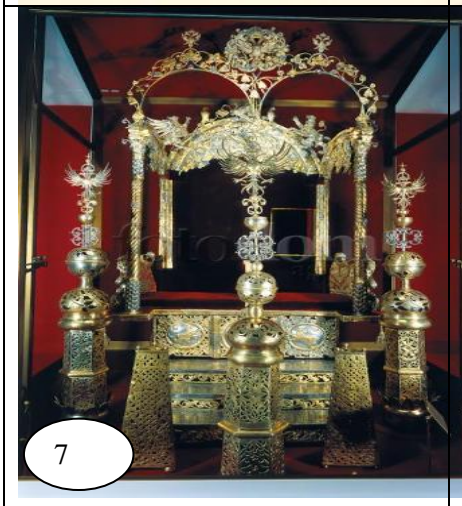
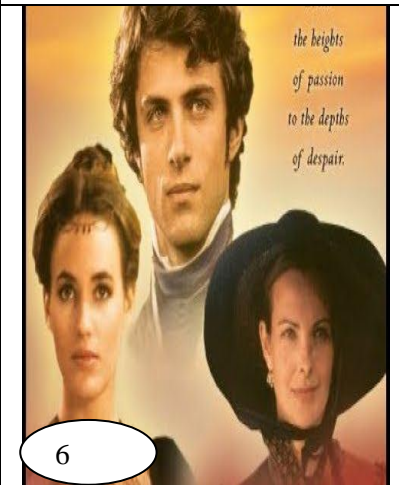
Розміщення результатів роботи над веб-квестом в мережі Інтернет можливо і на спеціалізованих сайтах, таким чином досягаючи трьох цілей: учні розуміють, що завдання є матеріальним і високотехнологічним; вони отримують аудиторію, зацікавлену у результатах їх праці; у них з'являється можливість зворотного зв'язку з боку аудиторії.

Кроссенс – головоломка нового покоління, побудована на асоціаціях. Слово «кроссенс» означає «перетин смислів» і створено авторами за аналогією зі словом «кросворд». Ця унікальна ідея належить письменнику, педагогу і математику Сергію Федіну і доктору технічних наук, художнику і філософу Володимиру Бусленко. Кроссенс являє собою асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із дев'яти квадратів (як у грі «Хрестики-нулики»). Зв'язок може бути як поверхневий, так і змістовний. Але в будь-якому випадку це прекрасне завдання для розвитку логічного і творчого мислення

Завдання того, хто розгадає кроссенс – знайти асоціативний зв'язок між сусідніми (тобто тими, що мають спільний бік) картинками.

«Кроссенс»: крос (англ. cross) – перехрестя, сенс (англ. sens) – смисл, тож кроссенс – перехрестя смислів Кроссенс (від англ. cross – перехрестя, sens – смисл) – це візуальний асоціативний ланцюжок, який складається з 9 зображень, кожен з яких пов'язаний з попереднім і наступним зображенням, що в результаті з різних сторін розкриває певне поняття, явище або факт. Кроссенс – це сучасний методичний прийом візуалізації навчального матеріалу, який виконує такі функції: навчальну (сприяє засвоєнню навчального матеріалу); - мотиваційну (забезпечує інтерес до навчальної теми); - комунікативну (створює мікро і макродіалогів між різними учасниками навчального процесу – учителем, учнями, підручником тощо); - соціальну (пояснює причини і закономірності певного явища, його елементи, протиріччя).

Приклад кроссенсу до уроку узагальнення *теми «Роман Стендаля «Червоне і чорне»* Темник Олени Геннадіївни, учителя Маринівського ЗЗСО І-ІІІ ступенів Усатівсько ОТГ Одеського району

1. Читає книги, напам'ять знає ,Біблію.

2. Мріє вирватись з Вер'єра, витерпіти які завгодно муки. Марить військовою службою.

3. Розпочинає боротьбу. Жульєн – вихователь.

4.Кохання до пані де Реналь.

5.Стати священиком – це шлях здобути кар’єру.

6.Використовує кохання Матильди де Ля-Моль заради власної кар’єри.

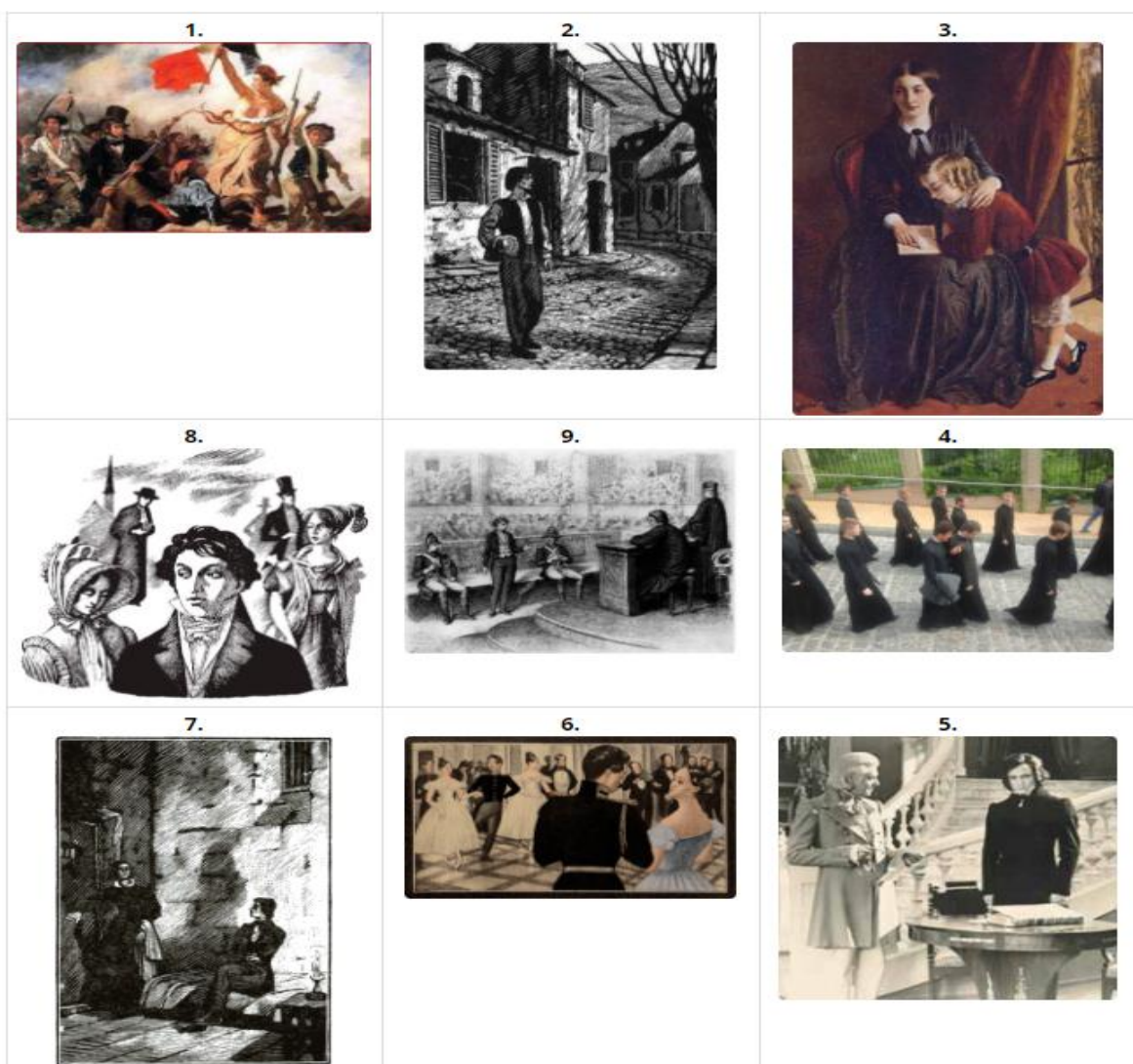
7.Слава, світський блиск, багатство, визнання.

8.Постріл. В’язниця.

9.Суд.Страта.

Кроссенс до уроку узагальнення теми «*Стендаль «Червоне та чорне»* Дундєвої Наталії Андріївни, учителя зарубіжної літератури Теплодарської

ЗОШ I-III ступенів:

1. Розповідь про Жульєна Сореля

2.Нездатність хлопця до фізичної праці, захоплення книгами

3. Жульєн Сорель влаштувався на роботу до де Реналів, заборонене кохання, наслідки
4. Втеча. Навчання в духовній семінарії
5. Працює секретарем у маркіза де ла-Моля.
6. Нове кохання, вищий світ
7. Поранення коханої жінки Луїзи де Реналь, в'язниця
8. Роздуми Жульєна Сореля над своїм життям.
9. Суспільство не приймає обдаровану молодь «з низів»

Кроссенс Рахнянської Оксани Григорівни, учителя КЗ «ОЗ «Кодимська ЗШ І-ІІІ ступенів №1» :

Кроссенс “Деградація Скруджа”

Пам'ятка «Як створити кроссенс?»

1. Продумайте, на яку тему ви хочете створити кроссенс.
2. Встановіть асоціації, що розкриватимуть обрану тему і , які відомі дітям.
3. Доберіть взаємопов'язані між собою словесні символи і образи, які будуть створювати своєрідний «перетин смислів» у кроссенсу.
4. Запишіть обрані символи і образи, встановлюючи послідовність за типом зв'язку «по хресту» (за схемою: 5-2; 5-8; 5-6; 5-4) і «за основою» (за схемою: 1-2; 2-3; 3-6; 6-9; 9-8; 8-7, 7- 4, 4-5).
5. Пам'ятайте, що центральний символ чи образ розміщується під номером 5. Він може бути пов'язаний зі змістом не тільки з сусідніми, а й, при бажанні, з усіма іншими образами/символами.
6. Замініть словесні образи і символи зображеннями, які їх ілюструють, при потребі можна додати слово підказку
7. Перевірте, чи правильно розташовані зображення, наскільки легко встановлюються взаємозв'язки між ними.

Ментальні карти - спосіб організації процесу творчого мислення за допомогою схем, побудованих за певними правилами. Ментальні карти (інтелект

карти, карти розуму, карти пам'яті , Mind Maps) - це унікальна технологія роботи з інформацією, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Карти пам'яті - проста і ефективна техніка. У деяких європейських країнах вони використовуються при навчанні дітей і в початкових класах, і у середніх класах школи. Інші назви: карта розуму, інтелект -карти, Mind map (саме останнє є основною назвою, введеним автором Тоні Бьюзеном).

Формуванню лідерських якостей учнів, відчуття успіху допоможе створення ними ментальних карт на уроках чи під час виконання домашніх завдань. Якщо ви хочете сприйняти яку-небудь інформацію і для цього оформлюєте її у вигляді таблиць, списків, звичайного тексту і так далі, то вашому мозку потрібно буде зробити додаткову роботу по перекладу цієї інформації зрозумілою для нього мовою. Якщо ж ця інформація оформлена у вигляді ментальних карт, то вона легко і просто укладеться у вашій голові, тому що записана на "мові мозку". **Карти знань** можна зображати на папері або на дошці вручну. Але зручнішим та ефективнішим є їх створення з використанням різного програмного забезпечення, що розроблене для роботи з картами знань. Таким чином створюють комп'ютерні моделі, що відображають структурно-логічні схеми. Сьогодні є достатня кількість безкоштовних для користувачів програм для створення карт знань. Є й такі, за користування якими потрібно сплатити певні кошти. Деякі програми потребують попереднього встановлення на комп'ютері, інші реалізовані як онлайн-ресурси, і їхнє використання передбачає наявність інтернет-зв'язку.

Найпоширеніші з безкоштовних програм для створення ментальних карт, що вимагають встановлення:

FreeMind - вільна програма для створення карт знань.

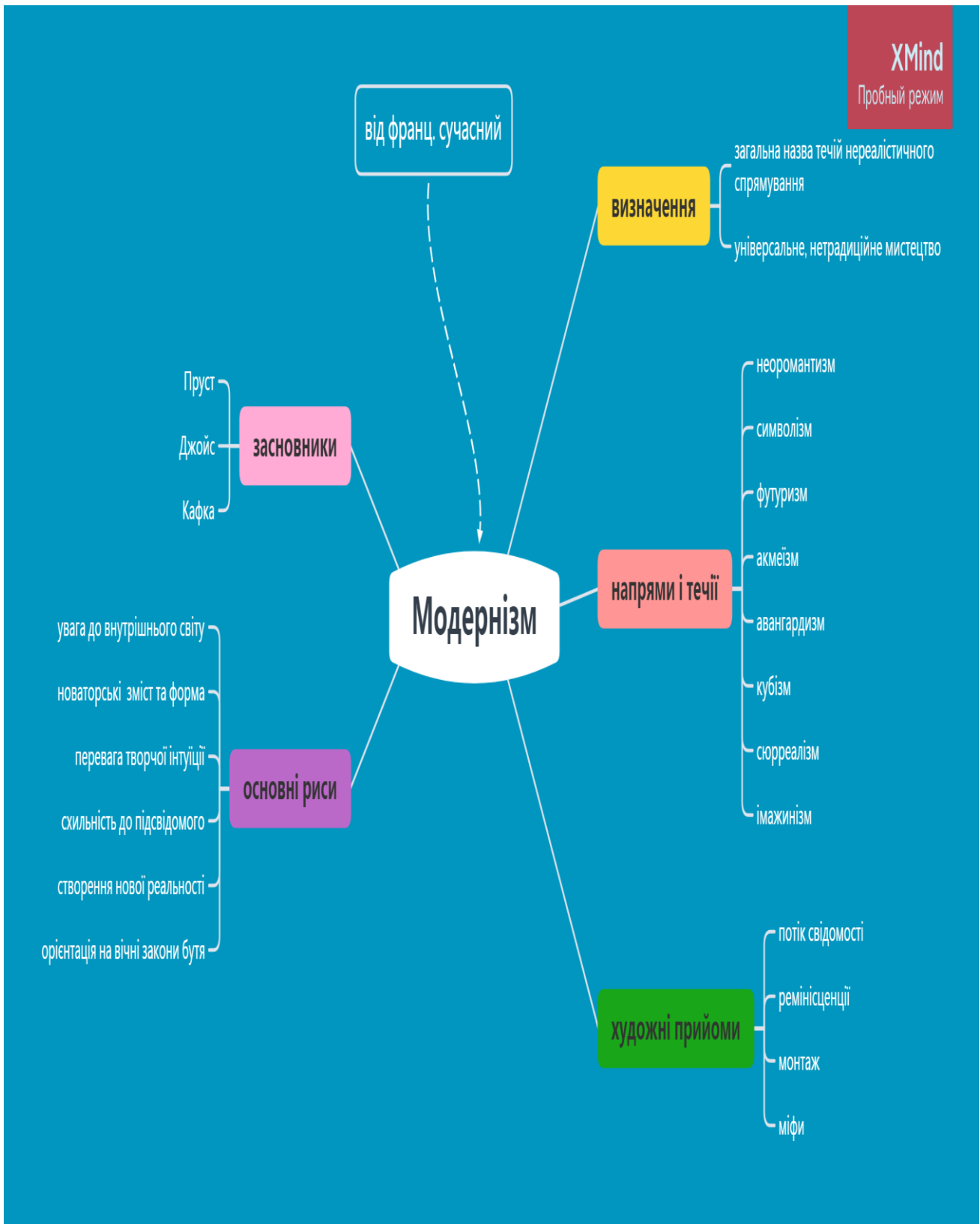
Bubbl.uss - один із сервісів Веб 2.0 для створення карт знань.

Graphsy ,Webbing tools, Bookvar.net , Mindmeister, Cayra ,

Dabbleboard, Gnletting, Flowchart ,Vue.tufts.edu,

Mind42 - колективне створення, можливість обговорювати карту на сервісі .

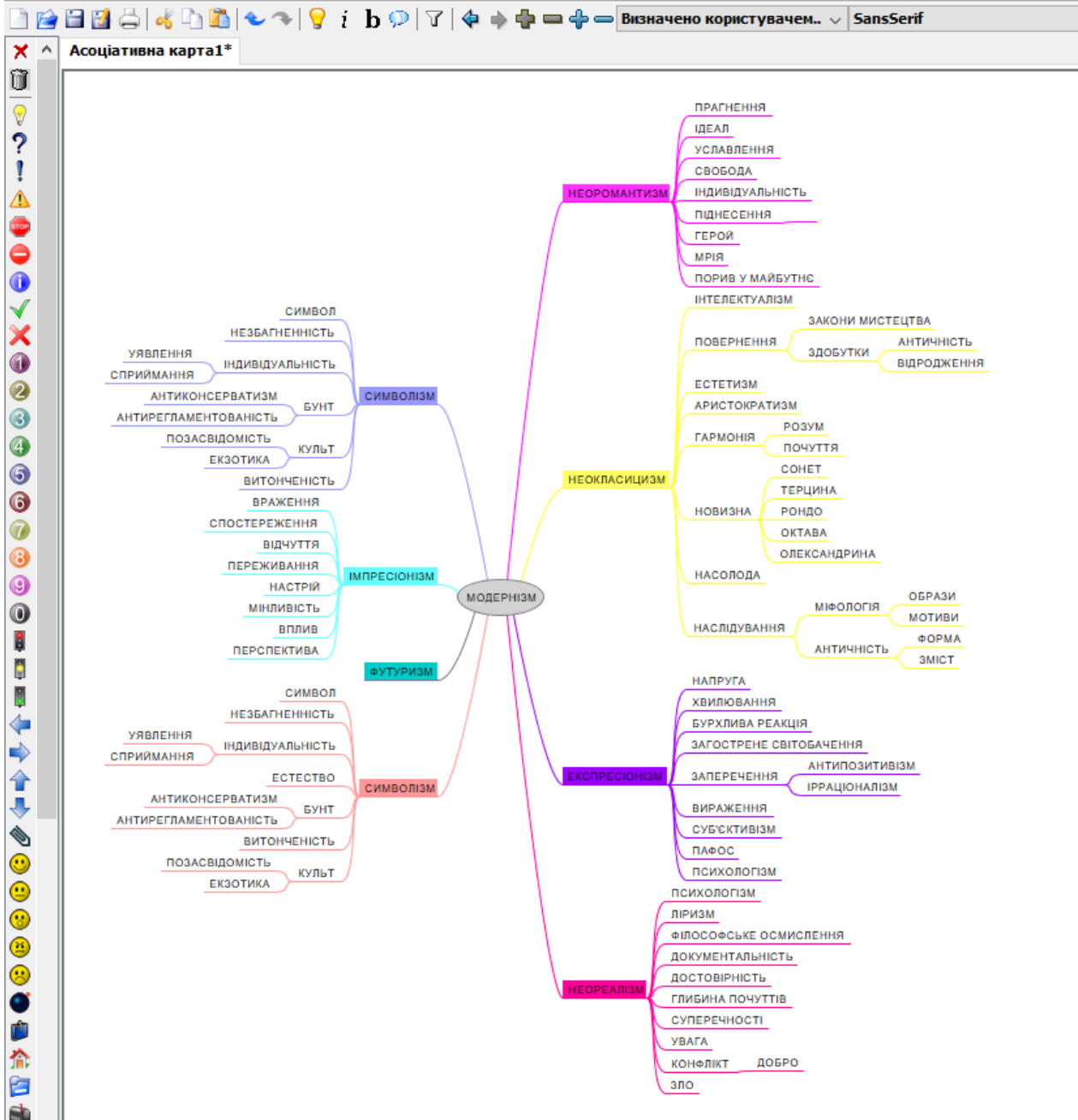
Приклади ментальних карт з теми «Модернізм»:

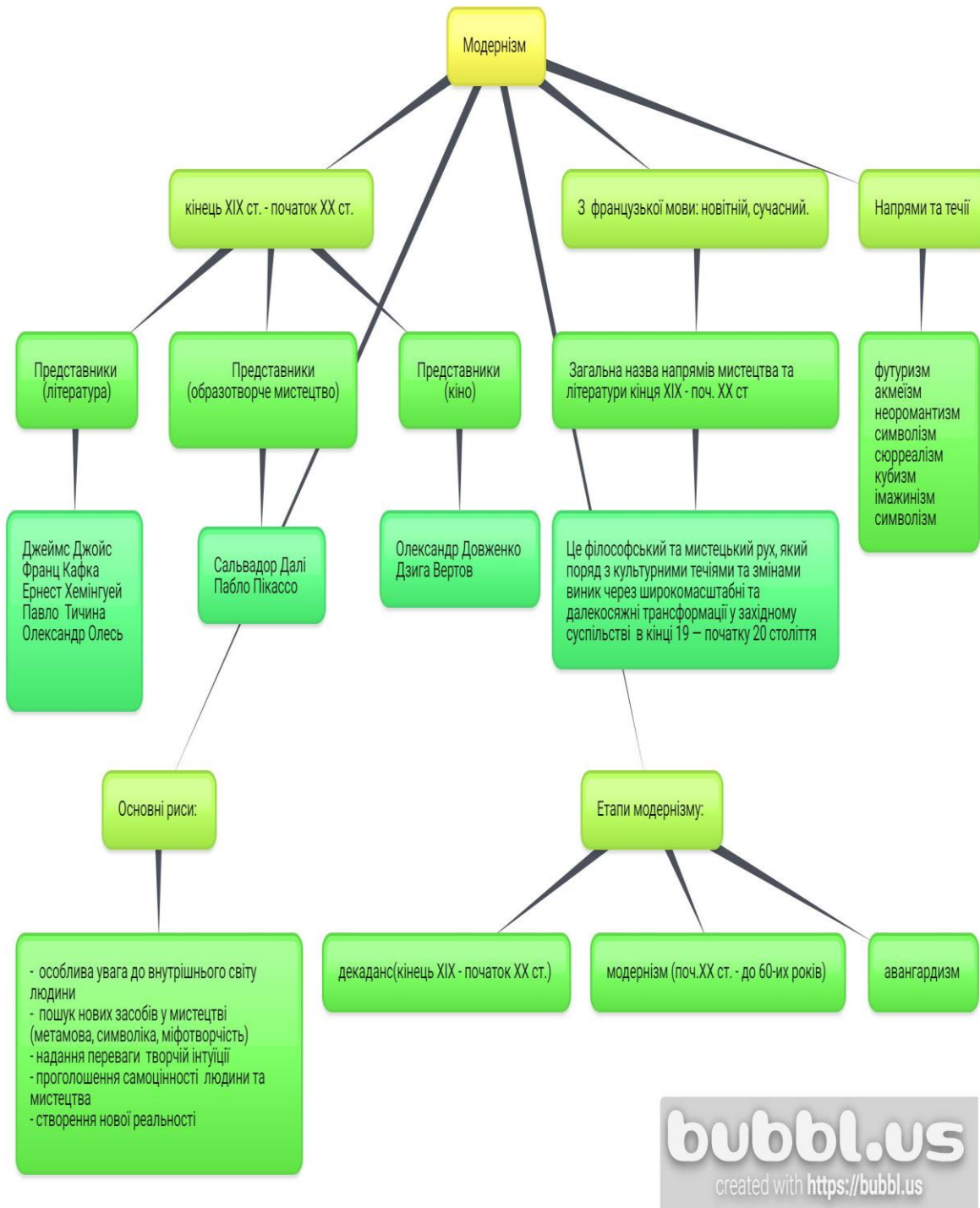
Ментальна карта Дундевої Наталії Андріївни, вчителя Теплодарської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів:

Асоціативна карта1* - Freemind - Режим "MindMap Mode[translate me]"

Файл Змінити текст Вигляд Вставити Формат Переміщення Додатково Карти Допомога

1.Ментальна карта «Модернізм» Яйчені Тетяни Євгенівни, учителя зарубіжної літератури військово-морського ліцею м.Одеси.

Чи можливо зацікавити учнів читанням творів зарубіжної літератури через **інноваційні методи** навчання з використанням інтернет-ресурсів - велике питання. Але вхопитися за цю ниточку все ж варто. Адже це наша спільна справа - пробуджувати інтерес і любов до Книги. Не хочеться, щоб через якийсь час ми перетворилися на націю, яка вміє читати тільки податкову декларацію.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / Іван Дмитрович Бех. – К. : ІЗМН, 2018.
2. Гордеева А. Інтелектуальні карти як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів / А.Й.Гордеева // Іноземні мови. – № 4/2012[72]. – С. 51–58
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник. - К.: Академвидав, 2004
4. Дмитренко К, А. Звичайні форми роботи — новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: Навч. посібник. -Харків: «Основа», 2019
5. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. авт. – укл.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.П.Н.; 2002.
6. Корицька Г., Подлесна І. Навчальна програма тренінгу «Організація пошукової творчої діяльності учнів у процесі навчання української мови засобами веб-квест технології»// Українська мова та література у школі.- 2018.-№6
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с
8. Новолокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н. П. Новолокова. – Х.: “Основа”, 2012.
9. Педагогічні інновації у сучасній школі / За ред.. І.Г. Ермакова. - Київ, 1994.
- 10.Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. К., 1994
- 11..Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - К., 2003. - 192 с.
- 12..Сучасні шкільні технології. Ч.1 / Упоряд.: І. Рожнятовська, В. Зоц. - К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. - 112 с. - (Б-ка "Шкільного світу").
- 13..Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб. для студ. вищих пед. закл. освіти. - К.: Академія.